

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: ТЕНДЕНЦІЇ
ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ»**

21–22 травня 2021 р.

**Одеса
2021**

УДК 80«312»(063)
С 91

С 91 **Сучасна філологія: тенденції та пріоритети розвитку:** Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 21–22 травня 2021 року. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. – 164 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень» від 24 травня 2021 р. (протокол № 165).

УДК 80«312»(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Барбара Н. В., Демченко А. С.

ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ КОНТРАСТІВ

У ПОЕТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ЛІНИ КОСТЕНКО 8

Герасименко Н. В.

ВОЮВАТИ СМІЮЧИСЬ: ДО ПИТАННЯ ГУМОРУ

ТА САТИРИ В СУЧАСНІЙ ВОЄННІЙ ПРОЗІ 12

Гладченко Т. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНОТОНІМІЇ В РОМАНІ

«МАРУСЯ ЧУРАЙ» ЛІНИ КОСТЕНКО 15

Гузеват Л. В., Яремчук Н. С.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ТЕКСТУ АВТОБІОГРАФІЇ 17

Кирпота К. С.

ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАКА

У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА 20

Колісник Г. М.

СПЕЦИФІКА ОСМИСЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОЇ ТВОРЧОСТІ

У ТВОРАХ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО 23

Лугова Г. В.

СОЦІОЛЕКТ ВІЙСЬКОВИХ 27

Розуваєва А. В.

ВПЛИВ МОВНОГО КОНТАКТУ

НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 30

Рябих С. С.

ЛАНДШАФТИ СВІДОМОСТІ ГЕРОЯ ОПОВІДАННЯ

«ДОВКОЛА ОЗЕРА» ТАРАСА ПРОХАСЬКА 32

Сербінова М. О.

ХИМЕРНА ПРИРОДА РОМАНУ-ТРИПТИХУ

«ТРИ ЛИСТКИ ЗА ВІКНОМ» ВАЛ. ШЕВЧУКА 34

Шабат-Савка С. Т.

СУБ'ЄКТОЦЕНТРИЗМ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ

ОДНОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ: ШКІЛЬНИЙ ДИСКУРС 38

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Стецюра М. В., Габидуллина А. Р.

АНТИФРАЗИС В РОМАНАХ И. ИЛЬФА И Е. ПЕТРОВА
«ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬБЕВ» И «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК»..... 42

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Басатвар Г. В.

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ
У СТРУКТУРІ РОМАНУ Ш. БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»..... 46

Буйвол О. В.

АРТУРІАНА ХІХ СТОЛІТТЯ..... 50

Липка Ю. О.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ОБРАЗУ ГОЛОВНОЇ
ГЕРОЇНИ РОМАНУ «ЕММА» ДЖЕЙН ОСТІН НА ЕКРАНІ 54

Лозенко В. В.

ФУНКЦІЯ ІРОНІЇ В ОПОВІДАННІ
«ЗОЛОТО І КОХАННЯ» О. ГЕНРІ..... 56

Руденко А. О.

ПСИХОЛОГІЗМ РОМАНУ ІЕНА МАК'ЮЕНА
«СПОКУТА»: АВТОРСЬКИЙ НАРАТИВ 58

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бабак Я. А.

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ
В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ DÚMPHNA CUSACK «SAY NO TO DEATH»)..... 62

Бондаревська М. А.

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ПІДРУЧНИКІВ
НА УРОКАХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ 66

Городілова Т. М.

МЕХАНІЗМИ ГРАМАТИКАЛІЗАЦІЇ
У МОДЕЛІ РЕЧЕННСВОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ..... 68

Драпак Ж. Ю.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАГІРНОЇ ПРОПОВІДІ
ІСУСА ХРИСТА (НА МАТЕРІАЛІ БІБЛІЇ КОРОЛЯ ЯКОВА)..... 71

Клаптий Д. С. ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ДО ТЛУМАЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІВ	74
Косовець М. В. КОМУНИКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДЕТЕКТИВА)	78
Ярова К., Лимаренко О. А. ТАКСИСНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ ІЗ СПОЛУЧНИКОМ AND	80
Набок А. І. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ: СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО ПОНЯТТЯ.....	85
Орел І. І. СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ АВТОСТЕРЕОТИПІВ МИСЛЕННЯ	87
Толматова А. О. ГЕОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ТРИЛОГІЇ Н. К. ДЖЕМІСІН «THE BROKEN EARTH».....	91
Федік Ю. М. РОЛЬ МАСМЕДІА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	93
Фурман О. М. АКТУАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИКИ ПРЕВЕНТИВА В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ В АНГЛОМОВНИХ МАСМЕДІЙНИХ МЕДИЧНИХ ТЕКСТАХ	98
Хоменко Т. А. СИМВОЛІЗМ ОБРАЗУ БІЛКИ В МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ.....	101
Shamsutdinova M.-S. B. TYPES OF MOTIVES AND MOTIVATION FOR LANGUAGE EDUCATIONAL ACTIVITIES	105
Шумська І. А., Зотя В. А. СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	110
Юрчишин О. В. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІРОНІЇ У РОМАНІ К. ВОННЕГУТА «БОЙНЯ № 5»: ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ.....	115

Ярмолевич Г. Ю.

ФОРМИ, ЕТИМОЛОГІЯ ТА ІНОЗЕМНІ ЕЛЕМЕНТИ ЧИСЛА «4»
В ПРОТОІНДОЄВРОПЕЙСЬКІЙ МОВІ..... 118

НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Ласкова В. О.

ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАТОПОЕТИЧНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ
НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ РОАЛЬДА ДАЛА
«ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»..... 121

Федченко А. І.

АДЕКВАТНІСТЬ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ
ЯК ОСНОВНІ ТЕОРІЇ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ 125

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Балаклезь О. В.

ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВІЗАЦІЇ НОВИННОГО ДИСКУРСУ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ
ТА УКРАЇНСЬКИХ САЙТІВ НОВИН) 128

Bilyanina V. I.

STRUCTURAL FEATURES OF SOUND-IMITATING WORDS
IN THE CHINESE LANGUAGE: GENERAL CHARACTERISTICS.... 131

Куцос О. І.

КОНЦЕПТИ «ЧОЛОВІК» І «ЖІНКА» ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНСЬКІЙ
ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ..... 134

НАПРЯМ 7. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Зелінська О. Я.

ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНОЇ
ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ У ПЕРЕКЛАДАХ
ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ПРОМОВ 139

Калько Р. М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МАШИНИ
ТЮРІНГА ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ 144

Нестерук Н. В., Засєкін С. В. СУЧАСНИЙ СТАН АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ	147
Чумак Г. В. АДАПТАЦІЯ НАЗВ ФІЛЬМІВ У ПЕРЕКЛАДІ.....	149

НАПРЯМ 8. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Клименко Т. А. ОДИН ИЗ ПОДХОДОВ К РАЗВИТИЮ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ	154
Лебедєва Л. Е., Рахімова О. К. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ.....	157
Темник Г. Д. ЗДОБУТТЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА МАТЕРІАЛІ ПІДРУЧНИКА «КЛЮЧ ДО УКРАЇНИ: МІСТА І ЛЮДИ»	159

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Барбара Н. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри технологій і управління

Демченко А. С.

студентка

*Конотопський інститут Сумського державного університету
м. Конотоп, Сумська область, Україна*

ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ КОНТРАСТІВ У ПОЕТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Творчість поетеси, письменниці, публіцистки, щирої патріотки України Ліни Василівни Костенко є національним надбанням України. Різним аспектам художньої творчості мисткині присвячені студії С. Барабаш, Г. Губаревої, І. Дишлюк, Ю. Карпенка, Л. Краснової, Н. Місяць та ін. [див., до прикл. 1; 2; 3]. Однак використання лексичних контрастів як засобів естетичної виразності не було предметом окремого дослідження, що й визначає актуальність розвідки.

Лексичні контрасти є одними з найбільш продуктивних засобів творення ідіолекту митця, оскільки безпосередньо спираються на суб'єктивне авторське бачення й оцінювання фрагментів картини світу [4, с. 68–69]. Мовними засобами реалізації лексичного контрасту виступають антоніми (також і ті, що належать до різних частин мови), а також лексеми, які набувають протилежного значення в певному контексті. Ліна Костенко широко використовує лексичні контрастеми для увиразнення зображуваного, надання влучних (іноді несподіваних) характеристик подіям чи вчинкам людей, експресивізації мовлення.

Антонімічні протиставлення в поезіях сприяють розрізненню понять, надають мовленню афористичності, інколи, як у поезії «Пісенька з варіаціями», підкреслюють взаємодію протилежностей: «*І все на світі треба пережити, / І кожен **фініш** – це, по суті, **старт**, / І **наперед** не треба ворожити, / І за **минулим** плакати не варт*» [тут і далі цитати з поезій Л. Костенко за джерелом: 5]. Лексеми різних частин мови, мають протилежне значення (*наперед* – *минуле*, *біда* – *смійся*, *небачене* – *побачено*), представляють діалектичну єдність початку й кінця, взаємозалежність минулого й майбутнього: «*Хай буде все **небачене побачено**, / Хай буде все пробачене пробачено*; «*А поки розум од **бід**и не згірк ще, – / Не будь рабом і **смійся** як Рабле!*». Парадоксальний

контраст *«все це вилікує смерть»* підкреслює фатальність подій у житті людини й суспільства. Наприкінці третьої строфи поетеса зазначає: *«...від нас нічого не залежить...»*, однак завершує поезію мудрим *«Єдине, що від нас іще залежить, – / Принаймні вік прожити як належить»*. Через зіставлення протилежних тверджень Л. Костенко створює унікальний мотив твору: людина, попри все, повинна прожити гідно.

У поезії *«Розкажу тобі думку таємну»* лексичні контрасти *твоєму – моєму, разом – окремо* підкреслюють надзвичайну глибину почуттів героїв, підводячи до фінального зіставлення *«то все – ти»*, яке відмежовує увесь довоколишній світ від коханого: *«...я залишусь в серці твоєму / на сьогодні, на завтра, навік / ...ти залишишся в серці моїм. / То все разом, а ти – окремо»*. Контрастивні зіставлення *регім – сумок, рівновага – печаль* підкреслюють самотність, сум, тугу героїні за коханим: *«Гуде вогонь – веселий сатана, / червоним реготом вихоплюється з печі... / А я чолом припала до вікна, / і сумок мій бере мене за плечі»* (*Гуде вогонь, веселий сатана*). Окремі поетичні рядки Ліни Васиївни, побудовані на лексичних контрастах, стали афоризмами, набувши потужного змісту поза простором власне поезій: *«Світали ночі, вечоріли дні. / Не раз хитнула доля терезами. / Слова як сонце сходили в мені. / Несказане лишилось неказаним»*.

Інтимна поезія *«Напитись голосу твого»* побудована на чотирьох лексичних контрастах: *радість – сум, безвихідь – порятунок, слова – німота, перемовчати – чекати голосу*: *«Тієї радості і суму, / Чаклунства дивного того»; «Слова натягують, як луки, / Щоб вчасно збити на льоту / Нерозшифрованої муки / Невідворотну німоту. / Тієї паузи безвихідь / Красивим жартом рятувать»*. Завдяки контрастуванню створюється мотив глибокого почуття між закоханими, які є особистостями зі складним внутрішнім світом. Антоніми різних частин мови *безвихідь – рятувать* додають експресивності поетичним рядкам.

Часто в художньому просторі творів поетеси поєднуються загальномовні й контекстуальні антонімічні пари. Спогадами про чисте перше кохання сповнена поезія *«Біла симфонія»*. Ліна Костенко зіставляє юний вік героїв і їхній дорослий сум, впевненість у тому, що це почуття є останньою любов'ю: *«І хлопець, зворушливо юний, / сказав із дорослим смутком: / – Ти пісня моя лебедина, / останнє моє кохання...»*. Із доброю іронією авторка зазначає: *«...жсиття, бач, як сон, промайнуло. / Підлітки для солідності / мусять мати минуле»*. Контрасти *юний – дорослий, жсиття – смерть, смішне – трагічне, оксюморон «солідний підліток»* надають емоційної насиченості віршу,

підводять до впевненості, що перше кохання залишиться в спогадах назавжди.

На паралелізмі *журба* – *веселоці* побудована поезія про завдання митця «Тінь Сізіфа»: *«Сидить Сізіф і журиться, біда. / І н'є за нас шампанські водоспади / Потік гірський, веселий тамада...»* (контраст представлений різними частинами мови *журиться* – *веселий*). Зіставлення Сізіфа з його нескінченною виснажливою працею й поета-патріота в Україні надає поезії притчевого характеру: *«...краще йти до Бога пасти вівці, / ніж на Вкраїні камінь цей тягти»*.

Традиційне для Ліни Костенко контрастне протиставлення сум – сміх є основою філософського міркування щодо життєвих цінностей у поезії «Сміх»: *«Сміється жінка штучним сміхом. / Мабуть, їй сумно, але жінка хоче, / Щоб їй хотілося сміятись»*. Штучність сміху різко контрастує зі справжністю природи, щирістю вражень і почуттів. Поетеса робить логічний для митця висновок: *«А я дивлюсь і думаю про вірші. / Коли їм сумно – хай вони сумують. / Хай тільки не сміються штучним сміхом, / Бо щирі люди закривають вікна»*.

Співіснування життя і смерті – лейтмотив вірша «Чумацький віз»: *«Туди йшли – як оживало літо. / Назад брели по мертвенній стерні»*. Набувають контрастного значення в контексті вислови *«топити серце в кварти – розхитати гопаком»*. Нещасливий похід, завершується смертю чумака після важких поневірянь, і над його спаленим возом сяє сузір'я: *«А в небі сяє між своїм обозом / Великий Віз безсмертністю коліс... / Оце і вся різниця поміж возом / І мрією про той же самий віз»*. Потужний контраст, побудований на лексемах-омонімах, надає полі-сенсовості, притчевості останнім рядкам твору; виводить за межі власне поетичної розповіді про небезпеки чумакування. Паралелізм змушує замислитися над плинністю людських турбот і вічністю всесвіту.

У поезії «Кольорові миші» контрастивне зіставлення будується на колоративних антонімах *сірий* – *кольоровий*, *сірий* – *яскравий*. Сама ідея кольорової миші видається пересічному сусідові дивним: *«Вона робила... кольорові миші / з оцих ось жовтих і сухих листків»*. Сірим, на відміну від дивовижних мишей, було все довкола, що поетеса й підкреслює повторенням прикметника: *«Був сірий день. І сірий був сусід. / І сірий стіл. І сірі були двері. / І раптом нявкнув кольоровий кіт»*. Контраст акцентує увагу, змушує читача вірити в можливість перемоги дивовижного, яскравого над буденно-сірим.

У поезії «Послухаю цей дощ» для представлення мотиву швидкоплинності часу Ліна Костенко використовує лексеми *мить* – *рік* – *вічність*: *«Бляаний звук води, веселих крапель кроки. / Ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить, / і раптом озирнусь, а це вже роки й роки! / А це уже віки»*. Життя людини складається з миттєвостей, і роки

непомітно беруть своє. Кілька поколінь людей – і це уже віки. Думка про вічність невідворотно підводить ліричну героїню до міркувань про співіснування життя і смерті: *«Я в мантіях дощу, прозора, як скляна, / приходжу до живих, і загадую про мертвих»*. Любити життя, цінувати миттєвості – значить розуміти минулість існування людини на Землі: *«Цілую всі ліси. ...Я дерево, я сніг, я все, що я люблю. / І, може, це і є моя найвища сутність»*.

Настроєм любові до життя сповнена поезія «Вечірнє сонце, дякую за день!». Лірична героїня радо сприймає буття у всій його суперечливості, невизначеності, багатогранності, щиро вдячна за саме життя: *«За те, що завтра хоче зеленіть, / за те, що вчора встигло оддзвеніти»*. Ілюзії не заважають героїні, адже вона готова долати перешкоди, свідомо своїх обов'язків: *«За те, що можу, і за те, що мушу»*. Загальнономовні антоніми *завтра – вчора, можу – мушу* підкреслюють розуміння труднощів на життєвому і творчому шляху. Міркування про роль митця в суспільстві, необхідність бути вірним художній правді представлені в поезії «Все більше на землі поетів». Контрастивно зіставляються *поет і той, хто вміє римувати*: *«Все більше на землі поетів, / вірніше – / тих, що вміють римувати. / У джунглях слів поставили тенета, / але схопити здобич ранувато»*. Зневажливе «джунглі слів» протиставляється побажанням «поезію шукати у мовчанні». Ліна Василівна закликає Поета «шукати і чекати».

Надзвичайно потужна поезія «Умирають майстри» представляє гіркі міркування поета про нищення високих стандартів і підміну їх пристосуванством, кар'єризмом: *«Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану... / І приходять якісь безпардонні прогнози»*. Л. Костенко протиставляє геніальність і бездарність; талант і суєту («косяки талантів»); майстрів і «безпардонних прогноз»: *«Поки геній стоїть, витираючи сльози, / метушлива бездарність отари свої пасе»*. Завершується вірш категоричним висновком: *«При майстрах якось легше. Вони – як Атланти, / держать небо на плечах. Тому і є висота»*. Саме майстри, віддані мистецтву, створюють канони й орієнтири для певних поколінь і націй.

Отже, афористичність та експресивність поетичного мовлення Л. Костенко значною мірою зумовлена контрастивними зіставленнями. Поєднання різних типів лексичних контрастів у художньому просторі поезій дозволяє авторці яскраво передавати почуття героїв, надає тонкого ліризму, формує несподівану полісенсовість контекстів. На основі лексичних контрастів поетеса вибудовує оксюмори, перифрази, паралелізми, антитези, контрасти образів. Контрастиви в художньому просторі поетеси функціонують як різновид семантико-стилістичної організації тексту, вносять елементи новизни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби: дис. ... докт. філол. н.: 10.01.01; ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2004. 382 с.
2. Губарева Г. Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко: Автореф. Дис.. ... канд. філол. н. Харків, 2002. 20 с.
3. Ковалевський О. Ліна Костенко: філософія бунту й «філософія серця»: дис... канд. філол. наук: 10.01.01; ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2002. 176 с.
4. Кагановська О. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини XX сторіччя): Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.
5. Ліна Костенко: вірші. URL: <https://virshi.com.ua/lina-kostenko/> (дата звернення: 15.03.2021)

Герасименко Н. В.

кандидат філологічних наук,
науковий співробітник Відділу української літератури XX ст.
та сучасного літературного процесу
*Інститут літератури Національна академія наук України
імені Т. Г. Шевченка
м. Київ, Україна*

ВОЮВАТИ СМІЮЧИСЬ: ДО ПИТАННЯ ГУМОРУ ТА САТИРИ В СУЧАСНІЙ ВОЄННІЙ ПРОЗІ

Про війну прийнято писати серйозно, бо оскільки вона приносить руйнування, біль та смерть і руйнування, то й сміятися тут начебто не випадає. Більшість книжок про російсько-українське збройне протистояння на Донбасі саме так і описують події на Сході – поважно, з увагою до деталей та акцентуацією в бік драми.

Однак в масиві воєнної літератури є видання, автор якого свідомо висвітлює війну інакше – через призму сміхової культури: це «Укри» Б.Жолдака (2015). Та попри унікальність такої авторської позиції, кіноповість належної уваги літературознавців досі не мала, тож наше дослідження є актуальним.

Мета роботи – опрацювати текст «Укрів» Б.Жолдака, визначити та схарактеризувати гуморо-сатиричний компонент твору.

У Літературознавчому словнику-довіднику під редакцією Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка поняття гумору трактують як *«різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах...»* [1, с. 176]. Це визначення вважаємо найбільш прийнятним, тому спиратимемося на нього в нашому дослідженні.

Кіноповість «Укри» – це 37 частин-епізодів, об'єднаних спільною темою російсько-української війни. У Б. Жолдака немає епічних батальних описів, зображень запеклих боїв чи кривавих драм, усі його історії – це окремі миттєвості війни: і не обов'язково на фронті, деякі з них стосуються подій у глибокому тилу чи на тимчасово окупованих територіях.

Однак спільним для усіх героїв кіноповісті є різноманітні комічні ситуації, в яких щедро, волею автора, опиняються персонажі. І долають вони сюжетні перепони в незвичний спосіб – неочікувано для ворога, але так знайомо для шанувальників козацького епосу. Навіть такі психологічно складні теми, як полон, набувають в «Украх» неочікувано кумедного фіналу. Бо армієць Звіробій, потрапивши у полон до бойовиків, не просто втікає від них, а ще й годує своїх кривдників рослиною дурманом – у такий спосіб на кілька годин робить ворога недієздатним. Про диво-властивості степового зілля Звіробій довідався ще в дитинстві, тож ці знання і спритність зрештою й допомогли бійцю врятуватися з полону.

Як зазначила літературний критик О. Щур: *«раз за разом крізь жах та абсурдність війни прориваються іронія та бурлеск. Письмо Жолдака не-комічним уявити дуже складно, і тут він залишається вірним фірмовому стилю, закоріненому у культуру, де була й «Енеїда», і викличний регіт листа запорожців турецькому султану, і сміх мандрівних дяків»* [5].

І схожу сюжетну розв'язку мають майже всі епізоди: герої Жолдака – усі без винятку найкмітливіші відчайдухи й сміливці, хоробрі звиязці й лицарі, готові до виконання бойових завдань, складних воєнних операцій, але zarazом жартівники й дотепники – справжні нащадки козаків-запорожців. Внутрішній психологізм поступається в кіноповісті Б. Жолдака зовнішній дії і саме їй підпорядкована уся авторська оповідь: короткі речення й абзаци, швидка зміна кадрів-епізодів-історій, динаміка й подеколи навіть напруженість.

Приміром, командир підрозділу лейтенант Мічурін разом з військовою Галею (позивний «Чупакабра») перевдягаються на пенсіонерів, в образах «діда» й «бабці» пробіраються в тил до ворога й підривають військові склади; інші вояки у костюмах героїв опери «Запорожець за Дунаєм», видаючи себе за придністровське вольне козацтво, рушають до бойовиків – і їм навіть вдається викрасти ватажка Чуму; а хлопчик

Кирилко, коли пілот гелікоптера, кпинячи з малого, розганяє йому всю рибу, – стріляє криничним ланцюгом з рогатки по літакові і збиває його: *«...ланцюг змією злетів догори й обвився під гвинтом...>тіпнувся раз, другий, тоді надсадно ревноу мотором, втрачаючи рівновагу, і почав клювати носом, доки не вгатився боком межі каміння й кущів»* [2, с. 122–123].

Натомість вороги (і окупанти, і їхні посіпаки) в «Украх» Б. Жолдака зображені лінійно й однотипно – це заброди, більше смішні, ніж небезпечні. Схоже зображення супротивника є у О.Довженка («Україна в огні»), коли німці в спідньому йдуть в бій, бо так буцімто хочуть заплутати й ошелешити радянських солдатів. Як слушно вважає літературознавець М. Рябченко, таке *«висміювання ворога й гумористичне підтрунювання над власними негараздами надає психологічну підтримку та допомагає вистояти у складній борні»* [3].

На окрему увагу заслуговує і мовний аспект кіноповісті: вояки з різних областей, представники різних соціальних верств – усі спілкуються звичною їм мовою, говіркою чи сленгом. Так за мовленням персонажів (бабця-білоруска, Влад-Столиця, західник Сивий та ін.) можна визначити й регіон, звідки герой родом, його соціальне походження, уподобання тощо. Наявні в тексті й суржик та обценна лексика, окрім цього, чимало персонажів розмовляє російською. Але Б.Жолдак транслітерує її так, що сумнівів – хто свій, а хто – чужий під час читання кіноповісті просто не виникає.

Підбиваючи підсумки, зазначимо: кіноповість «Укри» Б. Жолдака – унікальний взірець сучасної воєнної літератури, бо події на Сході автор подав нетривіально – через призму комічного. Письменник акцентує увагу на новому герої – не такому, що традиційно рефлексує, а здатному до опору й до боротьби. За Б. Жолдаком, українці – це народ-переможець, а не жертва, а теперішні військові, що боронять Вітчизну – нічим не поступаються легендарним козакам-січовикам: саме генетичне прагнення боронити власний вибір, волю й державу й спонукало громадян до протестів, вивело їх у 2013-му на майдани й площі. Тож на часі не лише нові герої, а й нові тексти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумор // Літературознавчий словник-довідник. Упоряд.: Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія». 752 с.
2. Жолдак Б. Укри /Богдан Жолдак. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. 224 с.
3. Рябченко М. Гумористичний дискурс сучасної української комбатанської прози / Проблеми сучасного літературознавства. 2019.

Вип. 29 [Ел.ресурс]. Режим доступу: <http://psl.onu.edu.ua/article/view/180601>: (дата звертання 21.04.21)

4. Семененко О. Комічне в сучасній українській прозі / [Ел.ресурс]. Режим доступу: <http://masters.kubg.edu.ua/index.php/if/article/view/490/440#> (дата звертання 21.04.21)

5. Щур О. Слово о полку в АТО / Літакцент. [Ел.ресурс]. Режим доступу: <http://litakcent.com/2015/06/03/slovo-o-polku-v-ato/> (дата звертання 21.04.21)

Гладченко Т. В.

вчитель української мови та літератури
*Сергіївський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів
Березнегуватської селищної ради Миколаївської області
с. Сергіївка, Миколаївська область, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНОТОНІМІЇ В РОМАНІ «МАРУСЯ ЧУРАЙ» ЛІНИ КОСТЕНКО

Актуальність роботи визначається потребою використання онімів та їх граматичних особливостей ; комунікативного призначення та вираження індивідуального стилю письменниці через асоціативно-порівняльні засоби художнього мовлення.

Мета роботи полягає у визначенні та з'ясуванні типології та їх функціонально-стилістичних виявів у СУЛМ, зокрема у художньому мовленні.

Об'єктом дослідження стала конотативна лексика...

Предметом дослідження є структурні, граматичні, семантичні та функціональні особливості конотативної лексики.

Матеріалом дослідження є історичний роман Л. Костенко «Маруся Чурай».

Практичне значення роботи полягає в тому, що її дані можуть прислужитися під час інтегрованих уроків з української мови та української літератури.

Конотація – це різноманітні асоціації, пов'язані в сприйнятті мовців з тим або іншим позначуванням предметом, які можуть об'єктивуватися в переносних значеннях слова, фразеологічних одиницях та порівняннях на його основі тощо (наприклад, конотація швидкості, стрімкості в лексичних значеннях слів куля, стріла, порівнюємо «летіти стрілою», конотація чогось шкідливого, ворожого людині в семантиці слів вовк, гадюка, порівнюємо у назвах рослин: вовчі ягоди, гадюча морква).

Семантичні конотації створюють асоціативно-образне, символічне, культурно-історичне тло слова, виражаючи національну специфіку мови.

У Л. Костенко неповторний, оригінальний стиль, який формується за допомогою конотонімів, онімів й топонімів. Вони виступають додатковим джерелом інформації про описуване, зображуване, увиразнюють колорит твору, відіграють важливу роль в реалізації творчого задуму поетеси, в розумінні концепції всього твору.

Суддя, аби підкреслити складність, неординарність Марусиної справи, зауважує гінцеві із Січі, що «тут, запорожче, треба Соломона». У читача ця фраза народжує відповідні асоціації. Соломон був третім царем Ізраїльсько-Юдейської держави, а також за старозавітними книгами він вважається найбільшим мудрецем усіх часів.

Інший приклад. Двічі в романі згадується ім'я царя Давида з уст старої Бобренчихи : «Це мало хто із ким ходив по гаю! Сам цар Давид жону свою отверг. Ото й не думай. Сватай собі Галю...»

Грицько Бобренко постає зі сторінок роману фігурою трагічною, двоїстою, слабовольною. Це видно з його слів : «Усе воюєм, боремось...А доки? Не те що б я невірний був Хома. Але ж втервяв уже чотири роки». Конотонім «невірний», тобто «невіруючий Хома» досить часто вживається як порівняння парафраз. За християнським вченням, Хома – один з 12 апостолів. Коли до учнів прийшов воскреслий Ісус, Хоми серед них не було, а тому він відмовився повірити у воскресіння Учителя...

Дяк каже Марусі : «Згадай про жінку Лота. Не озирайся. Києва нема». З Біблії знаємо, що ангели вивели Лота з дружиною і дочками з приреченого Содома, заборонивши їм оглядатися назад, але Лотова дружина порушила заборону і за це стала соляним стовпом. Маруся, оглянувшись, не скам'яніла і побачила страшну картину київських руїн, що нагадала їй спалені Содом і Гоморру.

Крім біблійних, авторка вживає для порівнянь й інші загальновідомі імена. Про Бобренчиху: «Бобренчиха лишилася вдовою, лютіша стала до роботи вдвоє. Було, не вип'є, бідна, і не з'їсть, – уся пішла в роботу і у злість. Така уже зробилась, як Яга...» Образ лісової баби-чарівниці у слов'янській міфології є уособленням зла, тобто не кращих рис характеру...

Отже, конотативна лексика, яку активно використовує Ліна Костенко, завдяки своїй властивості розвивати додаткові значення, створювати відповідні асоціації не тільки художньо, образно збагачує твір, а й допомагає розкрити творчий задум авторки, реалізувати її естетичні та загальнолюдські принципи тощо...

Історичний роман у віршах «Маруся Чурай» є перлиною української літератури ХХ – ХХІ ст.

Конотоніми є одним із художніх засобів реалізації національних та загальнолюдських принципів самої поетеси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Ліна «Маруся Чурай». Історичний роман у віршах.- К.:А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019., вид. 3-тє.– 224 с.

2. Мельник Мирослава Романівна .Ономастика творів Л. Костенко. Конотонімія в романі «Маруся Чурай» Л. Костенко // Щорічні записки з українського мовознавства: Зб.наук.праць.– Одеса, 1996.

Гузеват Л. В.

студентка біолого-екологічного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Яремчук Н. С.

доцент кафедри української мови
*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ТЕКСТУ АВТОБІОГРАФІЇ

Одним із завдань дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» є вдосконалення вмінь і навичок студентів вищого закладу освіти складати належним чином ділові документи різних жанрів. Важливим для кожного працівника та обов'язковим документом особової справи під час працевлаштування є автобіографія, текст якої містить лаконічно викладені достовірні й вичерпні відомості від першої особи. Проте в тексті на особу автора вказують особові закінчення дієслів-присудків (пішла, вступила, закінчила), а займенник *я* не вживають (крім першого абзацу). Оформляють документ на одній сторінці аркуша формату А4, лінійованому або трафаретному бланку установи (організації, підприємства, закладу). Кожне нове повідомлення обов'язково починають з абзацу. Додаткові відомості (судимість, причина звільнення тощо) пишуть на вимогу (прохання) роботодавця. Реквізити автобіографії: 1) назва виду документа (посередині, крапка не ставиться); 2) текст (прізвище, ім'я, по батькові в називному відмінку; дата народження; місце народження – село, селище, місто (називний відмінок); відомості про освіту; про досвід (посада та місце роботи з трудової книжки);

громадську роботу, досягнення, нагороди, заохочення; склад сім'ї залежно від сімейного стану (без присвійних займенників); домашня адреса); 3) дата (ліворуч); 4) підпис (розшифрування принципово позначає на першому місці ініціал імені, потім – прізвище).

Автобіографія

Я, Гузеват Людмила Вікторівна, народилася 19 березня 2003 року в селі Вовнігі Солонянського району Дніпропетровської області.

У 2009 році пішла до першого класу середньої загальноосвітньої школи № 101 м. Дніпро.

У 2020 році закінчила середню загальноосвітню школу № 101 м. Дніпро.

Того ж року вступила на еколого-біологічний факультет Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара за спеціальністю 091 Біологія, де зараз і навчаюсь.

Неодружена.

Батько, Гузеват Віктор Володимирович, 1971 року народження, працює директором ПП «Форощук і К».

Мати, Гузеват Тетяна Вікторівна, 1974 року народження, працює сімейним лікарем Солонянської амбулаторії загальної медицини.

Сестра, Гузеват Наталія Вікторівна, 2007 року народження, учениця 8 класу Закладу загальної середньої освіти «Військова середня загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Солонянської селищної ради Дніпропетровської області.

Сестра, Гузеват Світлана Вікторівна, 2007 року народження, учениця 8 класу Закладу загальної середньої освіти «Військова середня загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Солонянської селищної ради Дніпропетровської області. Домашня адреса: вул. Казакова, б. 36, гурт. 4, м. Дніпро, Дніпропетровська обл, 49107, тел.098-345-4563.

11.05.2021 Л. Гузеват

Автобіографія.

Я, Гаряга Олег Іванович, народився 20 січня 1981 року в місті Краматорськ Донецької області.

У 1988 році пішов до першого класу загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5 м. Краматорськ Донецької області.

У 1998 році закінчив навчання в загальноосвітній школі І-ІІІ ступенів № 5 м. Краматорськ Донецької області з відзнакою.

Того ж року вступив на філологічний факультет Севастопольського міського гуманітарного університету за спеціальністю педагогіка і методика початкового навчання та української мови та літератури.

У 2003 році закінчив навчання в Севастопольському міському гуманітарному університеті за спеціальністю педагогіка і методика

початкового навчання та української мови та літератури. Після закінчення університету присвоєно кваліфікацію вчитель початкових класів та української мови і літератури.

З 2003 р. по 2014 р. працював учителем української мови та літератури загальноосвітньої школи № 36 м. Севастополь.

З 2014 року – дотепер – аспірант кафедри загального мовознавства Херсонського державного університету.

Лауреат обласного конкурсу «Учитель року»(2010 р.). Переможець конкурсу, оголошеного Міністерством освіти і науки України та редакцією журналу «Рідна школа», на кращу науково-методичну розробку та авторські програми педагогів (2006 р.). Грамота начальника відділу освіти Севастопольської міської ради за плідну науково-педагогічну діяльність, значний особистий внесок у розвиток освіти міста (2006 р.), подяка за активну життєву позицію, сприяння в проведенні студентських заходів, популяризацію української культури в м. Севастополь (2009 р.); грамоти за підготовку переможців Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика та Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді ім. Тараса Шевченка (2005 – 2014рр.). Автор 2 публікацій (у співавторстві).

Одружений.

Дружина – Гаряга Леся Олегівна, 1982 року народження, працює доценткою кафедри правознавства Херсонського державного університету.

Син – Гаряга Микола Олегович, 2005 року народження, учень 6 класу загальноосвітньої школи № 38 м. Херсон.

Домашня адреса: просп. Перемоги, б. 38, кв. 23, м. Херсон, 34560, тел. 0663450984.

23 квітня 2011 р. О. Гаряга

Отже, у процесі створення текстів офіційно-ділового стилю студенти не тільки вдосконалюють уміння і навички визначати складові частини та компоненти документа, а й набувають досвіду щодо вибору комунікативно доцільних мовних засобів, оволодівають культурою усного та писемного мовлення, здійснюють вплив на співрозмовника, прогнозують реакцію, визначають навички оптимальної мовної поведінки в професійній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. / за ред. С. О. Карамана, О. А. Копусь. Київ: Літера ЛТД. 2013. 544 с.

Кирпота К. С.
студентка факультету філології та журналістики
*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАКА У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко приніс в українську літературу нове слово, новий світ поезії, неповторні образи, картини й барви, небачене раніше багатство й широчінь тем, ідей, мотивів, жанрових форм, вивів українську літературу на новий шлях.[1] На увесь світ поширилася його перша поетична збірка «Кобзар», яка вийшла у 1840 році. Творчість Тараса Григоровича продовжує підіймати національну й соціальну самосвідомість українців. На народних уявленнях про Запорізьку Січ і козацтво Шевченко побудував свій образ історичного минулого.

Запорізька Січ – феномен, який намагається розгадати не перше покоління дослідників. Козаків Січі називали у народі «святими лицарями», їх оспівували в думах, піснях та легендах, а слово «козак» асоціюється зі свободою, мужністю і незалежністю. Саме тому у поетичному доробку Шевченка образ козака став одним із провідних. Починаючи з раннього періоду творчості Кобзаря, постать козака-захисника народу, його волі та православної віри є своєрідною тугою поета за минулим. Прикладом слугує поезія «Тарасова ніч». В основу твору покладено події 1630 року, коли відбувся бій козаків з військами польського гетьмана С.Конецьпольського під Переяславом. На чолі з Тарасом Трясилою козаки здобувають перемогу над ворогом [3, с. 101–103] Головною рисою характеру гетьмана є єдність його інтересів із простими козаками. Він – справжній борець за волю:

Обізвась Тарас Трясило

Волю рятувати,

Обізвась, орел сизий,

Та й дав ляхам знати![7]

Тарас завжди обговорює свої подальші дії із козаками, щоб уникнути конфлікту інтересів.

Така сама єдність козаків із ватажком репрезентована у творі «Іван Підкова» (1839). Гетьман розумний, адже усвідомлює важливість підтримки з боку звичайних козаків як запоруку своїх перемог. Досягти прихильності простих козаків лише за умови, якщо отаман захищає їхні інтереси:

А попереду отаман

Веде, куди знає.[7]

Також у вірші «Іван Підкова» поет згадує минулу славу волю, які важко повернути:

Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу і волю;
Минулося – осталися
Могили на полі.[5, с.65]

Загалом твір присвячено морським походам запорозьких козаків на володіння Османської імперії, де козаки ослабляли воєнні й матеріальні ресурси султанської Туреччини та її васала – Кримського ханату.[6, с.31] У вірші «Іван Підкова» показано картину виступу козаків у похід під час морської бурі. На цьому тлі стихійних сил природи ще яскравіше і виразніше демонструються сміливість, рішучість і велич запорожців. Тарас Шевченко рельєфно змалював образ запорозького ватажка, який в екстремальних умовах діяв радикально, відчуючи підтримку власного війська. Виборний отаман Іван Підкова закликає побратимів у похід до Царгороду «до султана в гості». Потрібно було зруйнувати турецькі фортеці на чорноморському узбережжі, щоб захистити не лише Україну, а й її сусідів. До того ж потрібно було визволити полонених, які потерпали у тяжкій турецькій і татарській неволі. Це явище знайшло широке відображення в українському народному епосі. Досить згадати хоча б думи про Самійла Кішку чи Марусю Богуславку.

Схожим за ідеєю та змістом із віршем «Іван Підкова» є поема «Гамалія», в якій зображено похід на чайках із Запорозької Січі до турецьких берегів, де знемагали тисячі невільників. Шевченко посилив і розвинув думки та ідеї народної творчості про стійкість характеру, непохитну волю і патріотизм українських полонених козаків, які потрапили у неймовірно тяжкі умови рабства. Гамалія не є історичною особою, це узагальнений образ козацького ватажка, який особливо розкривається в описі штурму та руйнуванні турецької фортеці Скутар:

Реве гарматами Скутара,
Ревуть, лютують вороги.
Козацтво преться без ваги –
І покотились яничари.[5, с.152]

Козаки повертаються з перемогою і прославляють гучною піснею свого отамана. Зусиллями Гамалії безліч козаків було врятовано з неволі.

Протягом 1594-1596 рр. Северин Наливайко очолював козацьке повстання. Саме до його постаті звертається Тарас Шевченко коли змальовує початки спротиву українців іноземному гнобленню. Незважаючи на жорстоке придушення виступу, Северин Наливайко спонукав розвитку визвольного руху в Україні. У драмі «Микита Гайдай» поет розповідає про мученицьку смерть козацького ватажка у Варшаві. Змальовуючи цю картину знущань, Тарас Шевченко сподівається, що виростуть нові герої, гідні Наливайка:

І Наливайка дух великий
воскресне знов серед мечів [5, с. 11].

Невипадково учасників повстань в Україні першої половини XVII ст. досить часто йменували «наливайками». Пам'ять про Наливайка як мужнього народного героя знайшла відображення у творах Тараса Шевченка «Тарасова ніч», «Гайдамаки», «У неділеньку у святую».[4]

Ідея козакоцентризму реалізується у поемі «Гайдамаки» (1841). У творі присутні різні типи образів козаків, а саме образи: Яреми Галайди, Івана Гонти й Максима Залізняка.[1] Ярема у Шевченка є втіленням прагнень гайдамаків, їхнім ідейним символом. Образ Яреми – це образ всього гайдамацтва як рушійної сили визволення українського народу. Ярема Галайда – це кров від крові гайдамацтва, його мислення і дії – це світогляд гайдамаків. Іван Гонта – суперник гайдамаків. Іван Гонта був сотником надвірних козаків – регулярного війська Станіслава Потоцького. Фактично Гонта, ставши на чолі цього війська, пішов проти свого народу. Але ця зрада була тимчасовою, адже Гонта згодом усвідомлює свою помилку і переходить на бік повстанської армії. Іван має спокутувати власні гріхи і вбиває власних синів. Цей сюжет має символічний характер, адже насправді у Гонти було дві доньки і син, тому цей вчинок репрезентує суд особистості над своїми вчинками.[1] Гайдамацтво є для Шевченка втіленням кращих сил українського суспільства, здатних здійснити перетворення.

Отже, перша половина XIX століття вирізняється у літературі інтересом до національної історії, Хмельниччини, осередку козацької вольниці – Запорізької Січі. Одночасно відбувається усвідомлення цінності людської особистості як однієї з провідних рис романтичного світогляду, що здійснюється у контексті історичного минулого, передусім козацького. Т. Шевченко народився й виріс у краї, що був батьківщиною величних постатей вітчизняної історії: Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, Івана Мазепи, а Чигирин став столицею відродженої Української держави як спадкоємиці княжої Русі.

Мешканці Правобережжя навіть після скасування козацького устрою на початку XVIII ст. активно продовжували боротися проти іноземного панування. Яскравим прикладом цих змагань стала Коліївщина 1768 р. під проводом уродженця містечка Медведівки Максима Залізняка. Легенди й перекази про учасників гайдамацького руху та їхні звитяги живили дух українців наступних поколінь. На тлі цих сюжетів і зобразив Великий Кобзар образи незламних, сміливих воїнів-козаків.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.hetman.tv/nomera/2010/2010-6-1-30/shevchenko.html>;
2. Єфремов С. Історія українського письменства. – К.: Феміна, 1995. – 688с;
3. Мосенкіс Ю. Л. Глибини Кобзарєвого слова // Шевченкознавчі студії. – К., 1994 – С. 101–103;
4. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107967/06-Shcherbak.pdf>;
5. Шевченко Т. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Т.1;
6. Щербак В.О. Антифеодальні рухи на Україні напередодні визвольної війни 1648–1654 рр. – К., 1989. – с.31
7. <http://poetyka.uazone.net/kobzar/zmist.html>

Колісник Г. М.

викладач кафедри філософії та українознавства
*Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна*

СПЕЦИФІКА ОСМИСЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОЇ ТВОРЧОСТІ У ТВОРАХ ЄВГЕНІЙ КОНОНЕНКО

Сюжети творів Є. Кононенка зазвичай розгортаються навколо жіночих постатей. Здебільшого це героїні, чий професії у той чи інший спосіб вимагають творчих актів, яким почасти перешкоджають побутові умови чи обмеженість і патріархальність героїв чоловічої статі. Тому природно, що значний масив досліджень творчості письменниці зосереджено на своєрідності виявлення такого протистояння. Проте неправильно було б стверджувати, що героям-чоловікам у творах Є. Кононенка відмовлено у творчих інтенціях апріорі. Тож, **метою дослідження** є виявлення і визначення своєрідності зображення творчих особистостей чоловічої статі у творах письменниці.

Для висвітлення особистості чоловіка-митця у творах письменниці важливим є соціальна орієнтованість: герої потребують визнання власного таланту іншими, що є неодмінною ознакою творчої реалізації. Таке прагнення переростає у самодостатній мотив вчинків, який виправдовує ігнорування бажань і намірів близьких людей.

Саме так вчиняє, наприклад, герой оповідання «Колосальний сюжет» – актор, для якого життєвий простір поділений на два складові – вулиця і дім. Вулиця у його сприйнятті є світом, де вирує життя, а дім – осередок буденності що, за переконанням героя, є згубним для творчої особистості. Він ігнорує інтереси власної дружини: чекає на вулиці, спостерігаючи за вікнами своєї оселі, аби вигадати час, коли дружина впорається з хатніми клопатами, стає причиною того, що дружину виключили з інституту.

Водночас головний герой широко переконаний у своїй причетності до світу великих митців («Вино дешеве, в роті солодко і неприємно. Але приємне тепло в стравоході й шум у голові. Ах, Боже мій, скільки дешевого вина випили видатні люди на початку своєї кар'єри в такі незатишні осінні вечори!»[3, с. 69]). Його впевненість підтримує і друг героя, Менченко (Менч), що також є людиною мистецтва, режисер чи сценарист, який любить абстрагуватись від реального світу з побутовими проблемами.

Менченко, як і головний герой, сторониться побутового боку життя, але зумів влаштувати своє родинне існування із найменшими для себе незручностями, поступившись традиційно чоловічою роллю утримувача родини жінкам – дружині і тещі. Авторка пунктирно намічає своєрідний паралелізм цих двох образів: головний герой фактично виступає поки менш реалізованою копією свого друга.

А втім, Менч з легкістю маніпулює не тільки своєю родиною, але й чужою, чужим життям. Захопившись думкою про реалізацію власного сюжету, він з легкістю розпоряджається життям головного героя, відправляючи його на Північ у бараки: «У плацкарті ти не пізнаєш справжнього життя. Зорієнтуєшся, де треба зійти. Потиняєшся там до весни. Влітку складеш обидві сесії. Триматимеш зі мною зв'язок» [3, с. 74]. Так само легко Менч відкидає сумніви головного героя щодо дружини, яка має залишитися сама із немовлятами: «Ти знаєш, жінка все винесе. Це ми вмираємо від кожного грипу. А вони живучі»[3, с. 75].

Колізію майбутнього фільму Менч буде, використовуючи як історичне тло усі можливі штампи: син партійця, КДБ, бараки у Сибіру тощо. Усі інтенції свого персонажа – Андрія – Менченко детермінує прагненням свободи, втілюючи таким чином уявлення про ідеального митця – повністю відданого творчості, байдужого до матеріальних багатств, щасливого самим процесом творчості.

Породження фантазії Менченка виступає антитезою до самої постаті героя, підкреслюючи демагогічність його філософських узагальнень: сам Менч не виражає бажання відмовитись від свого комфортного життя, а збирати матеріал для втілення власної ідеї відправляє іншого. Також у оповіданні послідовно проведено ідею, про соціальну спрямованість і заангажованість Менченка як митця. Бажаючи втілити свій задум на практиці, герой оцінює його вартість через соціально значимі поняття – нагороди: «Фільм поїде у Канни. І Оскара я тобі теж гарантую»[3, с. 72]. І саме нагороди стають найбільш переконливим аргументом і для актора – головного героя твору Є. Кононенко:

Проте актор не має прагматизму такого досвідченого митця, як Менч, і тому його цікавлять не тільки суто матеріальний аспект вираження слави, але й розвиток себе як творчої особистості: «До весни я тут не виживу! Я загину як особистість! Зйду нанівець як художник!» [3, с. 75] – викрикує він.

Прагне визнання і Михайло Семиок з оповідання «Убивчий сюжет» піком своєї творчості визнає лише отримання літературної премії «УКРАЇНСЬКЕ БУЙНОЦВІТТЯ. UKRAINIAN VIOLENT BLOSSOM!» [виділено у тексті – К.Г.] [2, с. 40]. Але відчуття радості від отримання нагороди в герої виникає поряд із відчуттям творчої кризи, яка полягає у тому, що побут заважає творити. Про початок своєї письменницької діяльності герой згадує як про повне занурення у творчість. Але професійна письменницька діяльність призводить до втрати творчого імпульсу. Його робота фактично перетворюється на гру: «...прозаїк Семиок працює в системі публік рилейшнз, друкуючи під різними прізвищами різнопланові статті та полемізуючи сам з собою» [2, с. 41]. Внаслідок цього Семиок починає сприймати свої задуми, як марнування часу. Їх масштабність і штучність викликає іронічні коментарі самого героя: «Існує сирий, проте масштабний задум роману *«Околиці та Середмістя»* [виділено у тексті – К.Г], пента- чи шесталогії, яка має відбити всю повноту буття України 60-80 років. (Семиок розуміє, що реалізувати той братокарамазівський, сагофорсайтівський проект не варто)»[2, с. 42]. – «Звичайно, скільки можна експлуатувати в художній літературі побутовий маразм сьогодення?»[2, с. 45].

Виходом з цієї кризи, поверненням до справжнього літературного процесу Михайло вважає здійснення вчинків, які виокремлювалися з його повсякдення. Аби уникнути творчого збідніння Михайло Семиок намагається створити своєрідні захисні ритуали, які б відокремлювали його від побутовості. Таким ритуалом герой визначив для себе снобізм: «КУАНТРО замість високої склянки принесли у чарці. Звичайно, без криги. Михайло Семиок пишається своїм снобізмом і плакає його, вбачаючи в ньому захист від повсюдного жлобства» [2, с. 41].

Утім цей прийом виявляється недієвими проти усвідомленої творчої кризи. У оповіданні показано, що Михайло Семиок мав талант і переживав у своєму житті моменти справжнього натхнення, у описі яких робиться натяк на фройдівське тлумачення процесу творчості, яке близьке до сексуального задоволення: «Та невже він більше не знатиме того щастя похапцем записувати продуманий до мізансцен текст, з подивом помічаючи, як з'являються нові несподівані моменти. /.../ Більшої насолоди в світі нема. Коли текст написано, щастя творчості тимчасово минає. Це як... в голові у Семиока знову виникла аналогія з бозна-чим» [2, с. 42].

У творах Є. Кононенка можна також простежити ще одну тенденцію: чоловіки-митці є бажаним об'єктом першого кохання, але подальші відносини можливі лише за умови, що чоловік стане успішним матеріально. Так у повісті «Ностальгія» Лариса Лавриненко із захватом згадує чудову гру на фортепіано Олексія Шуліки, якою він протиставив себе «горілчаній компанії» [1, с. 55]. Але відносини між ними склалися тільки коли він перетворився на успішного бізнесмена Алекса Гаєра.

Таким чином, в галереї персонажів Є. Кононенка наявні чоловіки-митці. Проте їх творчість не може корелювати із побутом, тому герой або в різний спосіб уникає його (включаючи створення особливих ритуалів чи буквальну втечу), або піддається йому, але тоді втрачає можливість творити. А різноманітні нагороди як вияв визнання в соціумі тлумачиться як єдина ознака творчої спроможності героя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононенко Є. Без мужика. Prosus nostalgos. – Львів: Кальварія, 2006. – 208 с.
2. Кононенко Є. Зустріч у Сан-Франциско. – Київ: Дуліби, 2006. – 264 с.
3. Кононенко Є. Новели для нецілованих дівчат. – Львів: Кальварія, 2006. – 192 с.

Лугова Г. В.
студентка факультету української й іноземної філології
та журналістики
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

СОЦІОЛЕКТ ВІЙСЬКОВИХ

Ураховуючи постійні військові конфлікти, ситуації, що відбуваються не тільки за межами України, а й в даний момент в самій країні, зокрема війна на сході України, останнім часом активно збагачують військову лексику новими словами.

Актуальність дослідження полягає в тому, що військова лексика, яка постійно поповнює словниковий склад української мови, недостатньо проаналізована з точки зору функціонально-стилістичних, структурних та семантичних аспектів, тому виникає потреба дослідження шляхів і способів виникнення нових одиниць, особливостей їх структури й семантики.

Термін «соціальний діалект» вживається на розмежування індивідів на соціальному рівні, їх мовних утворень. У найбільш загальноприйнятому значенні соціальний діалект являє собою сукупність мовних особливостей (насамперед лексичних та фразеологічних), властивих для певної соціальної групи – професійної, станової, вікової – у межах національної мови [2, с.75].

Л. Ставицька визначає соціальний діалект як «різновид мови, вживаний як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною спільністю, тобто це мова певної соціальної групи. Найістотнішим чинником, що зумовлює виникнення соціальних діалектів, є соціальна неоднорідність суспільства, яке має різноманітні виробничо-професійні, а також вікові групи. Причиною появи соціальних діалектів може бути й соціально-класова неоднорідність суспільства» [1, с. 20].

Л. Ставицька поділяє соціолекти на три групи:

- професійні мови мисливців, риболовів, гончарів, шевців тощо;
- групові, або корпоративні, жаргони та сленги учнів, студентів, спортсменів на інших, переважно молодіжних колективів;
- таємні мови, аргі декласованих елементів, ремісників, торгівців.

Тобто мовознавиця розглядає і аргі, і жаргон, і сленг як різновиди соціолекту [1, с.21].

Спеціальна військова лексика – це сукупність слів та словосполучень, що відповідають поняттям та реаліям військової справи й утворюють відповідну галузеву підсистему.

Умовно військову лексику можна згрупувати так:

- термінологічна (представлено термінами);
- професійна (представлено професіоналізмами);
- специфічна лексика певних соціальних груп (представлено жаргонізмами) (А. Т. Аксенов, В. В. Балабін, Л. Л. Нелюбін, Н. Д. Фоміна).

Військова лексика є особливим прошарком лексичних одиниць, оскільки вони обслуговують окрему галузь людської діяльності – організацію збройних сил, оперативно-тактичне мистецтво, зброю тощо. У складі військової лексики виокремлюють військові терміни та військово-побутову лексику. Військові терміни – це слова або словосполучення, що відповідають поняттям військової справи. Військово-побутова лексика є перехідним явищем між військовою термінологією і загальноживаним словником.

За нашим дослідженням, соціолекти військових ми можемо розділити на такі семантичні групи:

1. Допоміжне додаткове обладнання: *глаза, ночник* ‘прилад нічного бачення’, *приблуди, свистілки, обвіси* ‘додаткове навісне обладнання на стрілецьку зброю, приціли, глушники, рукоятки, буфери віддачі’, *радеїка, радіюшка* ‘рація’, *тепловіз* ‘тепловізор’.

2. Прізвиська людей: *Креме́зний* «*Балу, Водолій* ‘що «поливав» із кулеметів’, *Гоблін* ‘малий на зріст’, *Дикий* ‘войовничий’, *Кроха* ‘мирний’, *Есенін* ‘поетичний’, *Ураган* ‘холеричний’, *Сич* ‘добре бачить вночі’.

3. Постраждали й загиблі: *двохсотий* (від радянського терміна «груз-200», що у військах СРСР означав кодування транспортування тіла загиблого військового; широкого вжитку набуло після війни в Афганістані) ‘убитий, загиблий’, *трьохсотий* (від радянського «груз-300») ‘поранений’, *чотирьохсотий* (похідне від попередніх слів, жартівливе) ‘людина, яка імітує контузію, психічне захворювання тощо, аби її забрали з передової, або ж просто дезертирує, а також людина, яка відверто показує свій страх’.

4. Зброя й боєприпаси: *бурячок* ‘мінометна міна 82 мм’, *весло* ‘АК-74’, *візитка Яроша* ‘потужна зброя та універсальний оберіг’, *гусян* ‘техніка на гусеничному ході’, *клепачик* ‘ніж зі сталі’, *кабачки, огірки, морковки* ‘боєприпаси для РПГ (реактивних протитанкових гранатометів), СПГ (станкових протитанкових гранатометів) і ПТРК (протитанкових ракетних комплексів)’.

5. Учасники АТО: *аватар* ‘від назви фантастичного бойовика 2009 року’ *п’ятисотий, НЛО, семисотий* ‘людина, що вживає алкоголь на фронті’, *арта* ‘артилерія’, *бобри* ‘інженерний підрозділ’, *гідросолдати* ‘військовослужбовці морської піхоти’, *єноти*

‘десантники’, *кіборги* ‘захисники Донецького аеропорту’, *контрабас* ‘контрактник’, *мішки* ‘танковий підрозділ’.

6. Побутові реалії: *дріб* ‘перлова каша’, *зальот* ‘помилка в поведінці військовослужбовця, яка спричинила неприємні наслідки’, *замолоди*, *балабаси*, *ніштяки* ‘смаколики, що привезли волонтери’, *нора* ‘бліндаж’, *затяг* ‘надмірно суворе ставлення керівництва’.

7. Реалії ведення бойових дій: *аборт* ‘вилучення зі ствола міни, що дала осічку’, *гарматне м’ясо* ‘солдати, відправлені на певну загибель’, *есемеска* ‘залп у відповідь’, *зрада* ‘не до кінця зрозуміла справа, підступ, каверза’, *коридор* ‘зона, вільна від ведення бойових дій за згодою сторін, якою можливо здійснювати евакуацію мирного населення’.

8. Військова техніка й транспортні засоби: *автозак* ‘транспортний засіб для перевезення заарештованих’, *бардак* ‘БРДМ, броньована розвідувально-дозорна машина’, *бетр* ‘БТР, бронетранспортер’ *беха* ‘БМП, бойова машина піхоти’, *коробочка* ‘одиниця бронетехніки (слово застосовуване, зокрема, у радіоефірі)’.

9. Команди й умовні сигнали: *девочка готова* ‘робота виконана’, *зашивать* ‘підключати дроти електроживлення’, *на 12 годин, на третю* ‘спосіб указати напрямок згідно з годинною стрілкою’.

10. Ворог: *вата*, *ватники*, *колоради* ‘прибічники ідеї «руського міра» і ті, хто прославляє радянське минуле’, *консерви*, *сепари*, *сепарня* ‘громадяни України, що воюють на боці ДНР та ЛНР або просто вороги’.

На даному етапі історії військова термінологія поповнюється соціолектом АТО на сході нашої країни. Джерелом неологізації є як власномовні найменування, так і запозичені. Щодо способів утворення соціолекту необхідно виділити шляхи морфологічного та неморфологічного словотворення:

1. Морфологічне словотворення. Зазначимо, що словотворчий аналіз військових похідних дозволив виявити чотири способи морфологічного словотвору, а саме: префіксальний: *воєнний* → *антивоєнний*, суфіксальний: *завоювати* → *завойовник*; *зброя* → *зброяр*; префіксально-суфіксальний: *зброя* → *беззбройний*, *конвой* → *підконвойний*; аббревіація: БМП (бойова машина піхоти).

1.1. Афіксація: *броник* ‘бронезелет’, *фліска* ‘флісова куртка’, *прапор* ‘прапорщик’, *побешник* ‘курсант факультету пожежної безпеки’.

1.2. Складання основ двох основ: *самохід* ‘самовільне відлучення з частини’, *сухпай* ‘сухий пайок’, *сампо* ‘самостійна підготовка’, *старлей* ‘старший лейтенант’, *зампотил* ‘заступник начальника академії з тилу’.

1.3. Скорочення: *арта* ‘артилерія’, *кеп* ‘капітан’, *тепловіз* ‘тепловізор’.

1.4. Звуконаслідування: «*децепе*» – ФПБ (факультету пожежної безпеки).

1.5. Створення фразеологічних одиниць: *ставати на тумбу* ‘заступати у внутрішній наряд’.

1.6. Запозичення (переважно іншомовного військового соціолекту): *обезьянник* ‘казарма’, *банька* ‘лазня’, *взльотка* ‘центральне КПП’, *кеш* ‘грошове забезпечення’, *дємбєль* ‘солдат, що служить останній рік’.

2. Неморфологічне словотворення:

2.1. Метафоризація у результаті зміни значення слова чи фрази, що належить до загальноновживаної лексики: «*Дівочка готова, можна зашивати*» (25.06.2015, Gazeta.ua) ‘дівочка готова – робота виконана, зашивати – підкладати дроти електроживлення’, *зазвичай після осі прилітають поросята, які нищать усе навколо*» (25.06.2015, Gazeta.ua).

2.2. Метонімізація: *трак, трек* ‘танк’, *душ* ‘лазня’.

Можна зробити висновок, що військова сфера – це невід’ємна частина суспільно-політичної сфери, а військовий соціолект є одним з головних постачальників нової лексики до словникового складу мови, оскільки сучасні конфлікти, локальні війни та боротьба з тероризмом стають в центрі уваги суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.

2. Стишов О.А. Семантична деривація жаргонізмів у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2016. № 41. С. 74–84.

Розувасва А. В.

студентка юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

ВПЛИВ МОВНОГО КОНТАКТУ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У нашому світі відбуваються неймовірні зміни і це діється з шаленою швидкістю. Модернізація стосується всіх сфер суспільного

життя: наукової, економічної соціальної, політичної, культурної та ін. Ці трансформації не минули українську філологію.

Досліджуючи цю тему, я виявила певну закономірність, яку схематично можна зобразити так: «Розвиток мови – зміни мови». Тобто, розвиваючись, мова видозмінюється. Трансформуються різні мовні системи:

- лексична,
- фонетична,
- граматична,
- синтаксична,
- морфологічна.

І на цей розвиток впливають певні фактори, які можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні причини – це, свого роду, суперечність. Серед них:

- протиріччя між позначуваного і позначального,
- антиномія носія мови і слухача,
- протистояння систем і норм,
- суперечка мови та мовлення.

Зовнішні чинники є найпотужнішими, тому що до них:

- належать суспільний розвиток,
- історичні події та плин часу,
- розвиток культури та економії,
- мовний контакт.

Мовний контакт (усний чи книжковий) – є найефективнішим способом запозичення фразеологізмів, слів, що призводить до зміни граматики, вимови, артикуляції. Зміна і модернізація української може відбуватися на декількох рівнях. Не повну структуру мають система запозичених термінів в українській мові (у сфері музики, ботаніка та ін.).

Запозичення не цілих систем, а окремих елементів дає змогу поділити зміни на такі види:

– Історично зумовлені зміни лексичного значення внаслідок модифікації семантики вже існуючих слів (семантичні зміни) [1, стр. 180].

- Значення граматичної основи.
- Зміни структури і будови слова.

Переїняті слова виокремлюють і впізнають як за словесними формами, так і за фонетикою чи граматиною.

Наприклад, звук [а] або буква А на початку слова – є характерним явищем для латинських чи грецьких (алгебра, афоризм). Також, для грецької мови характерні сполучення букв ПС (психологія).

Шляхом такого запозичення слів, сучасна українська мова містить в собі слова таких мов, як:

- 1) Польська (полонізми) – пан, рахунок, куштувати.
- 2) Італійська (італьянізми) – опера, фонтан, бурлеск, спагетті.
- 3) Французької (галліцизми) – пенсне, парфум, макіяж.
- 4) Англійської (англіцизми) – джаз, фільм, клоун, фініш та ін.

Перелік мов є не вичерпним і з пошуком джерел, можна знайти набагато більше «перехідних» слів.

Спираючись, на вище сказане, можна зробити висновок, що українська мова активно запозичує іншомовні слова та розвивається і цей процес не зупиняється. Саме поява нових слів та запозичених модернізує та урізноманітнює мову і якщо використовувати їх розумно і правильно, до вони слугують збагаченням нашого мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018 № 33 том 1.

Рябих С. С.

аспірантка кафедри української літератури та журналістики
імені професора Леоніда Ушкалова

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

ЛАНДШАФТИ СВІДОМОСТІ ГЕРОЯ ОПОВІДАННЯ «ДОВКОЛА ОЗЕРА» ТАРАСА ПРОХАСЬКА

Одним із найцікавіших прозаїків сучасності є Тарас Прохасько – український письменник, журналіст, представник станіславського феномену. Його літературний доробок неодноразово досліджували такі науковці, як В. Агєєва, І. Бондар-Терещенко, І. Гаврилюк, О. Грищенко, Т. Гундорова, О. Забужко та інші.

Т. Гребенюк у посібнику «Художня культура українського постмодернізму» відзначає, що поетика творів Т. Прохаська є яскраво постмодерністською [2, с. 110]. Детально розглянувши особливості прози Прохаська, можна зробити висновок про спорідненість художнього світу письменника зі світом сну або марення. Тарас Прохасько використовує специфічну метафорику сновидіння під час творення свого образного й часопросторового континууму.

Модель сну або марення робить часопростір художнього твору специфічним, дає підстави до оцінки описуваних подій як «вертикальної надбудови» (термін М. Бахтіна) [1]. Час і простір у таких творах є до кінця не визначеним.

Для Северина, головного героя оповідання «Довкола озера» Т. Прохаська, була притаманна особлива оптика бачення світу, яку спричиняла пухлина мозку. «...Час від часу новоутвір натискав на окульомоторний нерв» [4, с. 21] – і усе довкола ставало «стертою плямою». Однак це давало можливість фіксувати погляд на певній «ультраструктурі», яка ставала самовартісною, вирізнялася серед подібних, займала все поле зору. Т. Прохасько порівнює таке особливе бачення світу з використанням «бінокулярного мікроскопа для розглядання будови квітки чи зрізів у морфології рослин» [4, с. 22]. На думку О. Грищенка, «можливо, саме за таким принципом і вирізняється творча діяльність Т. Прохаська в літературному процесі XXI століття» [3, с. 93].

Для інших героїв така здатність Северина була скоріше перевагою, ніж недоліком: наприклад, Маркус «не погодився б позбутися доступу до додаткового світу, уможливленого Севериновою хворобою» [4, с. 21].

Для героїв художнього світу Прохаська всі внутрішні й зовнішні процеси є способом накопичення неповторного досвіду: «Внутрішній світ людини – те, що тепер на внутрішньому боці повіки» [4, с. 23].

Хвороба заводила Северина в паралельний світ рослинних структур, «дозволяла орієнтуватися в макрорел'єфах під час хвороби, коли поле зору зводилося до дискретних структур» [4, с. 27]. У такому стані системою орієнтирів для героя була флористика. Северин ніби подорожував закутками своєї свідомості, мозок уявлявся йому субстанцією, де рослини існували в невластивий їм спосіб. Головний герой належав цим рослинам так само, як і «вони були просторами свідомості, ландшафтом його свідомості» [4, с. 27]. Автор підсумовує, що «ландшафт – це певна форма досвіду» [4, с. 27]. Й узагалі, увесь досвід зводиться до пізнання цих ландшафтів, а «ландшафти стають самим досвідом» [4, с. 29].

Томограма власного мозку нагадувала Северинові озеро, яке він бачив у мареннях. Він прагнув знову потрапити до своєї пухлини, щоб детальніше розвинути й вивчити всі деталі ландшафту цього озера.

Т. Прохасько говорить, що «живі ландшафти переносяться в уяву як основа мозкового ландшафту, а творення уявного ландшафту приводить у незнані місця, які впізнаєш і про які знаєш усе» [4, с. 34]. Так виробляються звички, які стають сенсом життя, позбавленого сенсу й підстав.

Блукаючи ландшафтами свідомості, Северин мав можливість подивитися на себе ніби ззовні, змінюючи кут огляду: «Северин бачив

себе на кожній ділянці, він водив горами різних людей, їхні інтереси ставали його новим ремеслом, їхні потреби – його потребами, їхня мета – його метою» [4, с. 38].

Під час цієї подорожі ландшафтами власної душі Северин «почувався дуже живим, він розумів усім тілом, що існує – максимально радісне, важливе, мудре» [4, с. 37]. Після того, як марення минуло, герой розплющив очі й спалив томограму мозку, вкинувши її до печі.

Отже, створюючи неповторних художніх світ своїх героїв, Тарас Прохасько використовує прийоми медитації, сну, марення. Саме цей прийом робить часопростір його творів особливим, вирізняє їх серед інших постмодерних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. *Вопросы литературы и эстетики*. Москва: Художественная литература, 1975. С. 234–407.

2. Гребенюк Т. Художня культура українського постмодернізму (на матеріалі сучасної прози). Навчальний посібник з курсу «Культурологія». Запоріжжя, 2007. 136 с.

3. Грищенко О. Ландшафтні експерименти Тараса Прохаська: від мініатюри до геокомплексу. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (Літературознавство)*. 2016. №2(18). С.90-95.

4. Прохасько Т. Інші дні Анни: Проза. Ів.-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 96 с.

Сербінова М. О.

магістр кафедри української літератури

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ХИМЕРНА ПРИРОДА РОМАНУ-ТРИПТИХУ «ТРИ ЛИСТКИ ЗА ВІКНОМ» ВАЛ. ШЕВЧУКА

Химерна проза – це знакове явище в українській літературі 1950–1970 рр. Химерна або, як її називають дослідники, умовно-метафорична стильова течія стала своєрідним розквітом у тогочасному літературному процесі, викликом соцреалістичному канону. Яскравим представником цього літературного методу є Валерій Шевчук, проза якого стала об'єктом численних досліджень науковців. Дослідники

зараховують твори Вал. Шевчука до традицій української химерної прози 60-70-х років XX століття через те, що його творчість виділяється «неадекватним постмодерним мисленням, своєю традиційною мисленнєвою фабуляризацією тексту і водночас розщепленістю та мозаїчністю традиційних образів, мотивів, архетипів, хронотопних моделей» [3, с. 142]. **Актуальність** нашої наукової розвідки зумовлена необхідністю осмислення філософсько-інтелектуальної природи творчості Вал. Шевчука в параметрах химерності як принципового новаторства (прихованій реакції на літературу соцреалізму).

Мета – розкрити химерну природу роману Вал. Шевчука. **Об’єкт** дослідження – роман-триптих «Три листки за вікном». **Предмет** дослідження – художні та жанрові особливості роману «Три листки за вікном» в контексті генологічної природи і в контексті химерної прози загалом. Не всі науковці, досліджуючи творчий доробок В. Шевчука, вказують на химерні риси роману «Три листки за вікном». Так, наприклад, дослідниця С. Андрусів вважає, що роман-триптих за жанром є детективно-пригодницько-фольклорним, що становить підвид історичного роману [1, с. 107], а дослідниця Л. Тарнашинська називає «історичною фантастикою» ті твори, у яких письменник «подорожує углиб століть» [4, с. 116]. Ми вважаємо, що «Три листки за вікном» мають жанрово-стильові ознаки химерної прози, за якими його можна вважати химерним романом.

Розглянемо деякі ознаки першої частини роману-триптиху – повісті «Ілля Турчиновський». В ній зображуються як реалістичні події, так і фантастичні, що пов’язані з уявою мандрівного дяка Іллі Турчиновського. Герой намагається пізнати світ, і результати пізнання він викладає у «Мудрості передвічній» – в’язанці із шести притч («Розум», «Воля», «Гординя», «Заздрість», «Отара», «Повстримність»), в яких переплетені реальність і магічність, і які є невідривними частинами роману. Притчевість та інтелектуально-філософська наповненість, якими характеризується «Мудрість передвічна», є одними з ознак химерної прози. Ще однією з ознак є міфологічний інтертекст. Розглянемо міфологічний образ Страху – символічний і персоніфікований, який, за словами Іллі Турчиновського, «...почав зустрічатися на моєму шляху відтоді, відколи вселилось у моєму серці щось клубасте й чорне» [5, с. 29]. Дослідниця Г. Косарева пояснює цей образ так: Страх – це міфологема «ворога у собі», страх породжений підсвідомістю людини. Породжується він у сні, тому що саме під час сну людське «я» перестає контролювати свідомість, і починає роботу підсвідомість, яка пробуджує вираження глибинних переживань [2, с. 68]. Ілля Турчиновський каже: *«Не бачив його обличчя, але знав: такий вершник приснився мені якоїсь ночі, той чоловік колись супроводжував мене, й називав я його*

незвично – *Страх*» [5, с. 9]. Ознакою химерного роману є традиції сміхової культури. До цих традицій відносяться інтермедії. В. Шевчук використовує мікросюжети барокових інтермедій у повісті «Ілля Турчиновський» з метою стилізації сучасної повісті. Це «Гендель та Шинкар на качурі», «Кнур-філософ», «Страх». В цих інтермедіях наявна іронія, комічність і філософія. Образи Генделя, Шинкаря, Кнура-філософа, Страху є алегоричні й гротескно-фантастичні. Г. Косарева зазначає, що Вал. Шевчук інтерпретує інтермедії Г. Сковороди і ретранслює мислення філософа. Так можна зіставити старі і нові сюжети про Кнура-філософа (інтермедія друга), де письменник вдається до гумористичного змалювання «філософії черева»: *«Є в світі, одна тільки мудрість, – сказав Кнур. – Це філософія живота (...) Окрім солодкого процесу споживання, нічого немає»* [5, с. 124]. Також можна припустити, що сюжет інтермедії схожий з сюжетом притчі Сковороди «Вдячний Еродій», в якій Еродій засуджує шлункову й черевну філософію лицемірного тетервака на ім'я Салакон [2, с. 87]. Друга частина роману-триптиху «Петро утеклий» також має химерні ознаки. Село Рудівка, в якому розгортаються події, є дивним і наділеним містикою. Опис Рудівки є розлогим і повторюваним, і це неспроста: автор, використовуючи кольорову гаму лексичних засобів, наголошує на тому, що для чужинців це місце є небезпечним. Це підтверджує сам сюжет, в якому розповідається про загибель невідомого Петра, і неможливість розкриття причин загибелі. Фантастичним є зв'язок з цією історією інших історій про Петрів утеклих (Запаренка, Легенького, Гайдученка) і Петра-знайди. Крім того головний герой Петро Турчиновський усвідомлює, що він *«став Петром утеклим п'ятим – це до нього вже виставила іржаві зуби рудувато-синя земля»* [5, с. 333], яка *«вже чатувала на мене, як і на всіх, хто палиться непогамованим духом і позбувається через те даху над головою. Он вона, та потвора розплющує сонні й голодні очі і повільно, але несхитно намагає свою жертву»* [5, с. 334].

В останній частині триптиху «Ліс людей» химерні риси проявляються більше через особистість Киріяка Сатановського, ніж у подіях. Можна припустити, що Сатановський – це диявол в людській подобі, що піднявся на землю і живе серед людей. Як і біблійне створіння, цей диявол збирає інформацію про пороки й гріхи усіх людей, незалежно від їхнього становища й віку. Навіть про погані справи і звички учнів Сатановський дізнався з метою викликати страх і таким чином тримати у класі дисципліну: *«– Ви, Гольченку, – сказав я прищавому хлопцеві з останньої партії, – не дивіться на мене, мов янгол. Бо ви не янгол, коли вириваєте, а то й крадете в товаришів бутерброди (...) Мені приємно, що ви спалені, Михальський, а ваш товариш Гатнер може*

спаленіти більше. Маєте деякі погані, потаємні звички, чи не так, Гатнере?» [5, с. 413]. Як би герой не відрізнявся від предків, йому передалася схильність до писання, яка дасть змогу розпочати Кириюком створення «Чорної книги». Однак, книга не позбавлена чудернацькості та незвичності. Виступаючи збірником негативу, темних закутків людських душ, перша «Чорна книга», яка була написана Сатановським в Києві, згоріла *«нагло в час ненавмисної пожежі в студентській камері»*[5, с. 337]. Можна припустити, що вогонь ніби очистив душі тих людей, про яких велося в книзі. Але другу «Чорну книгу», яку герой писав у Житомирі, врятували гімназисти, вижбурнувши її з палаючої квартири, та Біляшівський, погасивши її снігом і забравши з собою. І це не випадково, що саме Біляшівський забирає з собою книгу, тому що він протиставляється Сатановському, видячи в людях добро. Він радить Кириюку *«полюбити цей ліс людей, щоб здобути справжню рівновагу й заморити в душі невиситимого черв'яка»* [5, с. 558]. Отже, роман-триптих Вал. Шевчука «Три листки за вікном» належить до химерної прози. Письменник, вихований на барокових традиціях, переосмислює у творі міфологічні та християнські образи. Вплив на світоглядні позиції автора здійснив Г. Сковорода, й Вал. Шевчук у романі-триптиху інтерпретує філософські притчі й думки духовного вчителя. «Три листки за вікном» – це проза, у якій реальний світ співіснує з ірреальним, звичайне з фантастичним, а химерні риси проявляються у композиції, образах, подіях, візіях героїв. **Перспективу** дослідження вбачаємо у розкритті химерної природи інших творів Вал. Шевчука.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С. М. У лісі людської душі. Жовтень. 1988. № 1. С. 107 – 111.
2. Косарева Г. С. Давньосвіт Валерія Шевчука : художня рецепція старовинних літературних пам'яток : монографія. Миколаїв : ЧДУ ім. П. Могили, 2013. 188 с.
3. Майдаченко П. «Дім на горі» Валерія Шевчука. Комічне в сучасній українській прозі. Київ : 1991. С. 141–185.
4. Тарнашинська Л. Б. Художня галактика Валерія Шевчука : постать сучасного українського письменника на тлі західноєвропейської літератури. Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2001. 233 с.
5. Шевчук. В. Три листки за вікном : роман. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 702 с.

Шабат-Савка С. Т.
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри сучасної української мови
*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

СУБ'ЄКТОЦЕНТРИЗМ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ОДНОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ: ШКІЛЬНИЙ ДИСКУРС

У синтаксичній системі української мови односкладні речення виразно протиставлені двоскладним конструкціям за способом вираження предикативності, у контексті їхніх формально-граматичних, семантичних та комунікативних параметрів. Посутньою характеристикою структурно-предикативної основи односкладних речень слугує наявність «єдиного поширеного або не поширеного залежними компонентами головного члена» [1, с. 395], який не співвідносять ні з підметом, ні з присудком, хоч формально він може уподібнюватися до одного з членів двоскладного речення, власне, про це йдеться у шкільній практиці викладання української мови.

Якщо в двоскладних реченнях співвіднесеність змісту речення з дійсністю вербалізує присудок, зокрема його способові та часові форми, то в односкладних реченнях предикативність реалізує єдиний головний член, який сам по собі, без допомоги поширювачів, може формувати відносно закінчену думку-судження, пор.: *Не дихаймо. Нехай ще ластовиння оранжеве, брунатне, золоте гойдається край синього цямриння* (М. Лазарук); *Вже ні слів, ні вдячностей не жду* (І. Жиленко). Основний зміст цієї думки, на переконання П. Дудика, формує вербалізований предикат і невербалізований суб'єкт (предмет думки і сприймання), що «усвідомлюється неозначено, дуже загально або й зовсім не уявляється в ролі виконувача дії, а тільки у вигляді певного чуттєвого образу, який сформувався під впливом конкретних вражень від таких самих фактів у навколишній дійсності» [3, с. 233]. Однак і двоскладні, й односкладні синтаксичні конструкції природно входять у дискурсивну практику комунікантів, відображають індивідуально-авторську картину світу, репрезентують інтенції мовця – суб'єкта комунікації.

Експлікація суб'єкта мовлення в односкладному реченні безпосередньо пов'язана з антропоцентричними тенденціями лінгвістики сьогодення, з проблемою визначення односкладності як окремої комунікативної категорії, з увиразненням її експресивного потенціалу в різних стилях української мови, з різними підходами вивчення

односкладних конструкцій в академічному та шкільному дискурсі. Попри значні напрацювання в царині синтаксису односкладного речення і давню історію дослідження цих синтаксичних конструкцій (В. Брицин, І. Вихованець, В. Горяний, Н. Гуйванюк, П. Дудик, А. Загнітко, І. Слинько, О. Синявський, О. Шахматов, К. Шульжук та ін.), існує чимало проблем щодо систематизації засобів односкладності та виокремлення чітких маркерів експлікації суб'єкта в односкладних реченнях.

На формально-граматичному рівні в односкладних реченнях суб'єкт відсутній, його не відтворюють ні з певної ситуації мовлення, ні з контексту, проте таке речення семантично повне, самодостатнє для втілення тих або тих інтенцій, пор.: *Тільки поверни мені Вкраїну, Отче мій, молю тебе* (М. Лазарук); *Вчителя і дерево пізнають з плодів* (Народна творчість). Дія, позначена головним членом, виявляється формально незалежною, самостійною, але ця незалежна дія співвіднесена з суб'єктом, при цьому, як зауважує А. Загнітко, останній може мати формальний вияв у знахідному, родовому, давальному, орудному та інших відмінках [4, с. 197]. Утім, односкладні речення формально не вимагають другого головного члена, адже зміст зрозумілий і без нього. Водночас заповнення цієї «лакуни» сигналізуватиме про статус іншої синтаксичної одиниці.

Термінообшир поняття «суб'єкт» значно ширший, ніж головний член речення. У синтаксисі його ототожнюють «з підметом – на формально-граматичному рівні; з агенсом – на семантико-синтаксичному рівні; з темою висловлення – на комунікативному; з мовцем – на прагматичному рівні» [5, с. 78–79]. Нам імпонує позиція тих учених, які вважають, що суб'єкт – це мовець, актант, який означає тільки активного учасника ситуації. Саме суб'єкт як носій пізнавальної комунікативної діяльності асоціюється з концептом «Людина», з суб'єктом носія дії, стану, сприймання, відношення тощо. Суб'єкт в односкладних реченнях експліцитно не виражений, однак суб'єктоцентризм детермінує їхню семантичну структуру, зокрема конструкцій дієслівного типу (означено-, неозначено- та узагальнено-особових). Вони антропоцентричні, бо, як стверджує Е. Бенвеніст, суб'єктивність полягає в здатності мовця представити себе як суб'єкта [1, с. 293].

Експлікацію суб'єкта в односкладних реченнях виражають граматичні маркери:

1) перша особи однини та множини дієслів теперішнього часу: *Ловлю твоє проміння крізь музику беріз. Люблю до оніміння, до стогону, до сліз* (Л. Костенко); *В затінку чуда, в світлі надії так і живемо, веснам радієм* (І. Жиленко);

2) перша особи однини і множини дієслів майбутнього часу: *Посидимо за столом, вип'єм трохи сліпого дощу* (Т. Севернюк); *Як будемо живі, то будем і ситі* (Народна творчість);

3) друга особи однини і множини дієслів теперішнього часу: *Мій бідний оракуле, дивись на мене очима кольору полину, проводиш поглядом кольору попелу* (Г. Тарасюк); *Не чуєш ні Баха, ні Моцарта, ні... Мозгового* (Т. Севернюк);

4) друга особи однини і множини дієслів майбутнього часу: *Багато будеш вибирати – зостанешся зовсім не жонатим* (Народна творчість);

5) перша особи множини дієслів наказового способу: *Не обміліймо в громах, не обмаліймо* (Т. Севернюк); *Спінімо цю прекрасну мить життя* (С. Шабат-Савка);

6) друга особи однини і множини дієслів наказового способу: *Не дивись високо, бо запорошиш око* (Народна творчість); *Не дорікайте за печаль* (Т. Севернюк);

7) третя особа множини дійсного способу: *Миють квіти, і траву, і глину, і перемивають кісточки* (М. Лазарук); *Сироту лають і б'ють, та плакати не дають* (Народна творчість);

8) форма множини минулого часу дійсного способу: *Покромсали моє життя на частки, на тьмяну січку слів і суети* (Л. Костенко); *У домівку довері зачинили, посідали ближче до вогню* (І. Жиленко).

Як бачимо, у таких конструкціях увиразнена передусім дія, яку виконує суб'єкт. Не йдеться, зрозуміло, про підмет як головний член речення, а про суб'єкт, який може виявлятися / не виявлятися залежно від умов і потреб контексту чи ситуації, що засвідчує семантичну особовість односкладних речень, їхній суб'єктоцентризм.

В односкладних реченнях імпліцитний суб'єкт експлікують зокрема: особові закінчення дієслова: *По одежі нас вітають, а по мудрості садять* (Народна творчість); *О, мій невольний звільнений народ, йдеши на розп'яття* (Т. Севернюк); непрямі відмінки займенникових слів: *Не обмини мене, не обмини, а пригорни мене, а обними* (Б. Мельничук); *Скажи мені, що саме ці роки біжать по наших виснажених венах* (Т. Севернюк).

Вивчаючи односкладні речення, варто звернути увагу на особливості синтаксичної природи цих конструкцій, їхні функції, засоби ускладнення та поширення, диференціацію за засобами вираження головного члена речення, співвідносного з групою присудка чи з групою підмета. Учителеві української мови та літератури необхідно методично правильно підготувати систему вправ та завдань для підвищення синтаксичної компетенції учнів в аспекті вияву збіжних та відмінних характеристик двоскладних та односкладних речень, постійно скеровувати учнів на розуміння того, що в односкладному реченні його предикативність реалізує не підмет чи присудок, а головний член речення.

У навчальній діяльності вчитель застосовує різні форми роботи з учнями для оптимального вивчення односкладних речень, засвоєння та закріплення матеріалу. У контексті інтерактивних технологій

важливими, на наше переконання, є такі завдання, як: мозковий штурм, «словесне багатоборство», «мистецтво красномовства», інтелектуальна розминка та ін., що спрямовані на індивідуальну, парну або групову роботу учнів в класі. Важливу роль у вивченні односкладних речень відіграють творчі завдання (складання акровіршів, віршів-загадок, есеїв), спроектовані на формування гармонійно розвиненої особистості, на вироблення філологічного чуття мови й естетичного сприйняття тексту. Самостійне складання віршів, діалогічних моделей, написання творів – низка завдань, які сприятимуть засвоєнню знань, допоможуть розкрити творчу особистість як учня, так і вчителя – організатора навчально-виховного процесу, дадуть змогу методично правильно побудувати урок й ефективно організувати роботу з учнями.

Односкладні речення – самостійний тип синтаксичних конструкцій, що їх активно використовують мовці в процесі спілкування. Вони природно входять до текстів різних функціональних стилів української мови, реалізують у них емоційно-експресивні функції та комунікативний потенціал, слугують оптимальними засобами вербалізації інтенцій мовця. Ці конструкції цілком закономірно вивчають як у закладах вищої освіти, так і у школі, увиразнюючи передовсім суб'єктоцентризм їхньої семантичної структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974. 448 с.
2. Грищенко А. П. Односкладне речення. Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 395–397.
3. Дудик П. С. Односкладні речення. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. академіка І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1972. С. 232–262.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
5. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: монографія. Чернівці: «Букрек», 2014. 412 с.

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Стецюра М. В.
студентка

Габидуллина А. Р.
доктор филологических наук, профессор,
профессор кафедры языкознания и русского языка
Горловского института иностранных языков ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»
г. Бахмут, Донецкая область, Украина

АНТИФРАЗИС В РОМАНАХ И. ИЛЬФА И Е. ПЕТРОВА «ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬЕВ» И «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК»

Антифразис – троп, который основан на употреблении языковой единицы в значении, противоположном обычному, чему способствуют контекст. Он приписывает объекту ту черту, которая у него отсутствует, что позволяет противопоставить фактическому положению вещей ожидаемое или желательное. В научной литературе антифразис трактуется неоднозначно как с точки зрения структуры, так и содержания. Например, О. С. Ахманова [1], А. П. Горкин [2], С. Я. Ермоленко [4], В. П. Москвин [8] считают, что он выражается одним словом. Другие (Т. В. Жеребило [6], Ж. Марузо [7], О. Л. Пужилова [10], В. Ф. Святовец [11]) придерживаются другой точки зрения: средством выражения антифразиса могут быть словосочетания и предложения. Мы поддерживаем вторую группу.

Троп, наряду с другими фигурами противоречия, является в романах И. Ильфа и Е. Петрова ведущим стилистическим приемом, что связано с его типичной функцией – выражать пейоративную оценку. Ведь романы выполняли социальный заказ – боролись с негативными явлениями в жизни страны первых десятилетий советской власти. Тогда было принято активно осуждать то, что противоречит политике партии и правительства. Ирония в «Двенадцати стульях» и «Золотом теленке» эфемистична, негативная оценка здесь является имплицитной, формирует отрицательное отношение к персонажу подспудно, на уровне подтекста.

Элемент, за счет которого выражается ирония, называется контрадиктом [9]. Как правило, в романах он представлен лексемой: «– *Послушайте, студент*, – обратился Остап к новому пассажиру, который уже оправился от недавнего потрясения и беззаботно сидел

рядом с командором». Слово *студент* обращено к Паниковскому – старому жулику с богатым уголовным прошлым. В отрицательном контексте (Михаила Самуэлевича, выдававшего себя за сына лейтенанта Шмидта, с позором выбросили из правительственного учреждения) происходит семантическое осложнение контрадикта, меняется его смысл: с ‘учащийся высшего учебного заведения’ на пейоративное ‘матерый уголовник, который попался, как юнец’. Заметим, что вне контекста лексема *студент* коннотациями не обладает, но читатель, владеющий фоновыми знаниями, понимает, что в 20-х годах прошлого века, в период ликвидации всеобщей неграмотности, к учащимся высших учебных заведений относились с пиететом.

В роли контрадикта в романах могут выступать онимы: «– *Вы зачем полезли в кабинет? Разве вы не видели, что председатель не один? – Я думал... – Ах, вы думали? Вы, значит, иногда думаете? Вы мыслитель. Как ваша фамилия, мыслитель? Спиноза? Жан Жак Руссо? Марк Аврелий?*» («Золотой телёнок»). Безграмотного воришку Шуру Балаганова Остап Бендер сравнивает с великими философами и мыслителями. Такое неожиданное сравнение, реализуемое в сочинительной конструкции, в риторике называется синойкиозис. Другой пример: «*Ещё один великий слепой выискался – Паниковский! Гомер, Мильтон и Паниковский! Тёплая компания!*» («Золотой телёнок»). Антропоним позволяет заменить определённый набор характеристик соответствующей номинативной единицы. «Неслучайно многие исследователи (Рубцова, Ражина, Архипкина и др.) отмечают потенциальную способность аллюзивного использования имени собственного в структуре антономасии или антифразиса отражать актуальные понятия, предпочтения своего времени, саму атмосферу эпохи» [13].

Контрадиктом может быть фразеологизм: «*Застенчивый Александр Яковлевич тут же, без промедления, пригласил пожарного инспектора отобедать чем бог послал. В этот день бог послал Александру Яковлевичу на обед бутылку зубровки, домашние грибки, форшмак из селедки, украинский борщ с мясом 1-го сорта, курицу с рисом и компот из сушеных яблок*». Фразеологизм *Что ([господь]) бог послал* имеет значение ‘неизвестно что, что-нибудь, хоть что’ [12] и предполагает сообщение о малом, недостаточном количестве или качестве чего-либо. Но дальнейший контекст отрицает смысл этого устойчивого выражения. Иронический эффект создается за счет буквализации фразеологизма. Подчеркивается цинизм заведующего богадельней Альхена, который держит своих подопечных в черном теле, вынуждая их питаться исключительно постной кашей, в то время как его многочисленные родственники вместе с *застенчивым ворюгой* не отказывают себе ни в чем.

Контрадиктом в романе нередко является словосочетание или несколько сочетаний, противопоставленных значению всего контекста: *«– Деньги после реализации нашего клада, – заявил Бендер, принимая от Воробьянинова еще теплый жилет. – Нет, я так не могу, – сказал Ипполит Матвеевич, краснея. – Позвольте жилет обратно. Деликатная натура Остапа возмутилась».*

Ирония может выражаться с помощью целого предложения или нескольких предложений. Вспомним заседание подпольной организации «Меча и орала», на котором Бендер произносит пламенную речь о помощи беспризорным детям. Один из будущих членов «могучей организации» Кислярский со страхом ждет призыва к сопротивлению советской власти, размышляет о возможных репрессиях, но, услышав Остапа, приходит в состояние эйфории: *«Золотая голова», – думал он. Ему казалось, что он еще никогда так сильно не любил беспризорных детей, как в этот момент».*

С точки зрения семантики в романе можно выделить все три разновидности антифразиса: собственно антифразис, афразис и астеизм.

Собственно антифразис заключается в употреблении слова, словосочетания или предложения в значении, прямо противоположном обычному: *«Вдова бросилась назад. Но дверь, через которую она только что прошла, была тоже закрыта чьей-то заботливой рукой»* («Двенадцать стульев»). Предыдущий контекст (Бендер, спасаясь от мадам Грицацуевой, запирает все двери, обрекая ничего не понимающую супругу на бессонную ночь в административном здании) позволяет интерпретировать слово с положительной оценкой *заботливый* в прямо противоположном смысле.

Афразис – употребление языковой единицы со значением отрицания признака, содержащегося в обычном значении, со значением сомнения (префикс А переводится с латинского языка как «отрицание» в отличие от префикса АНТИ – «противоположение»). Вот как оправдывает великий комбинатор кражу стула у мадам Грицацуевой: *«– Пошлая вещь, – заметил Остап, – но согласитесь, что я не мог покинуть любимую женщину, не оставив о ней никакого воспоминания».*

Астеизм предполагает положительную оценку события или персонажа под «маской» пейоратива: *«Виктор Михайлович работал. Однажды, после одного такого запоя, он вывел во двор, как барана за рога, мотоцикл, составленный из кусочков автомобилей, огнетушителей, велосипедов и пишущих машинок».* Долгие ночные бдения талантливого инженера-изобретателя над чертежами названы *запоем* – словом с негативной оценкой.

Как правило, антифразис реализуется в жанре косвенного порицания, который содержит морально-этическую оценку поведения

собеседника. Остап Бендер чит не только уголовный кодекс, но и неписаные постулаты вежливости, призванные смягчить травмирующий эффект в случае неодобрительного высказывания. Может быть, поэтому образ этого мошенника получился весьма привлекательным.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: КомКнига, 2007. 576 с.
2. Горкин А. П. Литература и язык. Современная иллюстрированная энциклопедия. М. : Изд-во Росмэн, 2006. 1680 с.
3. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
4. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К. : Либідь, 2001. 224 с.
5. Энциклопедический словарь-справочник. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты / Под ред. А. П. Сковородникова. 2-е изд. М. : Флинта : Наука, 2009. 480 с.
6. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. 5-е изд., испр. и доп. Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. 486 с.
7. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. Пер. с франц. Н. Д. Андреева. М. : Изд-во ин. лит., 1960. 437 с.
8. Москвин В. П. Фигуры двусмысленной речи. *Русский язык в школе*. 2002. № 2. С. 86–90.
9. Мысоченко И. Ю. Взаимодействие контрадикта и контекста как основа словесного комического образа иронической направленности (на примере произведений О. Генри) / *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2017. Т. 31. С. 816–820. –URL: <http://e-koncept.ru/2017/970178.htm>.
10. Пужилова О. Л. Антифразис в газетных текстах. *Речевое общение* : специализированный вестник / Под ред. А. П. Сковородникова. Вып. 8–9. Красноярск, 2006. С. 216–220.
11. Святовец В. Ф. Словник тропів і стилістичних фігур. К.: ВЦ «Академія», 2011. 176 с.
12. Шведова Н. В. Словарь фразеологизмов с компонентом «бог» / Под ред. Н. Б. Усачевой. Курган: Изд-во Курганского государственного университета, 2005. 111 с.
13. Яковенко Т. И. Антифразис как способ передачи имплицитного содержания онимов. *Филологические науки. Вопросы теории и практики* : в 3-х ч. Тамбов : Грамота, 2016. № 11(65). Ч. 1. С. 178–180.

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Басатвар Г. В.

магістрант факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ У СТРУКТУРІ РОМАНУ Ш. БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»

Відтворення національної своєрідності твору першоджерела як перекладацька проблема постійно привертає увагу вітчизняної перекладознавчої науки. За Лотоцькою О, реалії як одиниці безеквівалентної лексики в англomовних прозових творах викликають значні труднощі під час перекладу через відсутність словникового відповідника, що ускладнює передачу специфічної інформації, національного колориту, емоційного, смислового та стилістичного характеру реалії в оригінальному тексті.

Переклад реалій вимагає від перекладача наявності фонових знань та асоціацій, які на певному етапі міжнаціональних та міжмовних контактів підкреслюють особливий колорит реалій мови джерела, та допомагають уникнути багатослів'я та лексичного переобтяження.[1].

Прийоми, які перекладачі найчастіше застосовують для відтворення реалій та культурно-маркованих знаків тексту, визначає Ю.П. Чала [5]. До них дослідниця відносить: транскодування, внутрішньотекстові пояснення/додавання, генералізацію, конкретизацію, контекстуальну заміну, створення гіпертексту.

Культурно-марковані ознакові слова або реалії роману «Джейн Ейр» відтворюються за допомогою транскодування, наприклад, до цього прийому вдається О. Сліпа, перекладаючи назву популярної і модної тканини *cashmere* – кашмір. За енциклопедичним розумінням, слово кашемір походить від назви кашемірських або кашмірських шалей, що їх виробляли з тонкої козячої вовни, але набуло ще ширшого значення у контексті сорту матеріалу: вовняна, напіввовняна, бавовняна, гладкофарбована тканина з особливим переплетенням ниток. З кашеміру шиють головним чином дитячі та жіночі сукні, виготовляють хустки. Водночас вироби з кашеміру – це зазвичай великі хустки відомі під назвою пашміна (*pashmina*). Ці неоднорідні характеристики і вплинули на смислове навантаження у перекладі. Воно вживалося не лише для позначення тканини, але метонімічно переносилася на вироблені з неї

шалі – ознаку пишного вбрання. Транскодування не обов'язково викликає асоціації з шаями, як це задумувалося автором і сприймалося у культурі оригіналу. Доречною видається контекстуальна заміна *cashmere* на *шовки* у перекладі цього ж роману П. Соколовського. Шовки в українській культурі є більш звичними для позначення розкошів, а саме таким був намір автора, – ніж вироби з вовни чи бавовни. Отже, у такий спосіб автору перекладу вдалося передати ціннісний компонент семантичного навантаження.

Прийом додавання допомагає створити зоровий образ знаку, наблизивши його до вихідного: типовий предмет верхнього одягу вікторіанців *ulster* передається П. Соколовським як *довге пальто*.

Прийом генералізації в окремих випадках неминучий. Але іноді надмірне узагальнення спричинюється до збіднення образного компоненту. Прийом генералізації вживається і для передачі специфічних предметів одягу та аксесуарів, що не завжди іде на користь загальній картині. Коли *cloak* передається як *пальто* (переклад П. Соколовського), в уяві виникає зоровий образ, відмінний від пелерини або накидки, які є ближчими до англійського знаку, оскільки не мають рукавів [4].

Прийом конкретизації у відтворенні елементів Вікторіанської доби допомагає наблизитися до вихідної картини світу. Вдалий відповідник знаходить П. Соколовський для елемента оздоблення жіночого вбрання *sash* – довгий вузький клапоть тканини з обробленими краями, що зав'язувалася на талії замість паску. Описуючи бальну сукню маленької Аделі, перекладач пропонує варіант *пояс, зав'язаний бантом*. *Sash* також означає елемент офіційного вбрання, що як відзнаку носили через плече, тобто *перев'яз*. Конкретизації потребує і маркер *beaver hat*, який може означати шапку з натурального або штучного хутра бобра, шовковий капелюшок, а також фетровий (велюровий, касторовий) капелюх. П. Соколовський обирає для Джейн Ейр касторовий капелюшок, що у даному контексті є найкращим відповідником, який відтворює і образний, і ціннісний компоненти цього знаку, до того ж прикметник *касторовий* надає означенню відтінку старосвітськості, і це сприяє наближенню до вихідної картини світу.

Пошук контекстуального відповідника набуває широкого вживання через частотність та узуальність. До контекстуального відповідника вдаються перекладачі роману «Джейн Ейр», відтворюючи розповсюджені за того часу тканини *chintz* та *moreen*, які вживалися в оформленні інтер'єрів. П. Соколовський обирає для *chintz window curtains* варіант *ситцеві завіски*, – це може викликати в уяві українського читача образ сільської хати, що суперечить контексту; О. Сліпа у своєму перекладі подає варіант *перкалеві завіски*, явно орієнтуючись на свого цільового читача з західних областей України [4].

Декоративна тканина *moreen*, що здебільшого йшла на портъери та гардини у заможніших домах, не має прямого відповідника в англо-українських словниках, і найчастіше відтворюється перекладачами розглянутих творів словом *штофний*. Штофні вироби були відомі в українській культурі XIX ст., отже слово *штофний* з його присмаком архаїки викликає асоціації з дистантною епохою. При перекладі реалії такого типу перекладачеві слід прискіпливо обирати український відповідник, щоб якнайближче підійти до створення у перекладі картини світу віддаленої культури. У великій нагоді тут може стати вивчення творів українських письменників відповідної доби.

У своїх наукових пошуках вітчизняна дослідниця Чала Ю. зазначає, що авторська інтенція частково порушується. Як приклад надається переклад роману Соколовським П. де слово *dentelles* перекладається як *мереживо*. Воно дійсно означає *мереживо* французькою мовою, але Ш. Бронте вдалася саме до цього слова у оповіді Рочестера про його любовні пригоди в Парижі замість неодноразово вживаних в тексті роману англійських слів *lace, laces, foreign laces*. Рочестер поринає спогадами в іншомовну культуру, і вживання форенізму-реалії надає тексту особливого стилістичного забарвлення. На жаль, цей стилістичний штрих нівелюється у перекладі.

Заслуговує на увагу переклад культурно-маркованого звертання до юних шляхетних вікторіанців *Master*, яке є типовим прикладом статусних та рольових моделей. Зафіксовано два варіанти його відтворення: *мастер* (П. Соколовський) і *пан* (О. Сліпа). Жоден з них не передає соціокультурних значень цього звертання, хоча відповідник *панич* буквально лежить на поверхні і здатен утворити задуманий автором «асоціативний шлейф».

Гіпертекст (коментар та примітки), хоч і є корисним для читача перекладу, видається найменш креативним прийомом відтворення культурно-маркованих знаків певної доби. Варто шукати суто перекладацькі прийоми для створення картини світу вікторіанської епохи у тексті перекладу. Комплексний підхід допомагає дібрати контекстуальний відповідник, що найкраще відбиває задум автора.

Застосування специфічних перекладацьких прийомів вимагають реалії, утворені за допомогою антономазії. Антономазією називається різновид метонімії, побудованої на вживанні власного імені замість загального. Це стилістичний засіб оцінної експресії, що досягається заміною власної назви описовим зворотом [2].

Серед таких розглядаються культурно-марковані знаки *negus* та *Abigails*. *Negus* – напій на основі гарячого вина і води, лимонного соку, цукру та мускатного горіху, названий ім'ям свого «винахідника» Френсіса Нігуса, був надзвичайно популярним у вікторіанців. Він не

вважався алкогольним напоєм, отже, переклад *grog* П. Соколовським не видається його адекватним відповідником: важко повірити, що поважна економка-вдова буде поїти змучену дорогою юну Джейн Ейр улюбленим напоєм візників та матросів. Значно кращим є описовий переклад О. Сліпої – *гаряче вино з корінням*, хоча *гарячий чай з лимоном* видається найближчим контекстуальним відповідником. Отже, культурно-марковані знаки та реалії, які відтворюють мовну картину світу головних героїв роману «Джейн Ейр», уміщають у сенсовому розумінні імпліцитні смислові параметри, семантичні кластери, що, у свою чергу, вимагають від перекладача глибокого розуміння та адекватного використання відповідних стратегій та прийомів їхнього відтворення. Найдоречнішим з розглянутих прийомів видається контекстуальна заміна, хоча гіпертекст єдиний може дати сприймачеві з іншої культури повне уявлення про розгалужену концептуальну сферу відповідного часу. Доцільним видається зауважити, що внутрішньотекстовий коментар, при оказіональному використанні, надає можливість глибшого розуміння художньої картини вікторіанського світу, що постає на сторінках роману Ш. Бронте.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 448 с.
2. Краткая литературная энциклопедия / Гл. ред. А.А. Сурков. – М.: Советская энциклопедия, 1962–1978. Т. 5:– 1968. – С. 600–602.
3. Кундзіч О.Л. Творчі проблеми перекладу / О.Л. Кундзіч. – К.: Дніпро, 1973. – 264 с.
4. Лотоцька О. Особливості перекладу мовних реалій як одиниць безеквівалентної лексики / Олександра Лотоцька. // Мандрівець. – 2012. – № 3. – С. 72-74.
5. Некряч Т.Є., Чала Ю.П. Вікторіанська доба в українському художньому перекладі. Монографія / Т.Є. Некряч, Ю.П. Чала. – К.: Кондор, 2013. – 195 с.

Буйвол О. В.
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна

АРТУРІАНА XIX СТОЛІТТЯ

Артурівський міф є архетипом, що міцно укоренився у підсвідомості британців. Небагато існує літературних героїв, які б мали такий величезний вплив на розвиток світової культури, як персонажі легенд артурівського циклу, в першу чергу сам король Артур. Багато видатних поетів і прозаїків зробили свій внесок у розвиток артуріани. Кожен з них переосмислював артурівський міф у відповідності до світоглядних і естетичних вподобань свого часу, знаходячи у ньому те, що викликало живий інтерес у сучасників.

Відродження інтересу до культурної спадщини Середньовіччя у другій половині XVIII сторіччя створило сприятливе культурне середовище для подальшого розвитку артуріани. У 1801 році вийшла з друку віршована драма Джона Телвола «Фея озера» («The Fairy of the Lake»), яка мала величезний успіх серед прихильників романтичної течії у літературі. Образ Артура в п'єсі докорінно відрізняється від стереотипного зображення короля в творах середньовічної епічної поезії. Це не позбавлений вад ідеальний володар, який діє згідно з куртуазним кодексом честі, а суто романтичний герой, емоції якого панують над розумом, а пристрасті – любов і ненависть – керують його вчинками, незалежно від норм лицарського ідеалу поведінки.

На початку XIX сторіччя до артурівського міфу зверталися такі видатні поети-романтики як Джон Кітс, сер Вальтер Скотт і Роберт Сауті. Вони зробили свій внесок в популяризацію артурівських мотивів у літературі та намітили головні тенденції розвитку артуріани до кінця сторіччя. У 1813 році сер Вальтер Скотт закінчив роботу над однією з найвидатніших своїх поем – «Весіллям Трірмейна» («The Bridal of Triermain»). Поділяючи романтичний світогляд свого часу, сер Вальтер зобразив короля Артура галантним лицарем, що вирушає на пошуки пригод і не завше може опиратися силі жіночих чар. Як і в драмі Джона Телвола «Фея озера», король діє скоріше за покликом серця, а не розуму, може помилятися, але швидко визнає та виправляє свої помилки.

Томас Пікок, письменник надзвичайно різноманітних літературних вподобань, теж зробив значний внесок в артуріану. Його перу належать незакінчений сатиричний роман «Калідор» («Calidore»),

в якому описуються кумедні пригоди героя артурівських легенд, що випадково опинився у сучасному письменникові Лондоні, поема «Круглий Стіл, або Банкет короля Артура» («The Table Round, or King Arthur's Feast») та псевдоісторичний роман з часів короля Артура «Злигодні Ельфіна» («The Misfortunes of Elphin»). У своїх творах Пікок тяжіє до суто ідеалістичного зображення Артура. Навіть у сатиричному «Калідорі» автор не вважає доцільним глузувати з короля. Артур постає в романі мудрим і справедливим володарем.

Одним з найвидатніших представників «Артурівського Відродження» був лорд Альфред Теннісон. На протязі всього життя поета легенди артурівського циклу залишалися найблагодатнішим джерелом його натхнення. Хоча написана у XV сторіччі книга Томаса Мелорі була на той час головним джерелом відомостей про артурівські легенди, Теннісон вивчав усі доступні йому хроніки та стародавні тексти, щоб краще зрозуміти дух Середньовіччя. В образі короля Артура лорд Теннісон знайшов персонаж, чиє життя здатне стати ідеалом духовності та моральності, яких, на думку поета, так потребують його сучасники-англійці.

Хоча ідея написання циклу поем на теми артурівських легенд з'явилася у поета в кінці п'ятидесятих років, вже в ранній поезії Теннісона ми знаходимо три головні сюжети, які потім будуть переважати в «Королівських ідиліях»: образ Артура як ідеального правителя, теми Святого Грааля і зародження любові між лицарем Ленселотом і королевою Гвіневерою. Найбільш послідовно авторське бачення образу короля було втілене в поемах «Смерть Артура» («Morte d'Arthur»), «Еніда» («Enid»), «Гвіневера» («Guinevere»), «Гарет і Лунетта» («Gareth and Lynette»). Разом з іншими поетичними творами, що входять в цикл «Королівських ідилій», вони створюють цілісну картину утопічно досконалого Камелоту і благородного Артура – непогрішимого мораліста, поміркованого ідеаліста, шляхетного лицаря і мудрого короля-захисника своєї Вітчизни і народу. Лише хіть, недосконалість і марносластво близьких до Артура людей завадили королю повністю втілити у життя благородні ідеали Камелоту, ідеали моральної чистоти і служіння своєму народу.

Творчість лорда Теннісона призвела до безпрецедентного захоплення легендами артурівського циклу. Сотні поетів, прозаїків і драматургів, відомих і безвісних, видатних і позбавлених будь-якого таланту, почали писати про короля Артура і лицарів Круглого Столу.

Серед авторів, що витримали іспит часом і не втратили своєї привабливості для сучасного читача, у першу чергу зазначимо Вільяма Моріса, який у 1858 році видав збірку поезій, що містить віршовані ремінісценції окремих епізодів із «Смерті Артура» Мелорі: «Захист

Гвіневери» («Defence of Guenevere») і «Гробниця Артура» («King Arthur's Tomb») присвячені історії кохання Ланселота і Гвіневери, а «Сер Галахад. Різдвяна містерія» («Sir Galahad: A Christmas Mystery») і «Каплиця у Ліонессі» («Chapel in Lyonesse») – пошукам Грааля. В розкритті образу короля Артура Вільям Моріс дещо відійшов від ідеалістичної концепції лорда Теннісона, однак переважна більшість інших поетів-артуріаністів, – зокрема, Селлі Бріджис, Роберт Буханан, Джон Холл, Ернест Райст, Томас Вествуд і Дуглас Слейден, – знаходилися під величезним впливом творчості лорда Теннісона, що не могло не призвести до певної втрати ними оригінальності.

Драматургія «Артурівського Відродження» створювалася у розрахунок на смаки пересічного глядача, тому схожа скоріше на адаптовані для сцени поеми, ніж на повноцінні п'єси. А втім, стан розвитку тогочасного британського театру викликав не дуже схвальні відгуки навіть у сучасників. Цікаві взірці артурівської драматургії з'явилися, на думку спеціалістів, лише наприкінці XIX сторіччя: «Новий король Артур» («The New King Arthur») Едгара Фосетта, «Екскалібур» («Excalibur») Ральфа Крема і «Король Артур» («King Arthur») Комінса Карра. Якщо драматурги старшого покоління – Е. Фосетт і К. Карр – дотримувалися ідеалістичного трактування образу Артура, не відходячи від стереотипу, створеного поезією лорда Теннісона, то молодший за віком неоромантик Р. Крем дещо переосмисливши образ легендарного короля, зробивши його менш досконалим, але більш людським.

Прозаїчна артуріана Вікторіанської доби знаходилася під сильним впливом середньовічних лицарських романів, псевдоісторичного твору Гальфріда Монмутського і «Смерті Артура» Томаса Мелорі. Хоча археологія другої половини XIX століття мала досить чітке уявлення про справжню картину життя у «темні віки» англійської історії, більшість авторів вважали за краще ігнорувати останні досягнення науки, створюючи псевдоісторичні романи, багато в чому схожі на прозаїчні твори середньовічних письменників. Найбільшим досягненням прози «Артурівського Відродження», як вважає більшість літературознавців, є роман Вільяма Бібкока «Кіан Бойова Колісниця» («Cian of the Chariots»). Використовуючи кельтські джерела, автор відтворив історичний колорит епохи, створив низку психологічно достовірних персонажів, чії дії підкоряються скоріш раціональним законам людської природи, ніж абстрактним моральним ідеям. Його Артур – звичайна людина, що внаслідок обставин мусить стати героєм.

Наприкінці XIX сторіччя інтерес до легенд артурівського циклу починає згасати. З'являються численні пародії, що висміюють неприродність і надмірне моралізаторство більшості творів, присвячених артурівській тематиці. У 1889 році з друку вийшов знаменитий

сатиричний роман Марка Твена «Янкї при дворі короля Артура» («A Connecticut Yankee in King Arthur's Court»). Автор використовує притаманну науковій фантастиці тему подорожей у часі: американець Хенк Морган опиняється у Середньовіччі при дворі Артура і використовує свої знання, щоб здобути владу над людьми. Починаючи, як просвітник і борець за права людини, Морган поступово перетворюється у циніка, який відстоює свої особисті інтереси і зовсім не турбується про цінність людської гідності. У кінці роману він завершує свою «просвітницьку» діяльність тим, що за допомогою кулеметів влаштовує криваву бійню своїм противникам. Образ Артура в романі є дзеркальною протилежністю його ідеалістичного зображення в поезії лорда Теннісона. Всі традиційні чесноти короля замінені на відповідні людські вади: шляхетна гордість стає презирливою зарозумілістю, мудрість – обмеженістю посередньої людини, добродушність – грубістю варвара т. ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комаринец А. Энциклопедия короля Артура и рыцарей Круглого Стола. – М.: АСТ, 2001. – 461 с.
2. Lambdin L. & Lambdin R. Camelot in the Nineteenth Century: Arthurian Characters in the Poems of Tennyson, Arnold, Morris, and Swinburne. – Westport: Greenwood Press, 2000. – xiii, 157 p.
3. Murphy A. Lord Alfred Tennyson. His Life and Works. – London: T. Nelsons & Sons, 1895. – 184 p.
4. Spivack Ch. & Staple R. The Company of Camelot: Arthurian Characters in Romance and Fantasy. – Westport: Greenwood Press, 1994. – XIII, 161p.
5. The Cambridge Guide to Literature in English / ed. by Ian Ousby. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 1055 p.
6. www.lib.rochester.edu/camelot/acpbibs/bibhome.stm.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ОБРАЗУ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ РОМАНУ «ЕММА» ДЖЕЙН ОСТІН НА ЕКРАНІ

Актуальність теми обумовлена, з одного боку, тим, що все більшої популярності набувають інтермедіальні дослідження взаємодії літератури та кіно. Пояснюється зацікавленість цією темою, ясна річ, тим важливим місцем, яке візуальна культура займає в сучасному житті. А з іншого боку, тією активною зацікавленістю дослідників у проблемі «жінка і суспільство», яка за останні десятиліття посіла важливе місце в сучасному літературознавстві, а Джейн Остін, як відомо, розглядала у своїх творах жіночу проблематику у всьому її масштабі [1, с. 9].

Мета дослідження полягає в дослідженні кінематографічної трансформації образу головної героїні в романі «Емма» Джейн Остін.

Джейн Остін розпочала свій творчий шлях у складний і нестабільний для Англії час. Непроста суспільно-політична атмосфера та початок глобального поширення руху за права жінок поклали початок соціокультурному феномену – британській жіночій літературі. Джейн Остін, як яскрава представниця цього періоду, у своїх творах намагалася точно відобразити життєвий шлях сучасниць, труднощі жіночої емансипації, а також виникнення фемінізму. Вона хотіла показати формування нових цінностей і суспільних пріоритетів, що дає можливість аналізувати її літературні здобутки як своєрідний відгук на зміни духовного змісту всієї епохи. Залишивши відносно незначне письменницьке надбання (сім романів і кілька новел), літературна діяльність Остін й досі породжує інтерес вчених і читачів.

«Емма» – четвертий великий роман Джейн Остін, завершений у 1815 році. Головною героїнею твору є молода дворянка Емма Вудхаус, яка на очах читача проходить шлях самовдосконалення: вона усвідомлює свої помилки і починає вибудовувати правильні стосунки з людьми. Цей твір Остін вважається романом виховання, оскільки Емма дорослішає, стикаючись з різноманітними життєвими обставинами.

На початку роману протагоністка слухає, але не чує, не відчуває сама і не розуміє почуттів інших. Вона вибудовує власні критерії, за якими оцінює людей: ті, хто в суспільстві стоять нижче за соціальною ієрархією, не можуть піднятися по її сходинах. Намагаючись створити театр зі свого оточення, Емма не помічає, як сама мимоволі грає роль у цій п'єсі, поставленій іншими героями. І Емма в цій грі займає місце

особи, яка не має власної точки зору й знаходиться під впливом більш сильних особистостей [3, с. 110]. Цим Джейн Остін підкреслює, наскільки самовдосконалення необхідне для особистісного дозрівання та утвердження самосвідомості.

У романі переплітаються і гумору, і серйозні роздуми. Майстерність Остін проявляється в умінні створити живі динамічні образи, що запам'ятовуються, втілюють в собі недоліки та слабкості, властиві людям різних епох.

Ще вкінці ХХ століття творча спадщина Джейн Остін переродилася і набула масового зацікавлення саме завдяки екранізаціям. А природна жага людини візуалізувати, ще й посилена відповідною спрямованістю сучасних засобів передачі інформації, з часом зробила кінематограф одним із центральних художніх медіа сьогодення.

«Емма» – четверта за останні 25 років адаптація роману. Це дебютна режисерська робота Отем де Уайлд, фотографки-портретистки і дизайнерки музичних альбомів. У фільмі яскраво відчувається погляд професіоналки, адже сцени вражають нереальною, пасторальною чистотою і театральною досконалістю, яка наче переносить глядача в ХІХ століття [2].

Свого часу роль Емми грали такі акторки, як Алісія Сільверстоун, Гвінет Пелтроу і Кейт Бекінсейл. У кіноадаптації 2020 року головну роль виконала Аня Тейлор-Джой, яка, ввійшовши в роль, цілком витримала образ, що вже давно сформувався в головах читачів. Кіногероїня «Емма» дуже схожа на свій літературний прототип: красива, смішна, трохи наївна і часом самозакохана. Міміка, жести, нахил голови, манера говорити – усе відповідає задуму Джейн Остін, а головна героїня наче зійшла зі сторінок роману.

Режисерка витримала один із основних задумів письменниці: відчувалася концепція двосвіття: справжній світ і світ ілюзії. Це відповідає улюбленому письменницею бурлеску. Емма в даному випадку жертва власних ілюзій: спочатку вона намагається керувати почуттями інших людей, щоб ілюзія була схожа на реальність, проте насправді сама губиться в цих двох світах.

Тісну, ретельно побудовану систему тексту Джейн Остін перевести на мову кіно було неможливо, але саме ця складність і відкрила можливості для різноманітних інтерпретацій. Отем де Уайлд, режисерка кіноадаптації, досягнула цей ефект не стільки дотепними діалогами, скільки музикою, несподіваними танцювальними номерами, драматургією реквізиту [2].

Отже, ставши родоначальницею британської жіночої літератури, Джейн Остін зробила революцію у розповідному мистецтві, залишивши творчий спадок, який і досі породжує значний науковий інтерес. Серед

усіх романів письменниці особливе місце займає «Емма» зі своєю тонкою іронією і повчальним змістом. А кінематографічна інтерпретація головної героїні практично повністю відображає характер і вдачу свого літературного прототипу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гениева Е.Ю. Английская литература / Е.Ю. Гениева, М. Урнов // История всемирной литературы: в 9 т. – М.: Наука, 1989.
2. Ковалова А. «Эмма» – Портрет и рамка / А. Ковалова. – 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://seance.ru/articles/emma-2020-review/>
3. Мавликаева Е.Л. Взаимодействие точек зрения в романе Джейн Остен «Эмма» / Мавликаева Е. Л., Б. М. Проскурнин // Мировая литература в контексте культуры. – 2006. – Вип. 14. – С. 108–111.

Лозенко В. В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри латинської мови та медичної термінології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

ФУНКЦІЯ ІРОНІЇ В ОПОВІДАННІ «ЗОЛОТО І КОХАННЯ» О. ГЕНРІ

Ім'я новеліста О. Генрі (1852-1910, справжнє ім'я Вільям Сідні Портер) посідає чільне місце в американській літературі. З 1918 року присуджується літературна премія імені О. Генрі за найкраще оповідання. Новели американського письменника відзначаються динамікою сюжету, витонченим гумором, непередбаченою розв'язкою, трагікомічністю ситуацій.

Творчий доробок О. Генрі ставав об'єктом дослідження таких учених, як Л. Анікст, Д. Жданова, М. Костюченко, І. Левідова, Є. Сибірцева тощо. Науковці вивчали поетику художніх творів американського новеліста, зокрема лінгвостилістичну специфіку та функцію фігур мовлення.

У центрі оповідання «Золото і кохання» – суперечка між багатієм Ентоні Роквелом, його сином Річардом та сестрою Ентоні – Еллен. Річард та Еллен впевнені, що є речі, непідвладні грошам, наприклад, кохання або час. Річард наводить у приклад свою історію кохання. Він багатий, має певне місце у вищому світі, але не може освідчитися

дівчині, в яку закоханий, через брак її часу: «Ви не знаєте, що таке світ, батьку. Вона (дівчина Річарда – В. Л.) з тих, хто вертить колесо світського млину. Кожна година, кожна хвилина її часу розподілена на багато днів уперед. Я не можу жити без цієї дівчини...<...>... Ні, батьку, це не так просто, ваші гроші тут не допоможуть. Жодної хвилини часу не можна купити готівкою; якби було можна, то багатії жили довше, ніж інші. У мене немає надії поговорити з міс Лентрі до її від'їзду» [2]. З Річардом згодна його тітка Еллен, сестра Ентоні: «Багатство нічого не варте там, де мова йде про справжнє кохання» [2]. Ентоні Роквел не погоджується з ними та стверджує, що вони нічого не знають про владу грошей: «Я прочитав усю енциклопедію наскрізь: все шукав чогонебудь такого, чого не можна купити за гроші; так наступного тижня доведеться, мабуть, братися за додаткові томи. Я за гроші проти всього іншого» [2].

Наступного дня, коли Річард їхав з міс Лентрі до театру, у нього було лише шість хвилин – замало часу, щоб освідчитися дівчині. Про це Річард говорив з сумом своєму батькові напередодні. Однак саме під час цієї поїздки на дорозі утворився великий затор з машин, вагону трамваю та кабріолетів. У Річарда з'являється можливість освідчитися міс Лентрі та отримати її згоду на шлюб з ним. Здається враження, що допоміг щасливий випадок, створений руками грайливого Купідона. Але ця ілюзія розвіюється, коли перед читачем постає розмова Ентоні Роквела з найманцем Келлі. І виходить, що Ентоні Роквел найняв за тисячу триста доларів (чимала сума для Америки кінця XIX – XX ст.) Келлі, щоб утворити цей затор і дати можливість Річардові поговорити з міс Лентрі.

Функція іронії міститься в зображенні довірливих, занадто замріяних людей, які сподіваються на диво, але не спроможні навіть уявити, що вони самі можуть створити це диво. Ентоні Роквел не купував час, і тим більше кохання дівчини. Така прагматична людина, як Ентоні Роквел, раціонально підійшов до питання часу, щоб дати можливість своєму синові освідчитися дівчині. Автор захоплюється людиною, яка сама створює диво, і водночас іронізує з тих, хто просто очікує на подарунок долі, не докладаючи до цього зусиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балдицын П. Развитие американской новеллы О. Генри // История литературы США. Литература начала XX в. Москва: ИМЛИ РАН, 2009. Т. 5. – С. 596.

2. О. Генрі. Золото и любовь. [електронний ресурс]. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=8179&p=78 (дата звернення 9.05.2021).

3. Жданова Д.А. Язык, жизнь и игра в новеллах О. Генри [електронний ресурс]. URL: <https://vestnik.journ.msu.ru/books/2012/1/yazyk-zhizn-i-igra-v-novellakh-o-genri/> (дата звернення 4.04.2021).

4. Корнейчук Д. Король юмористического рассказа // О. Генри. Рыцарь удачи. Москва: Эксмо, 2006. – С. 5–14.

5. Старцев А. О. Генри и его рассказы // О. Генри. Полное собрание рассказов: В 3 т. Т. 1. Екатеринбург: У-Фактория, 2006. С. 5–35.

6. Тимошенкова Т. Средства создания комического эффекта в новеллах О. Генри // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Харків, 2003. Т. 9. – С. 429–439.

7. Bloom H. O. Henry: Comprehensive research and study guide. Philadelphia, Penn: Chelsea House, 1999. – 63 p.

8. Voss A. The rise of the journalistic short story: O. Henry and his predecessors // The American short story: a critical survey. Norman: University of Oklahoma Press, 1973. – P. 114–126.

Руденко А. О.

магістрант факультету філології та журналістики
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

ПСИХОЛОГІЗМ РОМАНУ ІЕНА МАК'ЮЕНА «СПОКУТА»: АВТОРСЬКИЙ НАРАТИВ

Психологічне увиразнення художнього образу лінгвостилістичними засобами привертає увагу сучасних мовознавців та літературознавців. Така зацікавленість зростала, переважно, з розвитком модерністських течій і набула особливого розквіту з приходом епохи постмодернізму. Наукові праці, присвячені цій проблемі, охоплюють різні аспекти її вивчення, проте, враховуючи динамічний стан соціолінгвістичних явищ, постає проблема постійного оновлення системи уніфікації засобів психологізму для створення емотивної характеристики художнього образу.

Відтак, дослідження в цій галузі залишаються актуальними і сьогодні. Осмислення проблеми психологізму в конкретно-індивідуальній площині зумовлює актуальність обраної нами теми. Вітчизняні дослідники (Кушнірова Т., Дроздовський Р., Цяпа А.) репрезентують модернізм як трансформовану світоглядну систему, що експресивно

виокремлюється в усіх сферах людського буття та знаходить органічне і всебічне осягнення в літературі, оскільки саме художня творчість наймобільніше реагує на суспільні, політичні, психолого-особистісні та ментальні зміни нації, в якій вона створюється [2].

Отже, виявившись у літературі, модерна епоха позначила твори появою аналізу внутрішнього світу людини, її особистісно-орієнтованої світоглядної системи, складної гами почуттів та переживань, думок, вражень, сумнівів, надій, мінливих і сталих характеристик темпераменту [2]. Мовна картина світу, яка всотала в себе феномен реалізму XX ст., відображає внутрішнього світ людини з урахуванням маніфесту емоційно-психологічних реалій. Посилена увага надавалася інтуїтивним світовідчуттям, які давали змогу людині виявити власні непізнані можливості в розумінні самої себе та оточуючого середовища.

Творчість Іана Мак'юена, відомого представника сучасної британської літератури, є яскравим прикладом відображення основних емотивно-психологічних пошуків свого покоління. Саме роман «Спокута», опублікований у 2001 році та маркований у літературно-критичному дискурсі як «новий Мак'юен», привніс у художній світ проблеми сучасної людини в реальних обставинах життя західного суспільства XX століття. Експресіоністична модель світу на початку й у середині XX століття розглядалася як найбільш прийнятна в осмисленні історичних подій цієї епохи. Літературні герої роману «Спокута» образно виражають специфічний смисл часу довоєнного і водночас складну гаму почуттів та відчуттів, внесених військовими подіями у життя людини, де загальною домінантою був стан тотальної роз'єднаності, самотності, безумства і страху. Для головної героїні Брайоні, дійсність виявилася страшнішою та ірраціональнішою за будь-який експресіоністичний гротеск[2]. Власне психіка людини, на очах якої руйнувалися всі символи віри, а поняття пробачення і емпатії піддавалися тяжким випробуванням [1].

В основі роману лежить екстремальний досвід, поворотний момент, ірраціональний збіг обставин, в результаті якого звичайне життя героїв змінюється кардинальним чином. Весь роман вибудований на протиставленнях. Автор надає розлогу психологічну характеристику сестер Толліс, які представляють два різні світи, два психотипи, між якими відсутній взаємозв'язок, що в результаті призвело до трагедії.

Протиставлення двох образних фреймів Мак'юен вибудовує полярно, перед нами лінгвістичний портрет Брайоні як логічний, лінійний, впорядкований, в той час, коли Сесилія наділена характеристиками хаотичної, нестримної та рішучої особистості, що призводить до взаємного непорозуміння. У протиставленні автор детально описує не лише характери сестер, але й їхні помешкання, як номінативну

характеристику образного портрету. «Брайоні була з тих дітей, котрі одержимі бажанням бачити світ упорядкованим. Якщо кімната її старшої сестри являла собою страшений бедлам, де були безладно навалені нерозрізані книги, нерозпаковані речі, ліжко ніколи не заправлялося, а недопалки з попільничок не викидалися, то кімната Брайоні була храмом божества порядку: на іграшковій фермі, що розмістилася на широкому підвіконні глибоко вмурованого в стіну вікна, було безліч звичайних тварин, але всі фігурки дивилися в одну сторону – на свою господиню, немов готувалися за її наказом дружно *гримнути пісню*» [3].

За літературознавчою енциклопедією, психологізм – це передавання художніми засобами внутрішнього світу персонажа, його думок, переживань, зумовлених зовнішніми і внутрішніми чинниками. У вітчизняному літературознавчому дискурсі вагомою є праця О.М. Січкара «Форми, прийоми та засоби втілення психологізму в українській літературі (спроба системного аналізу)», де автор виокремлює три форми втілення психологізму: пряма (внутрішня, інтервентна), непряма (зовнішня, екстервентна) і сумарно означаюча. При цьому дослідниця наголошує, що кожна із форм послуговується своїми засобами і прийомами втілення психологізму. Пряма форма, визначає О. Січкара, може реалізуватися за допомогою таких прийомів, як внутрішній монолог, внутрішній діалог, психологічне авторське зображення: сни, марення, сповідь, «потік свідомості» тощо.

Аналізуючи психологізм роману Мак'юена «Спокута» ми будемо орієнтуватися на визначення, запропоноване О. Б. Золотухіною: *«Психологізм – це художньо-образна, образотворчо-виразна реконструкція й актуалізація внутрішнього життя людини, обумовлена ціннісною орієнтацією автора, його уявленнями про особистість та комунікативною стратегією»* Враховуючи вищезгадані дефініції поняття психологізму, зазначимо, що у романі «Спокута» через призму характеротворення автор репрезентує ідею сприйняття людини як особистості, яка вимагає відповідей на свої питання. Відтак, поява таких рис, як інтуїтивний спосіб осягнення світу та індивідуалізм, зумовила появу нового персонажу – унікального у своїх внутрішніх суперечностях, діючого всупереч обставинам і долі, що посилює увагу на психологічних, позасвідомих сферах духовного світу людини, її в внутрішній боротьбі між логічними висновками розуму та ефемерними порадами внутрішнього голосу[2].

Отже, творчість відомого сучасного британського письменника Ієна Мак'юена побудована на різких протиставленнях, полярності внутрішнього світу героїв роману та векторній емотивній характеристиці образів[2]. Наративні техніки роману мають різну

фокалізацію, так як одна й та сама подія може відображатися з різних ракурсів сприйняття. Портретування автором персонажів, можливість змінювати точку зору на певну подію сприяє поглибленню психологічного стану героя. Упродовж усіх часово– просторових площин роману головна героїня переживає кардинально-протилежні психологічні ситуації, які автор виражає мотивами «свій», «правильний» і «чужий», «інший» і, це означає, «неправильний», що є лінгвостилістичною константою у творчості письменника. Образи не є сталими впродовж оповіді, вони мають особливість розвиватися під впливом певних ситуацій, переживати та переоцінювати власні вчинки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздовський, Д.І. Наративні стратегії в романі «Спокута» Ієна Мак'юена: між «уявним» та «реальним» // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Випуск 181. Том 193. 2012. С. 22–27.
2. Кушнірова Т.В. Наративні стратегії у творчості Ієна Мак'юена: імагологічний аспект / Т.В.Кушнірова // Кременецькі компаративні студії : [науковий часопис / ред.: Д. Чик, О. Пасічник]. – 2017. – Вип. VII. Т. 1. – С. 161–170.
3. Макьюэн Иэн. Искупление. Москва: ЭКСМО; Санкт-Петербург: Домино, 2007.
4. Мацевко-Бекерська Л. Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Випуск 4.8. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011.

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бабак Я. А.

студентка філологічного факультету
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ DUMPHNA CUSACK «SAY NO TO DEATH»)

У даній роботі ми розглянемо засоби, методи та види репрезентації художнього простору в англomовній прозі (на матеріалі роману Dymphna Cusack «Say no to death»).

Актуальність теми визначається підвищенням інтересом сучасної антропоцентричної парадигми мовних досліджень до місця та ролі мовленнєвої комунікації з точки зору її реалізації в дискурсивному просторі. З цією проблемою також безпосередньо пов'язана модель «людина-природа», яка в художньому дискурсі знаходить своє яскраве втілення в описі художнього простору як однієї із зовні вмотивованих і водночас внутрішньо цілісних категорій тексту.

Мета роботи – визначити мовні засоби репрезентації художнього простору у романі Dymphna Cusack «Say no to death».

Опис пейзажу – це можлива і достатня одиниця художнього твору з точки зору композиційно-мовленнєвої організації, яка функціонує у вигляді тексту – відповідно оформленого та семантично завершеного. Як текст, опис пейзажу є однією із складових англomовного художнього дискурсу і характеризується такими основними ознаками: екстралінгвістичне тло, антропоцентризм, інтерактивність, чітка структурно-логічна схема, системна обумовленість внутрішньотекстових зв'язків локальних та глобальні плани представництва, що є зображенням природи, ландшафту та / або погоди.

Наше наукове дослідження базується на гіпотезі про багатогранні функції ландшафтного опису. Пейзаж як опис ландшафту, предметів та погоди у тканині художнього твору набуває топохронічних та антропоцентричних властивостей, які відображають національну, особистісну (індивідуально-авторський світогляд, ідейно-художню позицію тощо) та

чуттєву (характеризується залучення п'яти почуттів), що зумовлює його композиційно-структурну та функціональну специфіку.

Відповідно до часових особливостей, ландшафтні описи можна вказати

1) як сезонні –

– зима:

«...took her out of the drab ward. She was once again active and vigorous—the wind in her hair, the snow cold on her face. She moved light and effortless through bracing wintry weather and landscapes white with snow. In the drifting confusion of her mind the snow-covered hills turned to sandy hummocks rippled with the wind...» [2, с. 320];

– літо:

«...the snow on her face was spray blowing off the sea; she rocked on the swell of a wave, there was the lapping of water in her ears and the sun beat down on her, radiant and life-giving» [2, с. 320] – у наведеному прикладі відчувається ностальгія Джен по щасливим дням, проведеним із Бартом, у той період коли героїня ще була здоровою.

– весна:

«The elm tree threw out catkins, there was a veil of translucent green on the oaks, and the new leaves of the Japanese maples showed tender pink. To walk in the garden and watch the spring returning with her own returning strength was like rediscovering the world». [2, с. 163] – тут представлений художній паралелізм, де відновлення природи порівнюється з відновленням надії Джен про одужання.

– осінь:

«The curve of the hills grew faintly golden, the sky turned from green to blue, the clouds glowed with crimson, the air was chill with the first tang of autumn» [2, с. 316] – осінь як період занепаду дуже чітко відтворює душевний стан персонажів.

2) щоденно –

– ніч:

«At night the dome of the sky settled down over the surrounding ranges, the valleys were dark, the ridges spangled with the lights of townships and the far edge of the eastern sky was jewelled with the lights that marked Sydney» [2, с. 99] – зображення цього періоду доби пов'язано із душевним станом персонажів, адже це саме той час, коли людина думає, переживає.

– ранок:

«She woke to a clouded sky, the morning light falling silver over the valleys. As she dressed, she felt excitement rising in her» [2, с. 178];

– день:

«On sunny days the calling of the birds, the chugging of the train came with a shattering clarity, but in the mist all sounds were muffled; even the calling of the currawongs clustered thickly in the trees near the house was muted and desolate» [2, с. 98] – день це період активних дій персонажів, часто можна зустріти залежність вчинків персонажів від погодних умов.

– вечір:

«The moon rode up into a mid-winter sky frosty pink in the afterglow. She watched it, remembering the full moon of that last night they had danced together. It seemed that the moon she watched now lighted another world; the mountains and valleys on which she had gazed for so long were so remote and strange under the white light that they might have been craters of the moon itself» [2, с. 157]

3) відповідно до специфіки ландшафту –

– гірський:

«The mountain train roared through the last cutting before Wentworth Falls. When it came out again on to the open line, the deep cleft of the valley lay below it, ineffably blue in the morning light. A biting cold south-westerly gale was blowing sharp with snow from the Alps; the gums and the pines behind Pine Ridge wavered against a pale, cloud-streaked sky» [2, с. 196]

– рівнинний:

«Soon the flat countryside, parched under the midsummer sun, stretched out before her» [2, с. 262]

– морський:

«They looked out from the top of the bus over a sparkling sea tossed by the fresh nor'-easter. It seemed to Jan that the water was bluer than she had ever seen it, the wave tops whiter, the sands of Narrabeen and Collaroy more warmly golden.» [2, с. 51].

4) за характером району (сільського, міського), наприклад:

«But from him, thus slumbering, his jealous Forsyte spirit traveled far, what they were doing down there, with those two young people... there in the copse – in the copse, where the Spring was running riot with the scent of sap and bursting buds, the song of birds innumerable, a carpet of bluebells and sweet growing things, and the sun caught like gold in the tops of the trees. ...his spirit was there stopping with them to look at the little furry corpse of a mole, ... with his mushrooms and silver coat untouched by the rain or dew» [2, с. 152] – в сезонному описі пейзажу привертає увагу незвичність того, як персонаж бачить картину природи. Асоціації *carpet*, *furry copse*, *soft*, гра барв (кологоративів / хроматонімів: *blue(bells)*, *gold*, *dark*, *silver*, etc.) разом з одоронімами (*scent of sap*, *sweet*) оживляють опис пейзажу, створюючи відповідний емоційно-психологічний настрій.

Часто опису ландшафту надається символічне навантаження, наприклад:

«*Beyond the closed windows the moon rode up, a full and brilliant moon, so that the stilly darkened country dissolved into shape and shadow, and owls hooted; ...and on the gleaming river every fallen leaf that drifted down carried a moonbeam; while, above the trees stayed, quiet, measured and illuminated, quiet as the very sky, for the wind stirred not*» [2, с. 54] – словесне представлення тріади «небо – земля – вода» у фрагменті набуває трансцендентного та фантазмагоричного значення завдяки мовно-стилістичній конвергенції.

Звичайно, художник слова не може залишитися байдужим до образу. Важливо не лише наскільки яскравий опис ландшафту, але й те, які деталі середовища автор вважає основними. Письменник підкреслює або упускає певні елементи оточення з наміром вплинути на читача – доторкнутися до нього, збудити його, змусити його сміятися, вселити любов, викликати ненависть, страх, гнів тощо. Ось чому описи природи стають важливою складовою системи художнього пізнання світу [1, с. 66].

Підкреслимо ще одну розкриту особливість опису пейзажу – колір, завдяки якому письменник виробляє спеціальний блок естетичної інформації, який певною мірою наближає опис пейзажу в англійському художньому дискурсі до образотворчого мистецтва. Цей виразний образ забезпечує глибше візуальне зображення погоди, ландшафту, рельєфу і робить його подібним до картин імпресіоністів, наприклад:

«*In a silver streak to the right could be seen the line of the river*» [2 с. 123];

Дімфна Кьюсак у романі «Скажи ні смерті» формує мову опису природи як єдиної системи прямої та асоціативної образності, розширюючи межі психологічно забарвленої деталі із символікою, кольором, акустичними ефектами.

Природа, сповнена гармонії та краси, існує не сама по собі, а в контексті людського життя. Поліфонія опису пейзажу реалізується під час встановлення асоціації між сценою та темою, між долею персонажів та навколишнім простором.

Функціональна специфіка опису пейзажу в романі залежить від особистості (автора, персонажа, одержувача) та складових зображених погоди, пейзажу, місцевості. І хоча вони не тотожні або ізометричні, але одне пізнається через інше.

Все вищесказане дозволяє «розшифрувати» прочитання опису пейзажу. Однак це не єдина інтерпретація опису природи в аналізованому романі, оскільки вони містять вектор «людина – всесвіт», що породжує нескінченність інтерпретацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І.М. Емоційно-експресивна роль колірних епітетів у прозовій мові// Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. – Тернопіль: Збруч, 2009. – С. 246–250.
2. Dymphna Cusack. Say no to Death. Ltd., London, 1951. 356 p.

Бондаревська М. А.

студентка факультету іноземної філології
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ПІДРУЧНИКІВ НА УРОКАХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Глобалізаційні процеси, що відбуваються у сучасному суспільстві, а також розвиток інформаційних технологій та економіки нашої країни, наявність тісних стосунків з іншими передовими державами активізують все більший інтерес до вивчення іноземних мов. В українських школах учні мають унікальну можливість почати вивчати одразу декілька іноземних мов вже в ранньому віці, тобто отримати певну базу, яка може допомогти у майбутній професії. Тож питання оптимізації та модернізації підходів до навчання іноземним мовам у школі стоїть дуже гостро [1, с. 93].

На сьогодні у середній українській школі під час навчання іноземним мовам надається перевага комунікативному методу. Поняття «комунікативність» або «комунікативна направленість» використовується на позначення орієнтації на співрозмовника, тобто оптимальність навчання з точки зору ефективності впливу на іншого. Такий підхід вживається для побудови діалогу та, безпосередньо, його реалізацію. У сучасній методиці його прийнято позначати як «комунікативно-діяльнісний» [4, с. 115].

Один із яскравих прихильників комунікативного методу, Ю. Пассов, вважав, що цей підхід до вивчення іноземних мов повинен базуватися на тому, що навчання має бути організовано таким чином, щоб воно нагадувало реальне спілкування, тобто воно повинне бути подібним до цього процесу [3, с. 36].

Фактором, що сприяє розвитку комунікативності під час занять з іноземної мови є використання автентичних навчальних комплексів. Адже саме посібники цієї категорії написані живою мовою, тобто вона є результатом реального спілкування, відображаючи дійсну картину

мови, яка вивчається та розкриваючи особливості її функціонування. Наповнення таких підручників є відображенням ідей, мислення та суджень, тобто вони мають у собі увесь багаж іншомовної культури. Таким чином, знижується ризик спотворення іншомовної реальності [2, с. 124].

Враховуючи стрімкі зміни у системі освіти, багато вчителів іноземних мов надають перевагу застосуванню саме таких підручників під час навчання. Серед німецьких автентичних навчальних комплексів досить поширеними є Planet, Schritte international, Begegnungen, Berlin Platz, Menschen тощо. Вони беруться за основу для формування та розвитку іншомовної комунікативної компетенції учнів для досягнення мовного рівня A2. Навчальні комплекси такого типу зазвичай складаються із підручника, зошиту, дисків із аудіоматеріалами та книги для вчителя з методичними рекомендаціями та поясненнями щодо найефективнішого застосування складових навчального комплексу.

Така забезпеченість усіма необхідними матеріалами є великим плюсом використання саме автентичних посібників для формування мовленнєвих компетенцій. Окрім вищезазначених одиниць до цих підручників пропонуються додаткові онлайн-вправи, котрі надаються учням для відпрацювання та засвоєння пройденого матеріалу, тобто можуть бути використані як домашнє завдання. З урахуванням сьогодишньої ситуації, під час перебування на дистанційному навчанні такі вправи є невід'ємною частиною навчального процесу.

Книга для вчителя є не єдиною базою для формування уроків із використанням такого типу підручників. Іноді в окремому документі містяться більш детальні методично-дидактичні рекомендації для правильного викладання на основі цього підручника, а також конкретні плани уроків, що надаються як приклад. Вчитель має звісно, право, коригувати такі плани та підбивати під шкільну програму, але вони є доцільною допомогою для правильного планування темпу обробки представлених у підрунику тем.

Досить часто до таких навчальних комплексів додаються зразки для копіювання, так звані Kopievorlagen, на яких містяться картки, анкети, тести, вікторини або навіть ігри. Вони розроблені саме під обраний курс. Їх можна використовувати як доповнення до пройденого під час заняття матеріалу, для того, щоб учні мали змогу відпочити та закріпити матеріал у ненав'язливий спосіб. Низку таких можливостей надає саме автентичний початковий комплекс.

Отже, автентичні підручники є гідною альтернативною багатомовним посібникам із вивчення іноземної мови, адже вони мають низку переваг, повністю будуючись на комунікативному методі навчання. Такі навчальні комплекси є також досить зручними для

викладача. Вони мають велику кількість додаткових завдань та методичних рекомендацій щодо реалізації мети підручника на уроках з іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козак М. В. Комунікативний метод навчання іноземних мов / М. В. Козак. // Педагогіка, соціальна робота. – № 32. – С. 93–95.
2. Коротка Н. В. Роль автентичних матеріалів в вивченні ділової англійської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 4(72), грудень. С. 124–127.
3. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иномязычной речи / Ефим Израилевич Пассов. – М.: Просвещение, 2004. – 324 с
4. Рогова Г.В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г.В.Рогова, Ф.М.Рабинович, Т.Е.Сахарова. – М.: Просвещение, 2001. – 315 с

Городілова Т. М.

аспірантка першого року навчання,
викладач кафедри германської філології
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

МЕХАНІЗМИ ГРАМАТИКАЛІЗАЦІЇ У МОДЕЛІ РЕЧЕННЄВОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Грамадикалізація є однією з найактуальніших проблем у сучасному мовознавстві. Традиційно її визначають як однонаправлений рух, результатом якого є збліднення семантики лексичної одиниці і утворення граматичного оператора [4, с. 207–227]. До кола таких змін, що спричиняють грамадикалізацію, належать узагальнення, абстрагування, вилучення конкретного лексичного значення (грамадикалізація синтаксичної структури), втрата словом лексичної самостійності.

Дослідження процесів грамадикалізації передбачає вивчення перехідних явищ. З точки зору діакронії грамадикалізація розглядається як множина мовних змін, за рахунок яких лексичний матеріал у суворо обмежених прагматичних і морфолого-синтаксичних контекстах стає граматичним, а граматичний матеріал у свою чергу набуває нових граматичних форм з новими граматичними значеннями [8, с. 178]. У дослідженні розвитку системи заперечення в німецькій мові нас

цікавить такий аспект граматикалізації як втрата синтаксичної незалежності і морфологічна різнооформленість елементів у синтаксичній парадигмі. За таких умов мають місце явища аглютинації, клітизації, злиття, які реалізуються у мові через фонологічну асиміляцію лінгвістичної одиниці. Метою нашого дослідження є висвітлення змін, що відбувалися у системі засобів вираження реченнєвого заперечення в історії німецької мови.

На відміну від сучасної німецької мови з її монологативною структурою (1) *Ich komme nicht* давнім періодам її розвитку властива полінегативна структура на зразок (2) *Dô dâr niuiht ni uas* (Als da nicht irgendetwas war) [9]. За О. Єсперсеном [3], відбувається перехід від монологативної конструкції у давньовірхньонімецькій мові із заперечною превербальною часткою *ni* до подвійного заперечення в середньовірхньонімецькому періоді, в якому частка посилюється заперечним проклітиком *niwiht* => *niht*, і з часом повертається до монологативної моделі у нововірхньонімецькій мові. Друга заперечна частка залишається маркером заперечення, властивим сучасній німецькій мові:

Stage I: clitic	Stage II: clitic + free morpheme	Stage III: free morpheme
nisagu	ih ensage niht	ich sage nicht

Джерело [2, с.15]

Іншим прикладом граматикалізації є десемантизація займенника *niowiht* (ніщо), який первісно слугував засобом посилення заперечення, і згодом зазнав трансформації в єдиний негативний маркер *nieht*. Наприкінці давньовірхньонімецького періоду (близько 1100 р.) проклітик *ne* все ще єдиний заперечний маркер. З іншого боку, засвідчено і комбінаторне заперечення, адже проклітик є фонетично слабким елементом, і не забезпечує достатню прозорість негативного змісту комунікативної події.

У перехідному періоді від пізньої давньовірхньонімецької до ранньої середньовірхньонімецької (XI – XII ст.) поряд з клітичним запереченням засвідчено комбінацію частки *ni* з посилюючим елементом *nicht*: Пор.: проклітичне заперечення (3) *neirkebet ubel mit ubile* (vergeltet nicht Übel mit Übel) [6, A3, 24] і комбінаторне заперечення (проклітичне + *nicht*) (4) *tdaz er in nieth zi erist nigab unte in auh nieth mera nigab* (dass er ihnen [den Lohn] nicht zuerst gab und ihnen auch nicht mehr gab) [6, B2, 67–69].

У текстах XI ст. з'являється модель заперечення, яка закріплюється наприкінці середньовірхньонімецького періоду. Відбувається поступовий пересув в межах наявної заперечної моделі до проклітика *nicht*,

який слугує не лише «підтримкою» слабкого *ni/-en-* або *-n*, а тяжіє до повноцінного заперечного слова, і розміщується у постпозиції до дієслова. Середньовісньонімецька мова (1050–1350 pp.) демонструє паралельне вживання цих елементів у одних і тих самих авторів: комбінаторне заперечення (5) *Sô man mâlet die engele, dâ seht ir wol, swâ man die engele mâlet, daz man die eht anders niht enmâlet wan als ein kint von fünf jâren, als junlich* (wenn man die Engel malt, da seht ihr wohl, dass man die nicht anders malt als ein Kind von fünf Jahren, genau so jung) [7]; заперечення із самостійним словом *nicht* (6) *Wande man ez allez in éiner predigen niht verenden mac...* (weil man es aber in einer einzigen Predigt nicht zu Ende führen kann) [7].

Отже, у середньовісньонімецький період відбувається перехід від полінегативної моделі заперечення до мононегативної. У ранньовісньонімецькій мові засвідчено залишки комбінаторного заперечення і згодом воно повністю зникає. Натомість просте заперечення з часткою *nicht* (V + NICHT) остаточно закріплюється у писемному мовленні. У XVI ст. сформувалися дві моделі заперечення – із заперечною часткою *nicht* та із заперечним займенником або прислівником.

Розглядаючи граматикалізацію з погляду її наслідків, Ф. Ліхтенберг пише про те, що мовні елементи набувають нових властивостей, а саме, лексична морфема семантично збліднюється і отримує статус граматичного оператора [5, с. 38–39]. Йдеться про повторний категоріальний аналіз, адже один і той самий елемент не може одночасно належати до двох різних граматичних категорій. Це не виключає можливості того, що різні реалізації морфеми демонструють властивості, характерні для різних категорій. Це можна пояснити тим, що сама словоформа перебуває у процесі перепризначення до іншої категорії. Одні маркери демонструють попередні властивості, інші – нові. У цьому відношенні зазначені вище процеси граматикалізації в історії німецької мови можна пояснити впливом тиску мовної системи, адже у різні періоди відбулася актуалізація форм конститутивних одиниць мови на одному з рівнів структурної моделі [1, с. 48]. Також варто зважати на те, що актуалізація категоріальної реінтерпретації є поступовим процесом. Нова форма не витісняє стару миттєво, і не виникає раптово в мовному середовищі.

Доходимо висновку про те, що типовим наслідком граматикалізації є поява нової граматичної категорії і втрата вже існуючої. Вивчення процесів граматикалізації реченнєвого заперечення у німецькій мові на синхронному та діахронному рівнях, реграматикалізації заперечних структур надасть змогу наблизитися до з'ясування причин зміни когніції у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаев Э.А. Понятие давления системы и иерархия языковых единиц/Э.А. Макаев//Вопросы языкознания, 1962. С. 47–52.
2. Jäger, Agness. History of German Negation. In *Linguistik Aktuell/ Linguistics Today*, Vol. 118. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2008. 365 p. <https://doi.org/10.1075/la.118>
3. Jespersen, Otto. 1917. *Negation in English and Other Languages*. København: A. F. Høst.
4. Lass R. 2000. Remarks on (UN)idirectionality. In *Pathways of Change. Grammaticalization in English*, edited by Olga Fisher, Anette Rosenbach, and Dieter Stein, 207–227. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Press.
5. Lichtenberk F. On the gradualness of grammaticalization. In *Approaches to Grammaticalization. Volume I. Focus on Theoretical and Methodological Issues*, edited by Elizabeth Closs Traugott and Bernd Heine. Amsterdam-Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1991. pp. 37-80.
6. Predigtsammlungen <https://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/germ/ahd/klahddkm/klahd.htm?klahd041.htm>
7. Regensburg von, B. Sælic sint die reines herzen sint https://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Saelic_sint.html
8. Traugott E. C. Grammaticalization and Lexicalization. In *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories*, edited by Keith Brown, and Jim Miller. Amsterdam-Lausanne-New York-Oxford-Shannon-Singapore-Tokyo: Elsevier, 1999. Pp. 177–183.
9. Wessobruner Gebet. https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/08Jh/Wessobrunn/wes_text.html

Драпак Ж. Ю.

студентка бакалаврату кафедри граматики англійської мови
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАГІРНОЇ ПРОПОВІДІ ІСУСА ХРИСТА (НА МАТЕРІАЛІ БІБЛІЇ КОРОЛЯ ЯКОВА)

Тема даної роботи «Лексико-граматичні особливості Нагірної проповіді Ісуса Христа (на матеріалі Біблії Короля Якова)». Актуальність роботи зумовлена тим, що, незважаючи на те, що багато

мовознавців вже зверталися до цієї теми, лексико-граматичні особливості та концептуальність Нагірної Проповіді ще є недостатньо дослідженими. Також необхідно зазначити, що Біблія є однією з перших друкованих книг англійською мовою, тож дослідження є корисним для вивчення історії мови.

Дискурсний аналіз передбачає використання мови як соціальної дії, використання мови як розміщеної діяльності, використання мови у зв'язку із соціальними відносинами та ідентичностями, владою, нерівністю та соціальною боротьбою використання мови в основному є питанням практики, а не просто структур тощо. Соціальна практика відображається на мовній поведінці. [1]

Біблія Короля Якова (King James Version) видана в 1611 році при правлінні Якова I, короля Англії та Шотландії. Саме вона є першим великим перекладом Біблії англійською мовою. Переклад створювався в час остаточного закріплення англіканського віросповідання в королівстві, коли виникла потреба у читанні Біблії національною мовою, у протизагу латині, що асоціювалася з католицизмом [5]. При підготовці було задіяно шість колегій перекладачів, призначених королем Яковом I, дві працювали в Оксфорді, дві в Кембриджі та дві у Вестмінстері. Всього в проєкті брали участь 54 перекладача, розпочали свою роботу вони в 1604 році. Саме поява цього перекладу стала першим відомим англійським перекладом Біблії та здійснила безпосередній вплив на подальший розвиток англійської мови. [2]

Для розгляду лексико-граматичних особливостей було взято Нагірну проповідь. Нагірна проповідь займає три глави Нового Заповіту, а саме Євангеліє від Матвія, з п'ятої по сьому частини [4]. Вивчаючи граматичну структуру даного уривку Євангеліє, важко не помітити його лексичне різноманіття. Проповідь складається з 307-ми речень. Вони дуже різні за своєю структурою та складністю.

У ході дослідження було виявлено наступне: простих речень в уривку 50, складних – 257 (з них складносурядних 183, складнопідрядних – 74). За комунікативним типом з 307-ми речень абсолютна більшість, а саме 114, розповідно-спонукальні. Далі йдуть розповідно-окличні (65), спонукальні (47), розповідні (42), розповідно-питальні (24) та, нарешті, питальні (15).

Було пораховано частини мови. Всього у Нагірній проповіді 2 557 слів. Найбільше іменників, а саме – 582. Майже така сама кількість у дієслова – 554. Далі йдуть прийменники (307), займенники (254), детермінатори (241), прислівники (179), прикметники (162), з'єднання (154) та, нарешті, числівники (124). Зі всього об'єму у 1082 слова, найбільш поширеним словом є thou, який зустрічається 28 разів, далі йдуть thy, whosoever, heaven, bless, і т. д. Найбільш

застосованими є час Present Simple Tense та Past Simple Tense. В основному, зустрічаються види особових, присвійних, питальних та вказівних займенників. Найбільш вживаний іменник – слово «Царство Небесне» (heaven).

Також було поділено усі дієслова за типами. Зокрема, більшість складають прості дієслова (за типом творення) та смислові (за своєю функцією). Крім того, в тексті було знайдено понад 427 нетермінативних дієслів та 127 – термінативних. Також окреслено типи іменників та прикметників.

У ході проведеного дослідження було здійснено аналіз стилістичних прийомів. Не тільки Євангеліє, а й вся Біблія насичена різноманітними метафорами, ідіомами, грою слів і т. д. Зокрема, зустрічаються риторичні питання (13), лексичні повтори (44), метафори (3) та метонімія (7).

Нарешті, було схарактеризовано концептуальність та колорит Нагірної проповіді. Поняття лежить в основі лексичного значення слова [3]. У ході проведеного дослідження було виявлено, що більшість слів у Нагірній проповіді можна поділити за наступними тематичними групами: «Релігія», «Мораль», «Сім'я» та «Їжа». Краса, витонченість, внутрішня пропорційність і чітка структурованість промови Ісуса Христа була не наслідком отриманих від когось уроків, а відображенням Його власного образу думки і способу її вираження. Саме таким чином і можна з'ясувати концептуальність Нагірної Проповіді. [6]

Таким чином, було з'ясовано лексико-граматичні особливості та тематику Нагірної проповіді Ісуса Христа на прикладі Біблії Королія Якова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003.
2. Daniell, David (2003). The Bible in English: its history and influence.
3. Davies, W. D. (1963). The Setting of the Sermon on the Mount, Cambridge, Cambridge University Press.
4. Metzger Bruce M. (1964). The Text of the New Testament. Clarendon.
5. Norton David (2005). A Textual History of the King James Bible.
6. Strecker G. (1988). The Sermon on the Mount. An Exegetical Commentary, Edinburgh, T & T Clark.

Клаптії Д. С.
магістрант факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ДО ТЛУМАЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІВ

Для сучасної лінгвістики досить актуальним є дослідження різних типів речень з точки зору комунікативного змісту, що реалізується в процесі спілкування [4, с. 321]. Проблематика розкриття сенсу художніх творів з метою його передачі в тексті перекладу отримала досить широке висвітлення в сучасному мовознавстві і перекладознавстві. Праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Ю.Д. Апресян, В. Віллс, В.С. Виноградов, Н.К. Гарбовський, В.А. Звегінцев, З.Д. Львівська, І.І. Ревзін, В.Ю. Розенцвейг, Д. Селесковіч, С.А. Семко, внесли значний вклад у вивчення смислової інтерпретації тексту. У зарубіжній науці запропонована теорія «герменевтичного механізму» (Дж. Стейнер), що описує процес перекладу з точки зору психологічного стану перекладача.

Тим часом запропоновані моделі перекладу вимагають подальшого розвитку і певної модифікації при перекладі художніх текстів, оскільки не включають конкретні етапи діяльності перекладача з вилучення та передачі в перекладі смислової складової художніх текстів. Актуальність даного дослідження викликана тим більшим інтересом, який викликає герменевтика в усіх областях гуманітарного знання. Досвід герменевтики дуже істотний для сучасної філологічної науки, особливо для прагматики, оскільки герменевтичний метод в даний час виступає, перш за все, як особливий підхід до інтерпретації художнього тексту. Правила прагматичної інтерпретації є одночасно й правилами ведення розмови, і тими правилами-прийомами, які використовує інтерпретатор (учасник спілкування або спостерігач) під час переосмислення висловлювань, спираючись на локацію та семантику [4, с. 322].

Мета дослідження полягає у формуванні модифікованої герменевтичної моделі перекладу на основі лінгвістичного аналізу герменевтичного кола художніх образів епізодів художнього тексту в їх зіставленні з аналогічними герменевтичними колами в тексті перекладу та виявленні екзистенційно-етичної складової як методу відображення проблематики усталеного розвитку суспільства.

Об'єктом прагмалінгвістики, як відомо, є одиниці мови (від фонем до речення). Прагмалінгвістичні властивості речення вивчає прагматичний синтаксис, який реалізує функціонально-орієнтований підхід до

вивчення речень, при якому лінгвіста перш за все цікавлять комунікативно-функціональне призначення та використання речень у мовленнєвих актах спілкування [3, с. 135].

Прикметно, що герменевтичний аналіз перекладу, дозволяє перекладачеві розкрити глибинні сенси епізодів твору і здійснити їх адекватний переклад зі збереженням смислової складової оригінального художнього тексту, а також показати, що через художній образ розкривається можливість інтерпретації більш широкого кола проблем. Мова у вигляді осмислених слів і речень не лише формується під впливом чуттєвих сприйнятів, а й сама активно впливає на емоції та почуття людини. Це дає змогу говорити про дві функції мови: функцію вираження емоцій та почуттів і функцію комунікації. Вони пов'язані між собою, оскільки у вираженні емоцій може одночасно міститися певна інформація [3, с. 136].

Проблеми гуманітарного пізнання актуалізуються в просторі філософсько-методологічних дискусій починаючи з XIX ст. В цей період відбувається процес самовизначення і інституалізації наук про суспільство, людину й культуру, розвиваються політична економія, соціологія, психологія, культурологія та інші наукові дисципліни, направлення не тільки на пояснення досліджуваних процесів і явищ, але і на їх розуміння.

У XIX-XX ст. виділення предметної області і особливих методів гуманітарного пізнання було пов'язано з подоланням методології стандартів класичної наукової раціональності, що орієнтується в гуманітарних науках на ідеали і норми природознавства. Методолого-етичні питання гуманітарного пізнання розробляються в «філософії життя», Баденської школі неокантіанства, феноменології, філософської герменевтики – напрямках, які обґрунтовують принципову різницю предмета і методів «наук про дух».

Герменевтику як особливий тип філософсько-методологічної рефлексії над підставами гуманітарного знання відрізняє твердження культурно-історичного передпосилання пізнавального відношення людини до світу. Діалог розглядається в герменевтиці як основний, універсальний принцип існування людини, що визначає умови і можливості розуміння на основі цілісного людського досвіду і життєвої практики. Діалогічність гуманітарного пізнання обумовлене специфікою суб'єктно-об'єктних відносин, коли сам об'єкт дослідження має суб'єктивний вимір. Так, М. М. Бахтін писав: «При поясненні – тільки одна свідомість, один суб'єкт; при розумінні – два знання, два суб'єкта. До об'єкта не може бути діалогічного відношення, тому пояснення позбавлене діалогічних моментів ... Розуміння завжди в якійсь мірі діалогічно» [1, с. 482].

Походження терміну «герменевтика» пов'язують з іменем Гермеса, який, згідно з давньогрецької міфології, був провісником олімпійських богів, що передавав і тлумачив їх послання людям. В епоху еллінізму герменевтами називали тлумачів усних висловлювань або письмових джерел, зміст яких необхідно було роз'яснити, чи то вислови оракулів або поеми Гомера.

Основи герменевтики як загальної теорії інтерпретації були закладені німецьким протестантським теологом і філософом Фрідріхом Шлейєрмахером. Герменевтика, згідно Шлейєрмахеру, являє собою універсальну теорію тлумачення текстів, вчення про «взаємозв'язок правил розуміння»[5, с. 23]. Шлейєрмахер виділяє два типи тлумачення: «граматичне», спрямоване на встановлення буквального сенсу в контексті певної мовної системи, і «психологічне», що виходить зі своєрідності особистості автора. Шлейєрмахер обґрунтовує принцип «кращого розуміння», відповідно до якого метою герменевтичної діяльності є більш глибоке розуміння автора і його творіння, ніж те, яким володів сам автор. Інтерпретація передбачає «вживання» у внутрішній світ творця тексту, проникнення в суб'єктивність автора і відтворення його творчої думки. Конгеніальність (співтворчість) автора й інтерпретатора досягається за допомогою «вчуттєвості» в індивідуальність автора.

Використовуючи метафору «герменевтичного кола», Шлейєрмахер вказує на особливість процесу розуміння, яка пов'язана з його циклічним характером: розуміння цілого складається з розуміння окремих частин, при цьому для розуміння окремих частин необхідно попередньо ретельне розуміння цілого. Процес розуміння постає як круговий рух з поступовим наростанням глибини осягнення сенсу і розширенням його єдності.

Слід зазначити, що комунікативний поворот у західноєвропейській, насамперед у західнонімецькій, філософській думці стався у 60–90-х роках минулого століття. Комунікація – універсальне надбання людства і універсальна реальність суспільного існування. Одне з головних завдань філософії – дослідження універсальної прагматики, виявлення загальних норм, що є основою комунікативної практики [3, с. 136].

Лінію розвитку герменевтичної проблематики продовжив німецький історик культури, філософ і психолог Вільгельм Дільтей, що підніс статус герменевтики як методологічної основи гуманітарного знання. Поділяючи науки на природні («науки про природу») і гуманітарні («науки про дух»), Дільтей висуває відому тезу, згідно якій «природу ми пояснюємо, духовне життя ми розуміємо»[2, с. 139].

Також як в художньому творі стикаються між собою об'єктивність мовного матеріалу і суб'єктивність авторського сприйняття світу,

в герменевтичному аналізі виникає суперечність між загальністю правил тлумачення і неминучою суб'єктивністю інтерпретатора. В основі методу герменевтики лежить ідея співтворчості художника і тлумача, кожен досвід герменевтичного аналізу – це не схема, котра наповнюється різним змістом, а глибоке проникнення в індивідуальність автора, виражену у відборі і композиції мовного матеріалу, і з'єднання її з індивідуальністю тлумача. Цим і зумовлена суб'єктивність кожного окремого досвіду тлумачення. При цьому одні дослідники вважають, що потрібно розробляти конкретний герменевтичний метод, щоб практично освоювати рух літературного досвіду. Інші підкреслюють оригінальність і індивідуальність кожного акту інтерпретації і головним інструментом такої інтерпретації вважають власну свідомість тлумача. Відтак, виявляються фундаментальні зв'язки прагматичних, мовних, соціокультурних та етнопсихологічних компонентів, що спричинило нове порушення питання про процесуальну, еволюційну природу вербальної комунікації. Вона розуміється як система, яка розвивається, функціонує в часі, просторі та суспільстві, з урахуванням взаємодії чинників мовного та позамовного ряду [3, с. 139].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи / М. М. Бахтин. – М., 1986. – 543 с.
2. Дильтей В. наброски к критике исторического разума / В. Дильтей // Вопросы философии. – М., 1988. – №4. – С. 138–159.
3. Сітко А.В. Категорія питальності в логіко-філософському аспекті / А.В. Сітко // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2012. – Вип. 24. – С. 134–139.
4. Сітко А.В. Прагматична інтерпретація вторинних функцій англійських інтерогативних конструкцій як проблема перекладу / А.В. Сітко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – 2008. – Вип. 75 (5). – С. 321–325
5. Шлейермахер Ф. Герменевтика / Ф. Шлейермахер. – СПб. : Европейский дом, 2004. – 144 с.

Косовець М. В.
аспірант кафедри теоретичної
та прикладної фонетики англійської мови
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДЕТЕКТИВА)

Пропонована стаття містить результати вивчення комунікативних стратегій і тактик, якими послуговуються детективи для з'ясування обставин вбивства та встановлення особи вбивці.

Дослідження комунікативних стратегій і тактик привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Т. А. ван Дейк, Дж. Ліч, Ф.С. Бацевич, Н.А. Бігунова, І. Н. Борисова, Є. М. Верещагін, О. С. Іссерс, В. Г. Костомаров, Л.М. Михайлов, К. Ф. Сєдов, А. П. Сковородніков, О.О. Степаненко та ін.). При цьому слід зазначити неоднозначність розуміння сутності комунікативних стратегій різними дослідниками.

У роботах А. П. Сковороднікова комунікативна стратегія розуміється як «загальний план, або «вектор», мовленнєвої поведінки, що виражається у виборі системи продуманих мовцем / письменником поетапних мовленнєвих дій» [4, с. 6]. У визначенні, наданому Б. Ключевим, під комунікативною стратегією розуміється сукупність запланованих мовцем заздалегідь і реалізованих в ході комунікативного акту теоретичних ходів, спрямованих на досягнення комунікативної мети [2]. Згідно з О.О. Степаненко, комунікативна стратегія – це соціальна дія, яка спрямована на управління мовленнєвою поведінкою співрозмовника [5].

Нам імпонує визначення О. С. Іссерс, яка трактує комунікативну стратегію «як сукупність мовленнєвих дій, які спрямовані на досягнення комунікативної мети і реалізуються в комунікативних тактиках» [1, с. 124]. Мовленнєвою тактикою, на думку О. С. Іссерс, слід вважати «одну або кілька дій, які сприяють реалізації стратегії» [там само, с. 125].

У цьому дослідженні запропоновано класифікацію комунікативних стратегій і тактик, які використовує детектив для встановлення особистості вбивці.

Матеріалом дослідження слугували англomовні детективні романи, в яких об'єктом вивчення слугувало персонажне мовлення: допити поліцейськими детективами свідків та підозрілих.

Досудове слідство складається з допиту свідків та підозрілих про їх стосунки з потерпілим, про їх перебування під час вбивства та інші обставини вбивства. Як слушно вказує Л.В. Павліченко, структурні та комунікативно-прагматичні особливості допитів обумовлені певними критеріями, до яких вона уналежнює: а) фактор первинності або вторинності допиту; б) його кооперативну або конфліктну спрямованість; в) фактор адресата, згідно з яким мають місце допити свідка, потерпілого та підозрюваного [3, с. 189].

Вважаємо за необхідне розширити цей перелік і додати ще *критерій ступеня офіційності* допиту, адже в нашому матеріалі поширені випадки, коли поліцейську вдається отримати необхідну інформацію саме тому, що він обіцяє не додавати її до справи, тобто має місце неофіційний допит.

В цілому, комунікативна поведінка поліцейського інспектора є варіативною і змінюється залежно від типу та етапу допиту, поставленої слідчим мети. Успішність допиту значною мірою залежить від комунікативної компетенції поліцейського детективу.

Комунікативні стратегії детектива орієнтовані на психологічний вплив на допитуваного, який може мати негативно-емоційне забарвлення (якщо останній не усвідомлює важливості розслідування, відмовляється надавати відомості або бреше) або позитивне оцінне забарвлення (якщо допитуваний нервує, соромиться, боїться або соромиться).

Ми пропонуємо власну **класифікацію комунікативних стратегій і тактик**, які використовує детектив для встановлення особистості вбивці:

1. *стратегію* прямого запиту інформації, яка реалізується комунікативними *тактиками* прямого запитання, уточнення, наказу та вимоги;

2. *стратегію* контролю над ходом бесіди, яка реалізується *тактиками* вимоги говорити по суті, перебування та ухилення від відповіді;

3. *стратегію* самопрезентації, яка реалізується *тактиками* приналежності до певної групи, солідаризації з адресатом та дистанціювання;

4. *стратегію* позитивного емоційного впливу, яка реалізується комунікативними *тактиками* обіцянки, прохання, заспокоювання, вибачення, співчуття, подяки, докору та пом'якшення;

5. *стратегію* маніпулювання, яка реалізується *тактиками* провокування, попередження, погрози, шантажу, вмовляння та лестоців.

Перспективу дослідження вбачаємо в контекстуальному аналізі запропонованих комунікативних стратегій і тактик у персонажному мовленні в англомовному детективному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. 3-е изд., стер. Москва: Едиториал УРСС, 2003.
2. Ключев Е.В. Речевая коммуникация: успешность речевого взаимодействия Москва: Рипол классик, 2002. 224 с.
3. Павліченко Л. В. Комунікативно-прагматичні аспекти дискурсу досудового слідства (на матеріалі різних видів допиту). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43(3). С. 184–190.
4. Сковородников А. П. О необходимости разграничения понятий «риторический прием», «стилистическая фигура», «речевая тактика», «речевой жанр» в практике терминологической лексикографии. *Риторика ↔ Лингвистика*: сборник статей. Смоленск: СГПУ, 2004. Вып. 5. С. 5–12.
5. Степаненко О.О. Лінгвальна організація та функціональна роль інтеррогативних конструкцій у персонажному діалозі сучасного англомовного детективного роману : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. 20 с.

Ярова К.

студентка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Лимаренко О. А.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри граматики англійської мови

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ТАКСИСНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ ІЗ СПОЛУЧНИКОМ AND

Людська потреба в мисленні та комунікації створила особливі синтаксичні утворення в мові, які складаються з поєднання декількох речень. Такі складні конструкції традиційно інтерпретують як структурну та семантичну єдність двох або більше синтаксичних конструкцій, кожна з яких має свій предикативний центр, що виникає на

основі синтаксичного зв'язку та використовується у мовленнєвій комунікації як одиниця одного порядку з простим реченням [1, с. 232].

Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених всебічному аналізу складних конструкцій, зокрема складносурядних речень (ССР), на даний момент ще існують деякі лакуни, які потребують детального розгляду в сучасній лінгвістиці. Так, залишається до кінця невизначеним місце категорії таксису, функціонування та особливості реалізації таксису в ССР із сполучником *and*.

Таксис розглядається як напрям функціонально-семантичних досліджень, який останні десятиліття активно розвивається в галузі загального мовознавства та на матеріалі окремих мов. Таксис у багатьох мовах виступає не як окрема граматична категорія, а об'єднується в рамках однієї комбінованої категорії або з часом, або з видом. Дана категорія є ще далеко не загальноновизнаною, вона представлена лише в деяких граматичних описах. Слід зазначити, що й у дослідників, які використовують це поняття, є чимало розбіжностей в його інтерпретації та вживанні. У лінгвістичних словниках дається наступне визначення таксису: «мовна категорія, що характеризує відносини між діями (в широкому сенсі, включаючи будь-які різновиди предикатів): одночасність / неоднорідність, переривання, співвідношення головної і супутньої дії» [2, с. 503]; «функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення часу одного процесу до іншого у висловленні, тексті» [3, с. 598]. Таксис розуміється також як функціонально-семантичне поле, що формується, згідно А. В. Бондарко, різними засобами, об'єднаними функцією вираження часових відносин між діями в рамках цілісного часового періоду [4]. Основними компонентами плану змісту категорії таксису в контексті теорії функціонально-семантичного поля є три основних види хронологічних відносин між діями безвідносно до моменту мови. План вираження категорії таксису утворює інвентар різноманітних конструкцій, що передбачають взаємодію різнорівневих засобів мови. Ядро семантики таксису – це значення одночасності / різночасності (передування – слідування). Разом з тим семантика таксису не може бути зведена тільки до цих двох значень. Власне тимчасові відносини між діями включають ту чи іншу аспектуальну характеристику: виражаються такі значення, як одночасність двох і більше процесів, послідовність змінюваних цілісних фактів, комплекс декількох результативних станів, віднесених до одного і того ж періоду часу, і т. п. [4, с. 235]. Якщо розглядати функціонально-семантичну категорію таксису як вираження хронологічних відносин між двома і більше подіями в рамках єдиного тимчасового періоду, то семантичними функціями будуть різні види хронологічних відносин між подіями: *одночасність / різночасність (передування / слідування)* [5].

Одночасність передбачає дві дії, які зіставляються одна з одною у межах деякого відрізка часу, та не заперечують одна одну [4, с. 247]. Одночасність може бути *повною* та *частковою*.

Передування являє собою вираження незбігу у часі однієї дії з іншою або із ситуацією, при якій визначена дія розташована у часі раніше, ніж інша дія або ситуація. Можна говорити про два види передування: контактне та дистантне. При контактному передуванні дії сліднують одна за одною без проміжного інтервалу. При дистантному передуванні між подіями існує певний часовий інтервал [6, с. 23].

Слідування – це вираження незбігу у часі даної дії з іншою дією або ситуацією, при якому визначена дія розташована у часі пізніше іншої дії або ситуації. При описі відношень слідування також можна говорити про контактне та дистантне співвідношення подій [6, с. 24].

Таким чином, в залежності від того, як мовець організує кореляцію ситуацій у першій та другій частинах єднального ССР, можна виділити шість моделей їх співвідношення [6, 7]:

- таксисні відношення *повної одночасності*, що становлять повний збіг часових інтервалів, зайнятих зіставленими діями;

- таксисні відношення *часткової одночасності*, які виражають включення у більший часовий інтервал, зайнятий однією дією, часового інтервалу іншої дії, який має більш короточасний характер, або часткове накладання одне на одного часових інтервалів двох дій;

- *таксисна контактна послідовність*, яка представляє собою ланцюжок подій, що сліднують одна за одною та перебувають у відношеннях суворої часової диз'юнкції;

- *таксисні дистантні відношення* між ситуаціями, що знаходяться у рамках цілісного періоду часу, що охоплює значення усіх компонентів поліпредикативного комплексу;

- *нетаксисні дистантні відношення*, які існують між ситуаціями, що відбуваються у різні часові періоди;

- *позачасові відношення*, які існують між ситуаціями у тому випадку, якщо мовця не цікавить часова локалізація подій.

Результати аналізу типів таксисних відношень у єднальному ССР із сполучником *and* показали, що найпоширенішими є відношення *контактної послідовності*, які трапляються у 39,1% випадків проаналізованих речень (див. табл. 1). Другими по частотності реалізації у ССР є таксисні відношення *повної одночасності*. Таксисні *дистантні* відношення, відношення *часткової одночасності* та *нетаксисні дистантні* відношення вживаються майже однаково. *Позачасові відношення* складають найменш чисельну групу таксисних відношень – 5% усіх проаналізованих єднальних речень.

Таблиця 1

Реалізація таксисних відношень у ССР із сполучником *and*

Таксисні відношення	Абсолютна кількість	Відносна кількість
Контактна послідовність	47	39,1%
Повна одночасність	23	19,2%
Таксисні дистантні відношення	17	14,2%
Часткова одночасність	15	12,5%
Нетаксисні дистантні відношення	12	10%
Позачасові відношення	6	5%
Всього	120	100%

Так, в (1) *After an infinitesimal hesitation he included Daisy with a slight nod, and she winked at me again* /F. Scott Fitzgerald/ відношення контактної послідовності дій найчастіше виражені за допомогою часовидових форм ‘Past Indefinite – Past Indefinite’. Зазначена пара часовидових форм є типовою й для вираження повної одночасності ((2) *He lowered himself down, and this time the awkwardness of his movements was unmistakable* /S. Waters/), дистантних відношень ((3) *For a while I lost sight of Jordan Baker, and then in midsummer I found her again* /F. Scott Fitzgerald/), але головна роль у дифференціації типів таксисних відношень тут належить лексичному наповненню частин ССР. В (4) *They were complaining about the weather, and Betty was loaded with their wet coats and hats* /S. Waters/ для вираження таксисних відношень часткової одночасності вжиті видо-часові форми ‘Past Continuous – Past Indefinite’, які підкреслюють протяжність першої ситуації та миттєвий характер другої. В (5) *I was able to do the commissioner a favor once, and he sends me a Christmas card every year* /F. Scott Fitzgerald/ часовидова форма ‘Past Indefinite’ локалізує першу ситуацію у плані минулого, у той час, як форма відносить другу до плану теперішнього, реалізуючи таким чином нетаксисні дистантні відношення. Останній тип – позачасові відношення – представлений часовидовими формами ‘Present Indefinite – Present Indefinite’ ((6) *That’s called life; and there’s no cure for it* /S. Waters/), маніфестуючи таким чином універсальні, перманентні ситуації об’єктивної дійсності.

Тож, розглянувши таксисні відношення в єднальному ССР із сполучником *and*, можна встановити певні закономірності щодо їх вираження, а саме: часовидова пара 'Past Indefinite – Past Indefinite' є майже універсальним засобом для вираження таксисних відношень, крім нетаксисних дистантних та позачасових. При таксисних дистантних відношеннях смислове навантаження на видо-часові форми набагато вагомніше, лексичне наповнення грає додаткову роль. Наприклад.: *I said lightly that I had heard nothing at all, and a few minutes later I got up to go home* /F. Scott Fitzgerald/ вживання часовидової пари 'Past Perfect – Past Indefinite' підкреслює існування часової дистанції між діями, які належать до плану минулого. У нетаксисних дистантних відношеннях основна роль у вираженні таксисних відношень належить часовидовим формам. Наприклад: в реченні *As for me, I am fifty years old, and I won't impose myself on you any longer* /F. Scott Fitzgerald/ засобом вираження цього типу відношень є часовидова пара різного темпорального плану 'Present Indefinite – Future Indefinite'. Для позачасових відношень смислове та граматичне навантаження ССР приблизно рівноцінно – обидві визначають універсальний характер ситуацій (*She does the washing and the cooking, and I do everything else* /S. Waters/).

Таким чином, лексичне наповнення відіграє головну роль у вираженні таксисних відношень контактної послідовності та повної й часткової одночасності. При таксисних дистантних та позачасових відношеннях граматичні маркери та лексичне наповнення є приблизно рівноцінними, у той час як для нетаксисних дистантних відношень головну роль у віднесенні ситуацій до різних часових планів відіграють видо-часові форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка: уч. пособие. М.: Высш. школа, 1981. 285 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. М., 2002. 685 с.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис / отв. ред. А. В. Бондарко. Л., Наука, 1987. 348 с.
5. Кудинова Н.Л. Взаимодействие категорий таксиса и темпоральности // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 12. Ч. 2. С. 95-98.

6. Кудинова Н. Л. Средства выражения категории таксиса в англоязычном дискурсе: дис. ... канд. фил. наук: 10.02.04. Москва, 2008. 279 с.

7. Лимаренко О. А. Контрадикторні відношення у складному реченні сучасної англійської мови: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04. Одеса, 2010. 260 с.

Набок А. І.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Академія Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ: СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО ПОНЯТТЯ

Соціальна нерівність як інституційно-залежний феномен є основою розширування і стратифікаційного впорядкування будь-якого суспільства, оскільки розглядає людину у контексті статусно-рольових моделей.

Мультидисциплінарний характер вказаного поняття можна пояснити тим, що «соціальна нерівність» є узагальнюючим терміном (*umbrella term*) або ж гіперонімом для цілої низки визначень у різних сферах. Загалом, інформуючи про неоднакову дистрибуцію ресурсів і можливостей серед членів певного суспільного утворення, досліджуване поняття уміщує у своїй семантиці економічний, соціальний, політичний та інші складники.

Аналогом україномовного словосполучення «соціальна нерівність» в англomовній картині світу є іменник *inequality*, потрактований у тлумачних словниках у загальному сенсі як «відсутність рівності; наявність нерівності (соціальної, в можливостях)» (*lack of evenness; the quality of being unequal or uneven: such as social disparity, disparity of distribution or opportunity*) [2]. Більш конкретні визначення визначають нерівність (*inequality*) як «несправедливу ситуацію, коли деякі люди мають більше можливостей, грошей та ін., ніж інші» (*the unfair situation when some people have more opportunities, money, etc. than other people*) [1]; «несправедливу різницю між групами людей у суспільстві, коли деякі мають більше фінансових статків, мають краще суспільне становище або можливості у порівнянні з іншими людьми» (*the unfair difference between groups of people in society, when some have more wealth, status or opportunities than others*) [3]. Спільними складниками лексичного

значення у наведених дефініціях є поєднання одиниць *unequal uneven unfair disparity*, які вказують на відмінності (*difference*), з іменниками на позначення багатства, статусності, можливостей *wealth, status or opportunities*.

Протилежним за значенням до поняття *inequality* є феномен *equality*, котрий вважаємо більш ідеальним, ніж реальним соціальним утворенням з огляду на дефініції рівності. За деякими з них соціальна рівність є певним станом (*the quality or state of being equal*) [2] «правом різних груп людей на схожий соціальний стан і однакове ставлення» (*the right of different groups of people to have a similar social position and receive the same treatment*) [1] або ж «існуванням у людини рівних прав, статусу» (*the fact of being equal in rights, status, advantages, etc*) [3]. В наведених вище визначеннях на рівні можливості вказують прикметники *equal, similar, same*, а на сфери їх вияву – одиниці *social position, treatment, rights, advantages*.

Спираючись на англомовні дефініції, можна стверджувати про існування декількох типів соціальної нерівності залежно від сфери соціуму, де вона прослідковується. Відповідно, узагальнюючий термін «соціальна нерівність» (*inequality*) семантично розгалужується за рахунок звуження значення, утворюючи наступні різновиди, котрі відображають соціальні явища, найпоширенішими з яких є расова нерівність (*racial inequality*) як вищість власної раси над іншими, гендерна нерівність (*gender inequality*), яка передбачає різне ставлення до людей, залежно від статі, стратифікаційна (*social inequality*), заснована на соціальному розшаруванні суспільства.

Отже, проведений семантичний аналіз англомовних словникових дефініцій поняття «соціальна нерівність» (*inequality*) вказує на його узагальнюючий характер при ідентифікації відсутності рівності, а також на звуження значення, котре дає підстави для виокремлення етнічного, гендерного та стратифікаційного аспектів соціальної нерівності як найбільш частотно вербалізованих її різновидів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (Last accessed 15.05.2021).
2. Merriam-Webster URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/time> (Last accessed 15.05.2021).
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (Last accessed 15.05.2021).

Орел І. І.
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри германської і фіно-угорської філології
імені професора Г. Г. Почепцова
Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ АВТОСТЕРЕОТИПІВ МИСЛЕННЯ

Проблемі вивчення автостереотипів присвячено низку психологічних, соціологічних, лінгвокультурологічних, лінгвокраїнознавчих, етнолінгвістичних, семасіологічних та ряд досліджень у інших галузях знань через практичну необхідність і важливість розуміння стереотипного бачення етногрупою власних характеристик, які відображають систему специфічних національно-культурних цінностей, норм, пізнання яких сприяє оптимізації міжкультурної комунікації в умовах сучасної глобалізації та міжнародної співпраці, що й визначає актуальність пропонованої розвідки.

Метою нашої роботи визначено систематизацію семантичних репрезентацій фразеологічними засобами німецьких автостереотипів мислення.

Автостереотипи представляють бачення і оцінку етногрупою власних рис, ознак, правил поведінки, які відтворюють психічні, фізичні властивості (стереотипи мислення), особливості поведінки представників інгрупи (поведінкові стереотипи). Оскільки стереотипи формуються на основі етноцентризму [1; 3, с. 39], то оцінка ознак власної етногрупи має, переважно, позитивний характер, хоча матеріал нашого дослідження підтверджує наявність негативної, амбівалентної та нейтральної оцінок.

Аналіз фактів мови на позначення німецьких автостереотипів мислення виявив вербальну репрезентацію психічних властивостей представників етногрупи та її фізичних ознак.

Психічні властивості людини складаються із інтелектуальних, моральних, вольових і емоційних характеристик [2]. Інтелектуальними характеристиками вважають ті елементи психічної діяльності людини, її характеру, які вимагають застосування знань, вміння ефективно обробляти нову інформацію (розумний, працьовитий, старанний тощо) [там само]. Моральні ознаки пов'язані із регулюванням поведінки людей. До моральних ознак належать такі риси характеру як чесність, вірність, доброта, благородство та інші [4]. Вольові характеристики особистості визначаються свідомими діями, саморегуляцією поведінки і

дій, скерованих на досягнення необхідної/ бажаної мети. До вольових рис особистості зараховують наполегливість, дисциплінованість, організованість, мужність, сміливість та інші [НФС]. Емоційні ознаки пов'язані із зовнішнім виявом почуттів (радість, щастя, ненависть, заздрість тощо) [там само].

До інтелектуальних характеристик, відображених у автостереотипах, відносимо: а) позитивні: розумний (*Köpfchen haben* [WRRiASPUS]); працьовитий (*schuften / arbeiten wie ein Pferd* [WRRiASPUS]); старанний (*arbeiten wie eine Ameise* [DWDS]); економний (*den Rotstift ansetzen* [WRRiASPUS]); дотепний (*etwas ist zum Kringeln* [WRRiASPUS]); б) негативні: дурний (*dumm wie Bohnenstroh / Stroh* [WRRiASPUS]); лінивий (*keinen Handschlag tun* [WRRiASPUS]); марнотратний (*etwas verpulvern* [WRRiASPUS]); легковажний (*mit dem Feuer spielen* [WRRiASPUS]); в) амбівалентні: хитрий (*ausgefuchst sein* [WRRiASPUS]); винахідливий (*einen Eulenspiegel spielen* [WRRiASPUS]); г) нейтральні: серйозний (*Scherz/ Spaß beiseite!* [WRRiASPUS]).

Серед моральних якостей етногрупи автостереотипи представляють: а) позитивні: чесний (*Hand aufs Herz!* [WRRiASPUS]); ввічливий (*die Form wahren* [WRRiASPUS]); вірний, відданий (*treu wie Gold sein* [WRRiASPUS]); благородний (*die Edlen gingen hinter dem König* [DWDS]); добрий (*jemandem gut zu Gesicht stehen* [WRRiASPUS]); відповідальний (*Jeder ist seines Glückes Schmied* [WRRiASPUS]); б) негативні: нечесний (*die Tatsachen verdrehen* [WRRiASPUS]); неввічливий, грубий (*hemdsärmelig sein* [WRRiASPUS]); жорстокий (*zum Vieh werden* [WRRiASPUS]); підступний (*unter falscher Flagge segeln* [WRRiASPUS]); підлий (*katzenfreundlich sein* [WRRiASPUS]); зрадливий (*ein Schuft sein* [WRRiASPUS]); злий (*eine Satansbrut sein* [WRRiASPUS]); пихатий (*ein Fatzke sein* [WRRiASPUS]); в) амбівалентні: тактовний (*ein Kavalier der alten Schule* [WRRiASPUS]).

Вольові риси німців репрезентує автостереотипне бачення таких ознак: а) позитивні: наполегливість (*seinen Kopf aufsetzen* [WRRiASPUS]); самостійність (*auf (seinen) eigenen Beinen stehen* [WRRiASPUS]); дисциплінованість (*jemanden zur Ordnung rufen* [WRRiASPUS]); організованість (*Ordnung ist das halbe Leben* [WRRiASPUS]); цілеспрямованість (*rangehen wie Blücher* [WRRiASPUS]); рішучість (*jemandem / einer Sache Paroli bieten* [WRRiASPUS]); сміливість (*sich ein Herz fassen* [WRRiASPUS]), відважність (*Halte dich senkrecht!* [WRRiASPUS]), мужність (*einer Gefahr ins Gesicht sehen* [WRRiASPUS]); б) негативні: боягузливість (*Angst verleiht Flügel* [WRRiASPUS]); нерішучість (*es mit beiden Parteien halten* [WRRiASPUS]); зарозумілість (*die Nase hoch tragen*

[WRRiASPUS]); впертість (*stur wie ein Bock sein* [WRRiASPUS]); залежність від ч.-н./ к.-н. (*der Hampelmann sein* [WRRiASPUS]); в) амбівалентні: самооцінка (*Nicht schlecht, Herr Specht!* [WRRiASPUS]).

Емоційні автостереотипні ознаки (йдеться не про емоції, а про почуття, які виникають на основі емоцій, викликаних певним об'єктом) відбивають уявлення про: а) позитивні: любов (*Liebe macht blind* [WRRiASPUS]); щастя (*Glück und Glas, wie leicht bricht das* [WRRiASPUS]); радість (*vor Freude an die Decke springen* [WRRiASPUS]); стриманість (*ein Dambruch sein* [WRRiASPUS]); вдячність (*in die Knie gehen* [WRRiASPUS]); повагу (*Eins rauf mit Mütze!* [WRRiASPUS]); довіру (*auf Treu und Glauben* [WRRiASPUS]); б) негативні: байдужість (*Nach mir die Sintflut!* [WRRiASPUS]); мало емоційність (*etwas tierisch ernstnehmen* [WRRiASPUS]); холодність (*kein Herz (im Leib / Leibe) haben* [WRRiASPUS]); заздрість (*jemandem keinen Bissen gönnen* [WRRiASPUS]); ненависть (*etwas / jemanden wie die Pest hassen* [WRRiASPUS]); горе (*Krokodilstränen vergießen / weinen* [WRRiASPUS]); сором (*am Pranger stehen* [WRRiASPUS]); в) амбівалентні: пристрасність (*vom Spielteufel besessen sein* [WRRiASPUS]); емоційність (*um Fassung ringen* [WRRiASPUS]).

У ході аналізу фактичного матеріалу виявлені німецькі автостереотипи, які репрезентують фізичні ознаки: а) позитивні: гарний (*wie aus dem Bilderbuch* [WRRiASPUS]); вродливий (*wie ein junger Gott* [WRRiASPUS]); здоровий (*wie das blühende Leben sein / aussehen* [WRRiASPUS]); сильний/ міцний (*wie die Eiche* [WRRiASPUS]); б) негативні: маленький і слабкий (*mickrig; mickrig* [WRRiASPUS]); страшний (*hässlich wie die Nacht sein* [WRRiASPUS]); хворий (*nicht auf dem Damm sein* [WRRiASPUS]); слабкий (*sich kaum noch auf den Beinen halten können* [WRRiASPUS]); товстий/ гладкий (*aufgehen wie ein Hefekuchen / Hefekloß* [WRRiASPUS]); в) амбівалентні: великий (*ein Kerl wie ein Bär* [WRRiASPUS]); г) нейтральні: наявність/ відсутність волосся, колір волосся, зачіска (*ratzekahl sein; eine Matte sein* (чоловік з довгим волоссям); *eine Wasserstoffblondine; aussehen wie ein Struwwelpeter* [WRRiASPUS]); колір очей (*blaue Augen haben* [WRRiASPUS]); розмір носа (*jemandem eine (lange) Nase drehen; jemandem eine lange Nase machen* [WRRiASPUS]).

Отже, автостереотипи – це бачення і оцінка етногрупою власних рис, ознак, характеристик. Нами виявлені автостереотипи мислення, які репрезентуються вербально засобами німецьких ФО. Автостереотипи мислення відображають інтелектуальні (із позитивною оцінкою – розумний, працьовитий, старанний, економний, дотепний; із негативною оцінкою – дурний, лінивий, марнотратний, легковажний, із амбівалентною оцінкою – хитрий, винахідливий; із нейтральною оцінкою – серйозний), моральні (позитивна оцінка – чесний, ввічливий,

вірний, відданий, благородний, добрий, відповідальний; негативна оцінка – нечесний, невічливий, грубий, жорстокий, підступний, підлий, зрадливий; амбівалентна оцінка – тактовний), вольові (позитивна оцінка – наполегливість, самостійність, дисциплінованість, організованість, цілеспрямованість, рішучість, сміливість, відважність, мужність; негативна оцінка – боягузливість, нерішучість, зарозумілість, впертість, залежність; амбівалентна оцінка – самооцінка) та емоційні (позитивна оцінка – любов, щастя, радість, стриманість, вдячність, повага, довіра; негативна оцінка – байдужість, беземоційність, холодність, заздрість, ненависть, горе, сором; амбівалентна оцінка – пристрастність, емоційність) характеристики. Крім того, аналіз фактичного матеріалу виявив автостереотипне бачення фізичних характеристик. На позначення автостереотипного уявлення по фізичні ознаки виявлені позитивні характеристики (гарний, вродливий, здоровий, сильний, міцний), негативні характеристики (маленький, страшний, товстий/ гладкий, хворий, слабкий), амбівалентна ознака (великий), нейтральні (наявність/ відсутність волосся, колір волосся, зачіска, колір очей, розмір носа).

Перспективи подальших досліджень вбачаються у дослідженні семантичної репрезентації німецьких автостереотипів поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацумото Д. Психология и культура. 1-е издание, 2003. 720 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.gumer.info>
2. Основи психології і педагогіки: Консп. лекц. / Н.Г. Лебедева, О.Т. Джурелюк, Д.О. Самойленко. Алчевськ: ДонДТУ, 2009. 174 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/pedagogika-ta-psikhologiya/1188-kharakter.html>
3. Руджэро Винсент Райан. По ту сторону эмоций и чувств: Руководство по критическому мышлению. Перевод на русский язык – Александра Поликина. Издано в Alfred Publishing Co., Inc. Channel Drive, Port Washington, N.Y. 1975. с. 82.
4. Сутнісні ознаки моралі. Етика. Естетика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://pidru4niki.com/1333072761067/etika_ta_estetika/sutnisni_oznaki_morali

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

1. НФС: Новейший философский словарь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://slovar.cc/fil/slovar/2480048.html>
2. WRRiASPUS: Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.redensarten-index.de>
3. DWDS: Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.dwds.de/wb/edel>

Толматова А. О.
аспірант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ГЕОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ТРИЛОГІЇ Н. К. ДЖЕМІСІН «THE BROKEN EARTH»

Трилогія американської письменниці Н.К. Джемісін «The Broken Earth» стала справжнім відкриттям для мільйонів читачів та літературних критиків по всьому світі. Романи «The Fifth Season» (2015 р.), «The Obelisk Gate» (2016 р.) та «The Stone Sky» (2017 р.) одразу після публікації потрапили до категорії бестселерів та були відзначені найпрестижнішою літературною премією в жанрі наукової фантастики «The Hugo Award» у номінації «Найкращий роман року» у 2016, 2017 та 2018 році відповідно [4].

За сюжетом трилогії, невігластво і зухвалість людей спричинили жахливу катастрофу планетарного масштабу, внаслідок якої на поверхні Землі почали регулярно відбуватися стихійні лиха та катаклізми. Для того, щоб зробити оповідь більш реалістичною, автор насичує її детальними описами природніх явищ та технологічних процесів, майстерно оперуючи при цьому науковою термінологією. За нашими підрахунками, серед усіх наукових термінів, представлених у романах Н.К. Джемісін, група термінологічних одиниць сфери геології виявилась найчисельнішою та найрізноманітнішою. Це зумовлюється сюжетом трилогії та бажанням автора створити унікальну «ілюзію реальності» подій. Письменниця ретельно описує причини, перебіг та наслідки природніх катастроф, немов би застерігаючи майбутні покоління від вчинення подібних помилок.

У нашому дослідженні було проаналізовано основні особливості функціонування геологічних термінів у трилогії «The Broken Earth» та розроблено класифікацію використаних автором одиниць. Усі представлені геологічні терміни було розподілено на декілька підгруп, серед яких було виділено:

1. Петрологічні терміни (назви гірських порід): *monzonite, syenite, schist, obsidian, lamprophyre*, і т.д.
2. Мінералогічні терміни (назви мінералів): *serendibite, chalcedony, carnelian, onyx, galena*, і т.д.
3. Вулканологічні терміни (назви понять та процесів, пов'язаних із дією вулканів): *caldera, shield volcano, lapilli, extinct volcano, volcanic effusion, eruption column*, і т.д.

4. Тектонічні терміни (назви понять та процесів, пов'язаних із рухом літосферних плит та землею корою в цілому): *orogenesis, plate tectonics, isostasy, fault line, bedrock; gas pocket, oil pocket*, і т.д.

5. Геоморфологічні терміни (назви форм рельєфу): *plateau, canyon, mountain ridge, valley, cliff, river delta*, і т.д.

У більшості випадків, зазначені терміни використовуються на сторінках романів для виконання номінативної функції, тобто для позначення певного спеціального поняття, наприклад: *And then she probes around the local substrate again, searching for the nearest fault or perhaps a remnant bit of heat from the extinct volcano that once formed Allia's caldera*. [1, с. 251].

Однак, Н.К. Джемисін нерідко залучає геологічну термінологію для створення оригінальних тропів, тож деякі терміни додатково виконують стилістичні функції, наприклад: *She understands that he is fragile, despite his outward strength and stolidity. The cracks in him are new but dangerous, like the edges of tectonic plates: always raw, never stable, needing only the merest brush to unleash aeons' worth of pent-up energy and destroy everything nearby. But earthquakes are easy to manage, if you know how* [2, с. 121].

Варто зазначити, що певні петрологічні та мінералогічні терміни письменника також застосовує як основу для творення антропонімів головних персонажів трилогії, наприклад: *Syenite* (від англ. *syenite* – сієніт, різновид плутонічної магматичної породи); *Alabaster* (від англ. *alabaster* – алебастр, білий, мілкозернистий різновид кальциту), та ін. [5, с. 58].

Окрім реальних наукових термінів, у трилогії також використовуються деякі авторські оказіоналізми – слова, які були запроваджені Н.К. Джемисін на позначення певних понять чи явищ і виконують функції, аналогічні реальним термінам, наприклад: *blow* (альтернативна назва згаслих або діючих вулканів); *boil* (назва-синонім на позначення гарячий гейзерів).

За допомогою оригінальної системи реальної наукової та авторської геологічної термінології у трилогії «The Broken Earth», Н.К. Джемисін створила особливу «ілюзію реальності» подій, яка дозволила читачам зануритися у альтернативний всесвіт та відчувати так званий «ефект присутності». Що стосується інших груп термінологічних одиниць, то вони є досить різноманітними та потребують детального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jemisin N.K. The Fifth Season. London : Orbit, 2015. 512 p.
2. Jemisin N.K. The Obelisk Gate. London : Orbit, 2016. 448 p.
3. Jemisin N.K. The Stone Sky. London : Orbit, 2017. 464 p.

4. The Official Site of The Hugo Awards.
URL: <http://www.thehugoawards.org>.

5. Толматова А. О. Система авторського ономастикону трилогії Н. К. Джемісін «The Broken Earth». Нова Філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. № 77. С. 56–61

Федік Ю. М.

аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

РОЛЬ МАСМЕДІА В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У фокусі медіалінгвістики перебуває дослідження «функціонування мови в сфері масової комунікації» [3, с. 13]. Актуальність вивчення мови ЗМІ обґрунтовується тим, що ЗМІ взяли на себе функції «формування суспільної думки, створення певного ідеологічного фону, пропаганди тої чи іншої системи цінностей, стану національної культури» [3, с. 19].

Дослідження ЗМІ включає «комплексний аналіз мови ЗМІ на міждисциплінарному рівні у власне семіотичному, психологічному, когнітивному, лінгвопрагматичному і культорологічному аспектах» [2, с. 3; 4].

Особливо актуальним в науці сьогодні є поліпарадигмальний аналіз мови ЗМІ в різних сферах масової комунікації. У лінгвістиці у рамках масмедіа працюють: Т. Добросклонська, О. Шейгал, В. Коньков, І. Лисакова, Т. ван Дейк, М. Володина, Г. Лазутіна, О. Шиманова та ін.. Це свідчить про розуміння важливості тієї ролі, яка відводиться формуванню мовного середовища соціуму під впливом ЗМІ [10, с. 61].

Масову інформацію Г. Лазутіна описує через метафору «духовного мосту між представниками різних соціальних спільнот» [5, с.28] і в якості її відмінних властивостей називає всезначущість: масова інформація несе в собі відомості, які в тій чи іншій мірі стосуються кожного. Ще однією властивістю масової інформації автор вважає вседоступність: масова інформація «поширюється відкритими каналами...» [5, с. 30].

Масову комунікацію О. Волков розглядає як періодичний комплексний текст, «призначення якого полягає в розповсюдженні нової поточної суспільно-важливої інформації» [1, с. 61]. Одним із

пріоритетних напрямів сучасних досліджень з політичної лінгвістики є розвідки, присвячені політичному дискурсу та комунікації.

О. Шейгал пропонує широке розуміння політичної комунікації, яка охоплює «будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких належить до сфери політики» [8, с. 23], при цьому дослідниця наполягає на синонімічному вживанні термінів «політичний дискурс» і «політична комунікація».

Визначення мети політичної комунікації, запропоноване О. Шейгал, що стало вже хрестоматійним як інтенції боротьби за владу [8, с. 34], спирається на результати лінгвістичних досліджень і підтверджене аналізом мовних фактів.

На думку А. Чудінова, «предмет дослідження політичної лінгвістики – політична комунікація, тобто мовленнєва діяльність, орієнтована на пропаганду тих або інших ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонукання їх до політичних дій, для вироблення суспільної згоди, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності точок зору в суспільстві» [6, с. 6]. Дослідник також вважає, що основною функцією політичної комунікації є боротьба за політичну владу, тому вона здатна емоційно впливати на адресата, трансформуючи наявну у свідомості людини політичну картину світу [6, с. 7].

Н. Кондратенко визначає політичний дискурс як вияв політичної комунікації: «Політичний дискурс – це конкретний вияв політичної комунікації, що передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та політичного об'єкта (аудиторії, електорату, виборця)» [4, с. 12].

О. Шейгал вважає характерною рисою політичного дискурсу його здатність перетинатися з іншими типами дискурсів. З масмедійним дискурсом зв'язок політичного дискурсу дуже тісний: журналісти виступають як посередники між політиками та електоратом, масовою аудиторією, оскільки населення дистанційоване від політиків і не може безпосередньо впливати на політичні рішення. Основними функціями політичного повідомлення є інформування та вплив, які реалізуються в жанрах політичної пропаганди та агітації [8, с. 24–32].

Слід погодитись з міркуваннями щодо того, що медіа виконують роль основного майданчика, який використовують політики. Політичний дискурс має загальносуспільне значення. А медіа забезпечують йому масовий характер, можливість донести адресатам власну позицію. Чим більша медійна аудиторія, тим більше адресатів отримує певне політичне повідомлення від учасника політичного процесу. Медіа є посередниками у взаємодії суспільства та політичних гравців. Вони не

тільки транслюють інформацію, відображають настрої громадян, а й є інструментами їх формування. Медіа пропонують суспільству власні інтерпретації і осмислення політичних реалій. Як наслідок, суспільна думка часто визначається тими, хто контролює ЗМІ.

Політична комунікація – це процеси вироблення, передачі і обміну політичною інформацією, яка структурує політичну діяльність і надає їй нового значення. Одне з найглибших визначень політичної комунікації дав французький соціолог політики Р. Шварценберг: «це процес передачі політичної інформації, за допомогою якого інформація циркулює між різними елементами політичної системи. Безперервний процес обміну інформацією може бути як між індивідами, так і між владою та підлеглими» [7, с. 18].

Політична комунікація виконує ряд функцій. Дослідники по-різному їх класифікують. Г. Штрмаєйр вважає, що масмедіа мають багато політичних функцій, які є емпірично доведені і не залежать від форми державного правління. Дослідник поділяє функції за значенням на первинні, вторинні та третьорівневі. Первинна функція масмедіа, від якої походять усі інші функції, – це забезпечення відкритості. ЗМІ забезпечують відкритість або формують загальнодоступний простір політичної системи. Вторинні політичні функції описують основне завдання масмедіа і пояснюють безпосередній вплив інформаційних засобів. До них належать: інформація та контроль. Масмедіа виконують інформаційну функцію, будучи платформою для поширення й отримання інформації. У той час як для політичної еліти поширення інформації стоїть на першому плані, для політичних мас визначальним є отримання інформації. ЗМІ виконують контрольну функцію, контролюючи та у разі потреби критикуючи політиків. Політичні функції третього рівня демонструють наслідки вторинних функцій масмедіа і таким чином пояснюють опосередковану дію інформаційних засобів. До політичних функцій третього рівня належать: політична соціалізація та інтеграція, де ЗМІ прогнозує основні цінності й правила суспільного життя, політичне навчання і виховання, означає, що масмедіа навчають та виховують свою аудиторію, передаючи інформацію політичного змісту, про політичні процеси і структури, а також відповідні зразки політичної поведінки; формування громадської думки та політичної волі означає, що масмедіа впливають на процеси формування думки та волі громадян [9, с. 61]. Масмедіа передають передусім важливі правила політичного режиму, а також суттєві складові політичної культури: «Це процес, що включає вивчення основних цінностей та моральних стандартів, готує індивідів до пристосування їхнього культурного середовища» [11, с. 8].

Масмедіа розповсюджують новини, подають фонову інформацію, встановлюють зв'язки, пропонують інтерпретацію і, таким чином, створюють суттєві передумови для функціонування представницької демократії. Масмедіа є рупором для політичних діячів. Вони є платформою, що по-різному використовується і завдяки якій політичні дійові особи поширюють інформацію, комунікують між собою. Масмедіа контролюють усіх політичних діячів, особливо, представників державної влади (уряд, правлячі партії тощо), і при цьому здійснюють вплив, що визначає поділ влади [9, с. 72].

Політика і масмедіа є взаємозалежними. Політики намагаються використовувати ЗМІ в своїх цілях, а ЗМІ своєю чергою, використовують політиків в своїх. Обидві сторони намагаються якомога краще скористатись цим, щоб вирішувати та мати вплив [9, с. 127].

Отже, на підставі здійсненого аналізу, схилиємось до думки, що масмедіа виконують такі функції:

- інформаційну функцію – тобто масмедіа інформують конкретного індивіда та суспільство в цілому про події різного характеру які здійснює влада та політичні процеси;

- контрольну функцію, яка виявляється у поширенні певної інформації яка чинить тиск на владу. Тиск через ЗМІ здійснюється задля певного контролю влади суспільством через формування певної громадської думки та за допомогою критики, яка поширюється в суспільстві;

- мобілізаційну функцію, яка покликана через інформацію отриману за допомогою масмедіа спонукати індивідів до конкретних дій, які мають політичний характер, або навпаки утриматись від них;

- інтеграційну функцію, яка покликана через масмедіа об'єднувати, пов'язувати та консолідовувати певні інтереси політичних груп та суспільства;

- оперативну функцію, яка реалізується через здатність масмедіа формувати політичні погляди в суспільстві та громадську думку з певних питань;

- інноваційну функцію, яка виявляється в постановці та поширенні через масмедіа важливих проблем які є в суспільстві, для ініціювання політичних змін.

Таким чином, політичний та масмедійний дискурси – це результат мовленнєвої діяльності. Вони є каталізаторами та інструментами суспільних процесів та державної або політичної влади, де масмедіа виконують функції, які допомагають конкретним учасникам політичного процесу утримувати владу за допомогою вербальних та невербальних засобів. Кореляція взаємовпливу між політичним та масмедійним дискурсами дуже тісна. Існують безліч способів передачі

інформації в медіа, де вербалізований текст є одним із складників метатексту. Дослідники звертають увагу на мультимодальність тексту, в якому різні способи передачі інформації формалізовані не лише у слові, а у малюнках, діаграмах, специфічних маркерах кольору та шрифту повідомлення, що в цілому становить комунікативну реальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков А.А. Филология и риторика массовой информации // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. – М., 2003. – С. 50–65.
2. Володина М. Н. От редактора // Программы курсов по специализации «Язык средств массовой информации». – М., 2000. – С. 3–4.
3. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиатекстов: Опыт исслед. соврем. англ. медиаречи. – 2 изд. – М., 2005, – 288с.
4. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності: / Н. В. Кондратенко. – Одеса: Чорномор'я, 2007. – 156 с.
5. Лазутина Г. В. Основы творческой деятельности журналиста. – М., 2000. – 240 с.
6. Чудинов А. П. Современная политическая коммуникация / А. П. Чудинов. – Екатеринбург: Уральский гос. пед. ун-т, 2009. – 292 с.
7. Шварценберг Р. Ж. Политическая социология [текст] / Р. Ж. Шварценберг. – М.: Центр, 1992. – 469 с.
8. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса: / Шейгал Е. И. – М.: Гнозис, 2004. – 326 с.
9. Герд Штротмайер Політика і мас-медіа / Пер. з нім. А. Орган. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 303 с.
10. Язык средств массовой информации: Сб. обзоров / РАН. ИНИОН. Центр гуманит. Науч-информ. Исслед. Отд. Языкознания; Отв. ред. Трошина Н.Н. – М., 2007. – 173 с.
11. Graber D. Mass Media and American Politics, Washington: Congressional Quarterly Press, 1980.

Фурман О. М.
аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

АКТУАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИКИ ПРЕВЕНТИВА В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ В АНГЛОМОВНИХ МАСМЕДІЙНИХ МЕДИЧНИХ ТЕКСТАХ

На сьогоднішній день можна безсумнівно стверджувати про те, що пандемія коронавірусу COVID-19 стала переломним моментом у розвитку світової спільноти, спричинивши суттєві зміни у характері суспільного життя громадянина кожної держави та наклавши відбиток на усі сфери життєдіяльності людини. Будь-які зміни у суспільстві автоматично «віддзеркалюються» у засобах масової інформації, які й покликані бути інформаційним каналом зв'язку між усіма суб'єктами суспільних відносин. Безперечно, що саме масмедійні засоби першими миттєво відреагували на новий виклик XXI століття – COVID-19 та пріоритетно спрямували свою діяльність у напрямку інформування людей щодо профілактики інфікування, шляхів зараження, симптомів ковіду, дій у разі проявів хвороби та застереження суспільства щодо негативних та вкрай нерідко життєво небезпечних наслідків коронавірусної інфекції. Насиченість масмедійних текстів медичною термінологією, їх превентивний характер та прагматична спрямованість – це ті реалії, які стали підґрунтям для наукових розвідок у лінгвістичній парадигмі сьогодення.

Метою цієї розвідки є окреслення першопричин виникнення превентивних англomовних медичних масмедійних текстів та функційних особливостей засобів репрезентації застереження.

У вирішенні питань запобігання будь-якого захворювання, тим паче, такого контагіозного як COVID-19, важливе значення має дотримання індивідуальних та громадських санітарно-гігієнічних та протиепідемічних норм та правил. Реалізацію просвітницької функції таких заходів перейняли на себе сьогодні засоби масової інформації та різноманітні інтернет-сайти, інформаційні продукти яких стали технологічним інструментом превентивної медицини у боротьбі з пандемією у всьому світі. Процес творення продуктів текстової комунікації триватиме допоки існуватиме суспільна потреба у інформаційній грамотності щодо коронавірусної інфекції.

Вербалізований превентив неодноразово розглядався вченими-лінгвістами. Принагідно зауважимо, що превентив є складним лінгвістичним явищем, що застерігає, спонукаючи до дій, інформуючи

у такий спосіб про можливі наслідки. У вітчизняній лінгвістиці засоби вираження превентива у розмовному дискурсі сучасної української мови досліджувала Г. О. Васильєва. Г. Г. Дрінко порівнювала превентивні спонукальні конструкції в англійській та українській мовах. Дослідження Н. Ю. Куравської присвячені засобам вираження превентива в українській мові. Семантиці превентивних висловлювань присвячені праці російських лінгвістів Л. А. Бірюліна, Н. В. Гурової, Б. І. Караджева, Ю. С. Кленіної, Ю. С. Курілкіної, О. В. Лобанової.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених превентиву, англомовні медичні превентивні масмедійні тексти ще не були об'єктом дослідження в науковій лінгвістичній практиці.

В контексті сучасних антропоцентричних тенденцій у сучасному мовознавстві з'явилася низка праць, спрямованих на дослідження засобів репрезентації інтенцій задля запобігання поширенню COVID-19. Сучасний комунікативно-прагматичний підхід у лінгвістиці дає можливість розглядати англомовні масмедійні тексти на тематику коронавірусної інфекції з урахуванням прагматичного потенціалу мовних та позамовних одиниць з огляду на їх функційні можливості.

Превентивні конструкції досить ґрунтовно описані вітчизняними та зарубіжними науковцями як в граматичному, так і в семантичному аспектах. Відповідно до загальноприйнятої точки зору, в рамках граматичної теорії превентивні висловлювання часто розглядаються як імперативи. Це специфічні синтактичні конструкції, які за своєю типологічною семантикою є засобом вираження заперечення, заборони, застереження. Відповідно до вищезазначених трактувань превентива, у досліджуваних нами текстах виявлено значну кількість превентивних висловлювань, побудованих у заперечній формі наказового способу. Наприклад: *Don't risk your life!* [1]. *Don't touch your or your child's mask while it is being worn. Don't wear the mask under your chin with your nose and mouth exposed. Don't leave your nose or mouth uncovered. Don't remove the mask while around others in public. Don't share your mask with family members or friends* [2].

Інколи семантика заборони у таких превентивних висловлюваннях-прохібітивах підсилюється повною формою заперечної конструкції з використанням частки *not*. *Наприклад: Do not touch your face, especially your eyes, nose and mouth* [3].

Використання повної заперечної форми імперативних конструкцій забезпечує реалізацію їх емфатичної функції та є виправданим у масмедійних медичних текстах на тематику COVID-19, оскільки виражає заборонні міри з метою уникнення зараження коронавірусною інфекцією. На відміну від прохібітивів, превентивам характерні

позитивні форми імперативних конструкцій, які превалюють у масмедійних текстах на тематику COVID-19.

У сучасному мовознавстві існують наукові дискусії не лише щодо трактування мовної форми превентивних висловлювань, існують різні підходи щодо тлумачення їх значень. Семантика превентива в імперативних конструкціях не завжди чітко диференційована та характеризується доволі нечіткою функційною опозицією «превентив vs прохібітив». Така розмитість семантичного поля превентивів та прохібітивів свідчить про синкретичне поєднання обох значень в одній формі. Ми враховуємо думку Л. А. Бірюліна та В. С. Храковского [1, с. 35], які розрізняють прохібітиви від превентивів, враховуючи контрольованість чи неконтрольованість дії, невчинення якої намагається каузювати продуцент інформації. Якщо дія контрольована – це прохібітив. Наприклад: *Don't remove your mask while around others in public!* Імперативна конструкція з семантикою заборони, вживається у ситуації, коли слухач зняв маску навмисно. У контексті медичних інформаційних бюлетнів, плакатів, газетних заміток, тощо ця ж сама імперативна конструкція репрезентує застереження.

Здійснений аналіз імперативних конструкцій в англомовних масмедійних медичних текстах на тематику COVID-19 свідчить про наявність у них конотацій щодо запобігання небезпеці зараження вірусом. Таким чином, засоби превентивного імперативу аналізуються у тісному зв'язку з актуалізацією значення загрози та страху. Вербалізацію превентивної семантики такого типу прослідковуємо у наступних прикладах: *Go out only for essentials. Isolate yourself from others in your home [4].*

Підсумовуючи вищезазначене, превентив у масмедійних медичних текстах малої форми є особливим типом виявлення інтенцій адресата інформації та характеризується дифузністю семантичної структури, поєднуючи застереження, страх, небезпеку чи загрозу. Превентив, як лінгвістичне явище, має власний спеціалізований інвентар засобів вираження, які засвідчують і виявляють комунікативно-прагматичний потенціал застереження. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у мультимодальному аналізі превентивних висловлювань в англомовних масмедійних медичних текстах малої форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирулин Л. А., Храковский В. С. Повелительные предложения: проблема теории. Типология императивных конструкций. СПб., 1992, С. 5–49.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Instagram [Electronic resource]*.
URL: <https://www.instagram.com/p/CDyhAtQIcu/>
2. *Instagram [Electronic resource]*.
URL: <https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/coronavirus/proper-mask-wearing-corona>
3. *Instagram [Electronic resource]*.
URL: <https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/coronavirus/covid19-personal-preparedness-infographic>
4. *Wisconsin Department of Health Services*.
URL: <https://www.dhs.wisconsin.gov/publications/p02598b.pdf>

Хоменко Т. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької мови та методики її викладання
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
м. Кропивницький, Україна*

СИМВОЛІЗМ ОБРАЗУ БІЛКИ В МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Мовна картина світу визначається дослідниками як історично розвинуте цілісне уявлення про світ, очевидне для членів даного суспільства та вербально відображене. Вивченню мовної картини світу свої праці присвятили Апресян Ю., Брутян Г., Семчинський С., Сукаленко Н. та інші вчені.

У германських мовах в назві білки частково, як другий елемент слова, зберігся індоєвропейський корінь **weg-*, що має значення «обертати, згинати», ймовірно, семантика вказує на аналогію за формою хвоста [1, с. 422]. У германо-скандинавській міфології білка є тією тваринкою, що символізує зв'язок між «верхнім» та «нижнім» світами. Старша Едда у «Промові Грімніра» оповідає про білку Рататоск, яка бігає по стовбуру світового дерева Іггдрасиль. На верхівці цього дерева мешкає орел, а в коренях живе дракон Нідхегг. Обидва постійно лаються, але не можуть чути один одного, оскільки відстань між верхівкою та коренями дерева дуже велика. Посередницею у сварках виступає білка Рататоск. Пересуваючись від верхівки дерева до коренів і назад, вона передає слова орла та дракона. Подвійність образу білки виявляється вже в тому, що білка може проводити життя і вверху на вітах дерев, і внизу на землі. Дослідники по-різному інтерпретують цю

дуальність: як образ посередника між філософськими поняттями «верх» та «низ»; як проєкцію на людину, жителя серединного світу Мідгард, між світом богів Асгардом та жахливим світом Хельхеймом; як життєвий шлях людини, яка повинна постійно обирати між вищим світом добра та нижчим світом зла.

Ім'я білки «Ratatoskr» означає «гризучий зуб», «гризозуб». Х. Девідсон, спираючись на етимологію слова, робить припущення, що тваринка не тільки бігає по дереву, але й підгризає його, сприяючи циклам руйнування та відновлення [2]. Білку пов'язують із богом Локі [3], ймовірно, через неспокійну вдачу та природню схильність до підбурювання розбрату в обох персонажів.

Сучасне позначення білки в англійській мові є запозиченням з французької: а. squirrel, фр., плат. scurellus, лат. sciurus. Сучасне німецьке Eichhörnchen «білка» народна етимологія пояснює із слова Eiche «дуб». Насправді першим компонентом є корінь *aik-/īk-: двн. eih-hornno, да. ās-weorna «білка», дшв. ēkorne, дісл. īkorni. Значення цього компоненту можна вивести із семантичних відповідностей: дісл. eikinn «шалений», да. āsol «переляканий», шв. eikja «мучити, докучати», отже, aik-/īk- «прудкий, рухливий» [1, с. 422].

Білка є нечастим персонажем фольклору германських народів. Із найбільш відомих можна назвати шведську казку «Велетень та білка» про велетня, який поїдав все та всіх на своєму шляху, і лише білка, завдяки своїй меткій вдачі, змогла його перемогти. У прислів'ях та приказках відчутний вплив християнської традиції, яка пов'язувала білку з дияволом, аналогом язичеського бога-громовника, але проявляється і позитивне ставлення народу до білки, зокрема, до її запасливості. Німецьке прислів'я «Der Teufel ist ein Eichhörnchen» (Білка – це чорт) вказує на рудий та чорний колір хутра та швидкість білки, подібні до диявольських. Про забобонних людей кажуть, що вони вірять, що білка – це чорт. Прислів'я «Mühsam nähert sich das Eichhörnchen» (Важко дістається харч білці) вказує на працьовитість та хазайновитість тваринки.

У слов'янських мовах назва білки також утворена від індо-європейського слова *weġ- («згинати, обертати») за допомогою редуплікації основ: друс. веверица, рос. веверица, укр. вивірка, біл. вавёрка, серб. веверица, макед. веверицата, пол. wiewiórka, чеш. veverka, словац. veverička, хорват. vjeverica. Найбільш багатим є синонімічний ряд в російській мові: белка, веверица, мышь, векша, урма. Слово «урма» є явним запозиченням з фінно-угорських мов. Перший компонент у фінській (vuori), мордовській (ур), мансійській (ur) мовах означає «гора», «місце на узвишші», «гірський хребет», тобто «височина». Другий компонент – фін. маа, морд. мастор, манс. mā – має значення

«земля». Отже, в слові зберігається семантика тваринки, що бігає між небом та землею. Г. Корнілов зробив досить вдалу спробу етимологізувати слово «векша». Він пов'язує його із словом «вакша» (білка) у верховому діалекті чуваської мови. Реконструкція показала існування слова у декількох варіантах: «*ва^о-ко/уш» (верховий діалект чув. мови), «*па^о-ко/уш» (низовий діалект чув. мови), «*ма^о-ко/уш» (угорська мова). Перший елемент означає «рослина, дерево», другий – «птаха, *звір» [4]. Привертає увагу, що угорська назва білки *mókuskiraly* (Король-білка), а також подібна до імені богині дощу Мокош, яку зображували усю вкриту шерстю та з рогами (білки на європейських середньовічних гравюрах теж мають роги). У слов'янському фольклорі казок про білку теж небагато. Українська казка «Дві вивірки» розповідає про працювиту білку та її ліниву подружку. Працьовита виявилася ще й доброю та виручила ліниву, коли вона вмирала з голоду, за що та поділилася своїми запасами. Російська казка «Білка та горіхівка» теж наголошує на запасливості та працювитості білки та пташки-горіхівки. Навпроти, у словенській казці «Як білка заміж виходила» описується сварливий характер білки, яка не могла ужитися із своїми чоловіками – їжаком та бурундуком. Відомою є також російська народна пісенька про білку з горішками на візку «Сидит белка на тележке», яка існує у двох варіантах, як лічилка та як пальчикова гра. На півночі Росії було поширене замовляння про білку («На мху стоит сосна золотая, на сосне золотой белка золотая»), а також казка «Федор-царевич, Иван-царевич и их оклеветанная мать», де також присутня білка на острові посеред моря: вона ходить вверх-вниз по стовбуру сосни і співає та розказує казки. Очевидно, що подібні мотиви використав О.С. Пушкін для створення образу білки, що «песенки поет да орешки все грызет». О. М. Афанасьєв згадував польську казку, де білка сиділа на сосні та гризла золоті горіхи з ядрами-перлами, але оригінал не був виявлений [5]. У О.С. Пушкіна білка також з'являється в «Сказке про медведиху» в образі «білочки-княгинечки».

Відомий фразеологізм «крутитися як білка в колесі» походить з байки «Білка» І. А. Крилова і означає «виконувати багато справ у короткий проміжок часу з незначними (проміжними) результатами». Вислів був калькований у східнослов'янських та прибалтійських мовах. Очевидно, автор переосмислив загальноєвропейське «*Hamsterlaufрад*» (бігове колесо для хом'яка): a. like a hamster in a cage/ on the running wheel, ісп. como un hámster en una jaula, італ. come un criceto in gabbia, фр. dans sa roue (pour) hamster, нім. sich im Hamsterrad befinden; функціонують також і вирази із словом «білка»: like a squirrel on a treadmill, wie ein Eichhörnchn in seiner Trommel kreisen.

В авторських творах білка як персонаж з'являється набагато частіше, ніж в народній творчості. «Найдавніших» білок ми зустрічаємо у «Слові о полку Ігоревім» та у «Повісті минулих літ». У першій згаданій літературній пам'ятці йдеться про мисль/мись як доповнення до світоустрою: орел літає над Світовим деревом, вовк бігає під Світовим деревом, мись скаче по дереву поміж ними. О. Трубачов реконструював слово «мисль» як *mystľ (лат. mustela «ласочка»).

У «Повісті минулих літ» ми зустрічаємо «білі вевериці», «білі векші», «білі і вевериці» як данину слов'янських племен хозарам. Розуміння тексту ускладнюється багатьма факторами, в тому числі і помилками при переписуванні текстів літопису писцями. Непорозуміння пов'язані із етимологією слова «білка» для позначення тваринок рудого, сірого та чорного кольорів, у яких однаково білим є тільки малоцінне хутро на череві. Етимологія М. Фасмера про неіснуючий вид білок не є переконливою. Розуміння утруднює те, що вевериця та векша сприймалися суспільством не лише як тваринки з цінним хутром, а й як засіб платежу і, навіть, еквівалент дрібних грошей, дрібної монети. У фінно-угорських народів, де був розвинутий хутряний промисел (комі, мордва, марійці), слово «білка» означало не тільки відповідну тваринку, але й копійку. У комі функціонував також термін «шайт» (зв'язка шкірок білки на палиці), що відповідав поняттю «рубль» [6, с. 217]. В удмуртів назва білки утворила поняття «коньдон» (ціна білки) на позначення грошей взагалі. Удмуртське слово «коньы» було запозичене з татарських мов, де входило до складу поняття «*tejin köni» (білчана шкірка) і з якого удмуртські мисливці залишили другий елемент на позначення білки. Слово «тиен» і зараз має в татарській мові два значення – «білка» та «копійка». Насмілюємося припустити, що слово «деньга» теж походить від «тиен»: тиенгә «за копійку, за гріш (купити/віддати)». На той час у грошовому обміні ходили переважно срібні «блискучі» монети. Якщо припустити походження «білка» від «білий», то друс. бѣлый, бѣль; сл. běľ; іє. bhel– «білий», «блискучий», «сяючий», що і характеризує срібну монету. С. Максимов вказує на те, що «білка» може бути калькою з тат. «акча» («гроші» < «срібні монети»), у свою чергу утвореного від слова «ак» (білий) [7, с. 611].

У народів Східно-Північної Європи існує більше життєвих реалій, пов'язаних з образом білки, ніж у інших європейських народів. Так, у комі та удмуртів є в календарі «місяць білки»: урсім, коньывуон відповідно. У комі існують спеціальні слова на означення дій білки – «ядны» (їсти (про білок)), «идас» (корм для білок), а також назви рослин: «уроз (полениця)» – «суниця білок», «урбѡж (хвощ польовий)» – «хвіст білки». Образ білки часто зустрічається також у піснях комі: «Була я раніше, як білка, що літає з дерева на дерево...» у піснях

нареченої, «Ноги твої обгонять оленя, пальці твої моторніше, ніж у білки...», «Баю, бай, батько твій у ліс пішов, білок-рябчиків ловити...» у колискових для хлопчика; і у прислів'ях «Шишок багато – буде білка», «Кістляву білку і теля обгавкає» [6].

Отже, у мовах розглянутих нами народів образ білки є неоднозначним, він пов'язаний як з позитивними, так і з негативними рисами. Негативні конотації сформувалися, в основному, під впливом християнства і асоціацією білки з темними силами, позитивні – із народними спостереженнями білки у природі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008. 528 с.
2. Davidson H. The lost beliefs of Nothern Europe. London: Routletge, 1993. 182 p.
3. Кононенко А. А. Энциклопедия славянской культуры, письменности и мифологии. URL: www.history.wikireading.ru
4. Корнилов Г.Е. К этимологии русского диалектного *векша* «белка обыкновенная, *sciurus vulgaris linnaei*». URL: 10-kornilov.pdf
5. Афанасьев А.Н. Поэтические воззрения славян на природу. Т. 2. URL: afanasjev2.pdf
6. Конаков Н.Д. Коми. Охотники и рыболовы во второй половине XIX – начале XX вв. Москва: Наука, 1983. 250 с.
7. Максимов С. А. Тюркско-удмуртские лексические метаморфозы II: о происхождении слов ИТАЛМАС «купальница европейская», КОНЫБЫ «белка», АТТА «все время, постоянно». *Ежегодник финно-угорских исследований*. Т. 14, Вып. 4. 2020. С. 604–617.

Shamsutdinova M.-S. B.

Master's Student

Rivne State University for the Humanities

Rivne, Ukraine

TYPES OF MOTIVES AND MOTIVATION FOR LANGUAGE EDUCATIONAL ACTIVITIES

For a modern school, one of the main problems is the problem of motivating students to learn a foreign language. To understand this problem, it is also necessary to consider various types of motives and

motivations. Different authors distinguish different types of motives for educational activities.

At the same time, the majority of researchers in their works agree that it is customary to subdivide the motives that stimulate students to study activities into two large groups:

1. Cognitive motives for learning
2. Social motives

Cognitive motives are motives that are closely related to the content and process of educational activity. Turning to the dictionary of educational psychology, we will see the following definition: «Cognitive motives are the predominance of the student in the course of learning focus on the content of the subject» [1, p. 23].

Cognitive motives provide overcoming the difficulties of schoolchildren in the educational process, and also cause cognitive activity and initiative.

Among cognitive motives distinguished:

- widely cognitive,
- educational and cognitive motives,
- self-education motives

Hence, widely cognitive motives manifest themselves in the form of an adequate reaction to the teacher's increasing the degree of difficulty of the task, as well as in the form of an adequate, positive attitude to optional tasks.

Educational and cognitive motives consisting the orientation of schoolchildren on the assimilation of ways to acquire knowledge. They appear in the form of an independent appeal of the student to the search for ways and methods of work, analysis of these methods, as well as in the form of interest in the transition to a new type of activity.

The motives of self-education stimulate students to gain knowledge on their own, as well as to improve ways of assimilating knowledge. Such motives are manifested in the form of the student's appeal to the teacher with the aim of organizing the educational process or in the form of the student's actions for self-education. The main sign of these motives is that they are formed under the influence of the process of acquiring new knowledge.

Cognitive motives contribute to the emergence of positive experiences, emotions, which, in fact, stimulate students to learn. The formation of cognitive motives occurs under the influence of both individual psychological factors and pedagogical conditions of the learning process.

Social motives are the motives associated with the child's needs in communicating with other people, in their assessment and approval, with the student's desire to take a certain place in the system of public relations accessible to him. In this group, identifies broad social, narrow social motives, as well as the motives of social cooperation.

Broad social motives are motives what consisting in the desire to acquire knowledge in order to be useful to society, as well as in understanding the need to learn and in a sense of responsibility. At the same time, broad social motives can embody the truly social needs of the student, but they can also be personal, individualistic or selfish motives, and this, in turn, determines the emerging moral character of the student.

Narrow social motives are motives that are associated with the student's desire to occupy a certain position in the future, as well as with recognition in society. Narrow social (or positional) motives are consisting in the desire to take a certain position, place in relations with others, get their approval, and earn authority from them.

Social cooperation motives are group of motives that is associated with orientation to various ways of interacting with others. These motives are associated not only with the fact that the student wants to interact with others, but also in order to try to understand and analyze the ways and forms of cooperation and relationships with other people.

Social motives are divided into following groups:

- Socio-political motives, representing;
- Professional-value motives aimed at mastering a future profession;
- The desire for social status – they are the motives that affirm the personality of the student, the desire to take a worthy place in society, to prove oneself from the best side;
- Communicative motives – these are motives associated with the desire and need of a person to communicate with other people, get approval from them;
- Motives that are associated with the desire for self-improvement directly stimulate students to self-education, improvement of personal qualities;
- Motives of a utilitarian nature – these are motives that stimulate students to learn for the purpose of any material return, which can be assessment, a certificate [1, p.10].

Consequently, social motives are formed under the influence of the environment. Social motives can provide a solid foundation of responsibility for a common cause.

Typically, in educational activities, students are guided by a combination of cognitive and social motives. This creates the most favorable effect on learning and the desire for success in any activity.

After analyzing the works of psychologists, it is important that the motivational sphere is understood as a changing education. Scientists distinguish its structural components in the structure of motivation:

1. The pleasures of the activity itself.
2. Significance for the person of its immediate result.

3. The «motivating» power of reward for activity.

4. Forcing pressure on a person.

The first and the second components reveal the focus on the process and the result of the activity and are internal in relation to motivation. The third and the fourth – fix external (positive and negative with respect to the activity) impact factors. The structural presentation of motivational components is productive for the analysis of educational motivation when correlated with the structure of educational activity.

E. Ilyin identifies external (extrinsic) and internal (intrusive) motivations, as well as positive and negative [2, p. 67].

External or extrinsic motivation is a motivation caused by any external factors. Although, E. Ilyin writes that: «motivation is always internally determined, but it can also depend on external factors, prompted by external incentives» [2, p.68]. External motivation is caused by conditions or motives that positively affect any activity. In addition, as noted by E. Ilyin: «external motivation in the process modifies into internal» [2, p. 91].

External motivation is often distant, that is, it is aimed at the end result, and not at the process itself. In extrinsic motivation, she distinguishes two directions: broadly social motivation, that is, motivation associated with the idea of learning as a way to master the great values of culture, as a way to realize one's purpose in life [3, p. 7]; and narrow-minded motivation, which is considered as a way of self-realization, as a path to well-being.

External motivation plays a positive role when a person masters a complex activity that is new to him, helps to create a situation of success and avoid the syndrome of trained helplessness, gain strength and positive experience for the transition of activity from external to internal motivated.

External motives are divided into:

- broad social motives (duty to society, parents; self-determination, orientation to future activities; self-improvement, self-development in the learning process);

- narrow personal motives (the desire for good grades, for praise; motives of leadership and prestige);

- negative motives (motives for avoiding trouble on the part of teachers, parents and peers) [3].

External motives of learning can be a fairly powerful factor in the success of learning, but they psychologically impoverish this process, impede the use of all its developing resources, and in serious cases can cause deformation of the personal development of students.

Intrinsic (intrusive) is a motivation that is formed in accordance with aspirations, desires, internal incentives and attitudes. According to E. Ilyin, «intrinsic (intrinsic) motivation is a motivation associated with personal

dispositions: needs, attitudes, interests, drives, desires, in which actions and actions are performed «by the free will of the subject» [1, p. 67].

Hence, we can designate internal motivation as tactical or procedural motivation, since this type of motivation is aimed not only at the end result, in contrast to external motivation, but also at the process itself.

The following types of internal motivation can be distinguished:

- the educational and cognitive motivation of students is their persistent intrinsic motivation.

- target – it is well absorbed what is needed for this activity, what it is aimed at and with the help of which it is carried out;

- motivation for success – if the subject succeeds, then it is studied with redoubled interest. Motivation increases significantly if the prospect of using tasks is realized not only in the lesson, but also, in extracurricular activities;

- aesthetic motivation – helps to turn the study of the subject into pleasure;

- instrumental – takes into account the temperament of students and enables each teaching to express itself in their favorite type of work [3, p. 11].

Here is several varieties of intrinsic motivation. Intrinsic motivation encourages action. It covers the following components: a dream; self-realization; ideas; creation; self-affirmation; self-development; interest; health; the need for someone; the need for communication. Intrinsic motivation differs from extrinsic in the following ways:

- aspiration without attenuation of intensity: intrinsic motivation does not serve to satisfy physiological needs, such as hunger, thirst, arousal of pain. Intrinsic motivation, first of all, includes needs for self-development and personal growth;

- freedom of purpose: behavior is formed on the basis of desires or on achieving a goal that is equivalent to behavior. Effective behavior is then motivated from within, when its ultimate goal is the result of the behavior, and not its expected consequences, or when the experience of effective behavior determines the feeling of business success and the desire for this feeling.

- optimal level of activation and inconsistency: intrinsic motivation is possible when the «optimal level of activation» is reached, that is, when a balance is achieved between the amount of received information and an adequate level of adaptation or expectation.

- self-determination: intrinsic motivation is possible when people can choose ways of behavior and distinguish stages in them for effective control; therefore, they have feelings of self-confidence;

- willingness to «dissolve» (plunge headlong) into activity: this is the activity of active individuals who are not afraid of excessive requirements

and who do not feel bored in case of underestimated requirements. This is joyful «devotion to one's work», complete «adsorption» of experiences from future actions.

If intrinsic motivation motivates to perform actions, then external rewards can also induce him. Hence, to induce action, you can use both internal and external motivation. At the same time, we note that intrinsic motivation can reduce extrinsic.

REFERENCES

1. Gordeeva T. O. Motivaciya dostizheniya: teorii, issledovaniy, problemy [Motivation of achievement: theory, research, problems]. – Moskva, 2002. – p. 47-103
2. Ilin E. P. Motivaciya i motivy [Motivation and motives]. – SPb: Piter, 2002. – 512 p.
3. Rogova G. V. Metodika obucheniya inostrannym yazykam [Methods of teaching foreign languages]. – M.: Prosveshchenie, 1991. – 287 p.

Шумська І. А.

викладач кафедри української та іноземних мов
Одеський державний аграрний університет

Зотя В. А.

студентка факультету романо-германської філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Мова знаходиться в тісному взаємозв'язку з усіма сферами життя людини, тому швидко реагує на усі зміни, що відбуваються в них. Яскравим прикладом такого взаємозв'язку можна вважати появу неологізмів – нових слів, мовних нововведень, які позначають нові предмети, явища або процеси. Утворення неологізмів є свідченням життя і розвитку мови, прагненням висловити все багатство людських знань. Поява нової лексики у сучасній англійській мові – активний процес поповнення її словникового складу [1, с. 177].

Існує багато думок та поглядів вчених на поняття «неологізм». Відповідно, є різні визначення даного терміну. Одне з найбільш повних подане О.О.Селівановою: «Неологізм – слово чи сполука, використані

мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні й усвідомлюються як такі носіями мови» [2, с. 417].

Оскільки поняття «неологізм» відносно і те, що було неологізмом сто або навіть п'ятдесят років тому, уже не є ним на даний час через розвиток суспільства, науки і техніки, а, отже, і мови [3, с. 23], то термін «неологізм» (від грец. νέος – молодий, новий і λογισμός – судження, вислів) є не що інше, як новостворена лексична одиниця – слово або фраза, ще не включена до загальноновживаної мови, котра перебуває в процесі входження в загальне використання і є новою або за формою, або за змістом. Таким чином, неологізму зазвичай доводиться пройти кілька стадій соціалізації (прийняття в суспільстві) і лексикалізації (закріплення в мові) [1, с. 177].

Костенко О.Г. визначає такі стадії існування неологізмів: 1) поява неологізму, коли він належить до пасивного і використовується лише невеликою групою людей зазвичай у розмовному стилі мовлення; 2) поступове поширення неологізму та його фіксація в засобах масової інформації; 3) поступова лексикалізація, яка передбачає виявлення специфіки використання неологізму в певних контекстах; 4) закріплення неологізму в окремих словниках неологізмів; 5) закріплення неологізму в загальноновживаному складі лексики [4, с. 80]. Варто зазначити, що під неологізмами вчені зазвичай розуміють не лише абсолютно нові слова, але також наявні лексичні одиниці, які набувають нового значення [5, с. 166].

Всі автори, які вивчають проблему перекладу неологізмів, вважають, що це один з найскладніших процесів, оскільки такі слова ще не фіксуються словником. За твердженням К.М. Машковцевої: «Неологізми є особливим шаром лексики кожної мови, який має статус найбільш нестійкого та змінюваного, що робить неможливим укладання загального словника неологізмів» [6, с. 27].

Універсального способу перекладу неологізмів не існує, тому чимало дослідників в сучасній науковій літературі виділяють такі основні способи передачі неологізмів, як: 1) транслітерація та транскрипція; 2) калькування; 3) описовий спосіб; 4) пряме включення; 5) приблизний переклад.

Погоріла А. І. дає наступну характеристику першому способу: «Транслітерація базується на передачі графічного зображення, а саме на передачі букв та використовується для передачі власних іменників (Elliot – Елліот), географічних назв (Salt Lake City – Солт Лейк Ситі), особливостей суспільного життя та матеріального побуту (briefing – брифінг, lobby – лоббі, holding – холдинг, tender – тендер)» [7, с. 144].

За характеристикою Погорілої А. І. транскрипція базується на фонетичному принципі, тобто на передачі українськими літерами звуків

англійських найменувань (звучання слова) (establishment – істеблішмент, superman – супермен, summit – саміт). За допомогою транскрипції передається звукова форма іншомовного слова. Здебільшого даний спосіб найчастіше використовується для перекладу власних назв та термінів (brandalism – брендалізм, завішування фасадів міських будівель потворними рекламними постерами) [7, с. 144].

Транскрибування та транслітерацію Ю. Шкуліпа об'єднує терміном «транскодування», визначаючи його як «...передачу звукової чи графічної форми слова мови оригіналу за допомогою літер мови перекладу» [8, с. 92]. Дослідниця характеризує даний спосіб як пріоритетний при перекладі публіцистики з термінологією технічного та наукового характеру чи при перекладі найменувань фірм, установ, власних назв, культурних об'єктів, періодичних видань і т. д. [7, с. 144].

Другий спосіб перекладу неологізмів – це калькування. Драбов Н. зазначає, що цей спосіб полягає в заміні складових частин, морфем чи слів (у випадку стійких словосполучень), одиниці оригіналу – їх лексичними відповідниками в мові перекладу. Особливість калькування як засобу передачі неологізму – у збереженні незмінної внутрішньої форми лексичної одиниці. Калькування як прийом створення еквівалента схожий на буквальний переклад – еквівалент цілого створюється за допомогою простого складання еквівалентів його складових. До прикладу, слово multicurrency складається з «multi» і «currency», обидва можна перекласти окремо, як «багато» та «валюта», при складанні отримуємо «багатовалютний»: multicurrency credit – багатовалютний кредит [1, с. 178].

Погоріла А.І. вважає, що калькуванню піддаються лише неологізми складних слів. Наприклад, слово interbank(market) = inter- («між») + bank («банківський») – «міжбанківський (ринок)». Перевага способу калькування полягає у лаконічності та простоті, що робить їх привабливими для використання в періодичних та суспільно наукових виданнях (word of mouse – слово миші, інформація поширена через чати і блоги) [7, с. 144].

Наступний спосіб передачі неологізмів детально характеризує Ю.І.Дробязко: «...описовий переклад – це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли простий термін замінюється в мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього простого терміна, наприклад: rabbit-газодифузійне розділення ізотопів з частковою рециркуляцією» [9].

Описовий переклад використовується у випадку, якщо перекладач не може передати неологізм за допомогою транслітерації, транскрипції та калькування. Найчастіше це трапляється тоді, коли поняття, явище, предмет, який називає неологізм, відсутній у мові перекладу.

Наприклад, carsharing (car-pooling AmE) – спільне користування автомобілем (наприклад, сусідами) з метою скорочення кількості транспортних засобів на дорогах і зменшення, таким чином, негативного впливу на навколишнє середовище [1, с. 178].

Описовий переклад здійснюється різноманітними засобами. Один з них – це пояснювальний засіб, оскільки тут пояснюються суттєві елементи значення перекладного слова. Пояснювальний переклад знаходиться ближче до тлумачення слова, але він усе ж таки залишається перекладом. Утім, навіть при оптимальному підборі пояснювального еквівалента для нього характерний такий недолік, як багатослівність. Наприклад: telecourse – «навчальна програма по телебаченню», teleshopping – «заказ покупки по телефону» [1, с. 178].

Останнім часом при передачі неологізмів застосовується також прийом прямого включення, тобто використання оригінального написання англійського слова у тексті. Використання способу прямого включення може бути виправдано в тих випадках, коли неологізм неможливо передати ні одним з розглянутих способів перекладу у зв'язку зі специфічністю його звучання або написання. Наприклад: iPad, iPod, Apple, Bluetooth. Часто на сторінках періодичної преси можна зустріти слова, що складаються з двох частин: англійської, зі збереженням оригінального написання, і української: web-сторінка, on-line-доступ [1, с. 179].

Приблизний переклад – один із способів передачі неологізмів. В. Комісаров визначає його, як «Використання граматичної одиниці мови перекладу, яка у даному контексті частково відповідає безеквівалентній граматичній одиниці мови оригіналу» [10, с. 249]. Під час такого перекладу зберігається основне значення слова, проте в українській мові слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном. Наприклад, nerd – неприємна, неприваблива людина; buddy – друг, товариш; weeb – нікчема, scumbag – покидьок, shell – безпритульний. Хоча такий спосіб повністю не відповідає вимогам перекладу, оскільки втрачаються відтінки значення, однак, є допустимим, якщо не вдається застосувати жоден з описаних вище способів передачі неологізмів [11, с. 180].

З наведених вище способів перекладу неологізмів деякі автори віддають перевагу описовому способу. Так, Колодяжна Т.Ю. вважає, що описовий переклад є одним з найкращих способів перекладу нових слів, завдяки якому можна перекласти будь-яке слово, хоча еквівалентний переклад може мати місце у тих випадках, коли неологізми позначають уже існуючі поняття і є синонімами до них [12, с. 7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Драбов Н. До питання перекладу англійських неологізмів: веб-сайт. URL:http://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AQGS/2015_13/
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Слепович В. С. Курс перевода (английский ↔ русский язык). Translation Course (English ↔ Russian) / В. С. Слепович. – Мн. : Тетра-Системс, 2003. – 320 с
4. Шутова М.О. Неологізми в сучасній англійській мові. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. 2010. Випуск 21. С. 79–85.
5. Костенко О.Г. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу українською мовою: веб-сайт. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
6. Машковцева К.М. Особливості перекладу неологізмів з англійської мови українською на матеріалі трактату
7. Погоріла А.І., Тимчук О.Т. Особливості перекладу неологізмів англійської мови: веб-сайт. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.1/35.pdf>
8. Шкуліпа Ю.С. Основні способи перекладу неологізмів публіцистичного стилю з англійської мови українською / Ю.С. Шкуліпа // Актуальні проблеми філології. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 22-23 вересня 2017 року). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 91-93.
9. Дробязко Ю.І. Основні прийоми перекладу англійських простих термінів в науково-технічних текстах. http://www.rusnauka.com/6_PNI_2013/Philologia/6_129760.doc.htm
10. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
11. Данкевич Т. Переклад авторських неологізмів в англійській мові / Т. Данкевич // Мова і культура. – 2014. – Вип. 17, т. 3. – С. 341–346.
12. Колодяжна Т.Ю. Актуальні проблеми перекладу неологізмів англійської мови: веб-сайт. URL:<https://nauka-online.com/ua/publications/filologiya/2018/6/aktualnye-problemy-perevoda-neologizmov-anglijskogo-yazyka/>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІРОНІЇ У РОМАНІ К. ВОННЕГУТА «БОЙНЯ № 5»: ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ

Курт Воннегут – визначний американський письменник, внесок якого у літературу ХХ століття та, зокрема, в літературу Америки важко переоцінити. Сформовані під впливом різних життєвих ситуацій світогляд та принципи автора яскраво відобразились на його творчому доробку. «Бойня №5» або «Хрестовий похід дітей» сміливо можна назвати однією з найкращих робіт Курта Воннегута, яка перевернула погляди на війну мільйонів американців та інших читачів з цілого світу. Сатиричний опис бойових подій, використання іронії та чорного гумору – характерний стиль написання досліджуваного роману. Завдяки унікальному філософському змісту твору та широкому спектру використовуваних художніх засобів дослідження «Бойні номер п'ять» проводили як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Однак, серед досліджуваних аспектів твору саме вербалізація іронії досі залишається маловивченою.

Мета нашої розвідки полягає у визначенні лексичних способів вираження іронії у романі Курта Воннегута «Бойня № 5».

Перш за все, розглянемо детальніше поняття «іронії» та її роль у літературознавстві та лінгвістиці. Вивчення термінів «гумор» та «комічне» посідає важливе місце у цих та інших дотичних дисциплінах. Ця тема досі не втрачає своєї актуальності, адже дискусії щодо семантичної межі між гумором та сатирою, а також про роль іронії у процесі формування комічного ефекту активно ведуться і сьогодні [1].

У літературознавстві саме іронія є одним з основних засобів вираження авторської точки зору, таким чином надаючи твору додаткового забарвлення, цікавішого змісту. До того ж, завдяки іронії відбувається віддзеркалення невдоволення автора навколишнім світом чи іншими контекстуальними аспектами [2]. Варто звернути увагу на те, що зараз визначення поняття іронії є неоднозначним, оскільки цей термін використовується у різних дисциплінах. Наприклад, на думку Н. Д. Ахманової, найбільш поширеним визначенням іронії у лінгвістиці є наступне: іронія – це висловлення, що має прихований зміст, який протилежний до того, що виражається безпосередньо [3]. А от науковиця С. І. Походня типізує іронію як асоціативну та ситуативну. Ситуативна іронія, на думку вченої, виникає внаслідок «контрасту між ситуативним

контекстом і прямим значенням слова, словосполучення і речення, та реалізується у мікро– та макроконтекстах (у межах речення і абзацу)». Цей тип іронії є доволі помітним у тексті [1]. Дослідниця зазначає, що «асоціативна іронія створюється на текстовому рівні внаслідок використання ситуативного повторення (ретроспекції) в поєднанні з іронічною аллюзією, а також гротеску, абсурду» [4, с. 43].

У романі Курта Воннегута «Бойня №5» іронічний ефект чітко виражається на лексичному рівні. Автор часто вживає слова у протилежному значенні при описі різних подій, тобто використовує антифразис. Наприклад:

(1)»-*You know what I say to people when I hear they're writing anti-war books?*

-*No. What do you say, Harrison Starr?*

-*I say, «Why don't you write an anti-glacier book instead?»* [5].

У прикладі (1) Курт Воннегут висміює те, що на той час тема війни була настільки популярною, що необхідності у написанні такого роду книги не було. Саме тому він і прирівнює неактуальність її написання до льодовиків, які існували задовго до цього. Як відомо, слово є одиницею мови, яке здатне мати кілька значень та виражати певні емоції та експресію. Тому автор, використовуючи прикметник «*anti-glacier*», надає запитанню певного нового іронічного значення.

(2) «*And Lot's wife, of course, was told not to look back where all those people and their homes had been. But she did look back, and I love her for that, because it was so human. She was turned to a pillar of salt. So it goes*» [5].

У прикладі (2) автор демонструє те, до чого може привести непослух людей, виражаючи іронію саме у фразі «*so human*», в яку автор вкладає негативну оцінку, оскільки саме ця людська властивість призвела до смерті дружину Лота. В уривку іронічний контраст виявляється при протиставленні фраз «*I love her for that*» та «*because it was so human*», оскільки, з контексту очевидно, що автору подобається не сама ця риса, а ілюстративність такої ситуації щодо типової людської поведінки.

(3) «*The Blue Fairy Godmother was embarrassed, and angry, too. 'If I'd known I was fighting a chicken,' he said, 'I wouldn't have fought so hard*» [5].

Курт Воннегут насміхається з англійського бійця, називаючи його «*The Blue Fairy Godmother*», оскільки до того він грав таку роль у п'єсі «Попелюшка». Автор вербалізовує іронію використовуючи пестливі слова.

(4) «*Poor old Edgar Derby, the high school teacher, got into the conversation now. He asked Lazzaro if he planned to feed the Blue Fairy Godmother clock springs and steak*» [5].

У даних прикладі (4) простежується насмішка вчителя над жорстокістю Лазарро, докоряючи йому за випадок із собакою, коли той

нагодував її стейком з гострими пружинами. Звичайно, все це вжито у переносному значенні.

У наступних прикладах вираження іронії на лексичному рівні можна простежити вживання автором слів та фраз у переносному значенні:

(5) «*Billy was carrying his little coat as though it were a lady's muff. It was wrapped around and round his hands. He was the central clown in an unconscious travesty of that famous oil painting, 'The Spirit of '76'*»[5].

Автор висміює те, що Біллі зовсім не пасувало пальто і він мав дуже смішний вигляд у ньому, використовуючи фразу «*the central clown*». Іронію посилює фраза «*The Spirit of '76'*»

(6) «*So out of the gate of the railroad yard and into the streets of Dresden marched the light opera*» [5].

У даних рядках помітно, що автор сміється з солдатів, які марширували вулицями Дрездена. Це простежується у фразі «*the light opera*», яку Курт Воннегут вжив у переносному значенні, щоб підкреслити незграбність бійців.

(7) «*She was back on Tralfamadore, taking care of the baby, but the magazine, which was called Midnight Pussycats, promised that she was wearing a cement overcoat under fathoms of saltwater in San Pedro Bay. So it goes*» [5].

У прикладі (7) Курт Воннегут натякає читачам на те, що жінка була мертвою, використовуючи фразу «*a cement overcoat under fathoms of saltwater*». Сприйняття іронії в такому випадку є дещо складнішим, оскільки автор використовує словосполучення-штамп, при перекладі якого коментування є непридатне. Іронічність ситуації посилюється назвою журналу, який зробив авторитетну заяву.

Підсумовуючи, зазначимо, що іронія – це один з основних засобів формування комічного. Наявність значної кількості підходів до вивчення та трактувань цього поняття у літературознавстві та лінгвістиці яскраво ілюструє комплексність феномену іронії та різноманіття її проявів на різних рівнях.

Проаналізувавши особливості вербалізації іронії у романі Курта Воннегута «Бойня № 5», ми з'ясували, що автор практично завжди використовує метод вживання слів та словосполучень у переносному значенні, що додає ще більшої яскравості твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дослідження комічного [Інтернет ресурс]. – URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtstyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori> (дата звернення 16.05.2021).

2. Muecke D.C. The Compass of Irony / D. C. Muecke. – London, 1999. – 269 p.
3. Ахманова Н. Д. Словарь лингвистический терминов / Н. Д. Ахманова. – М. : Наука, 1966.
4. Походня С. И. Языковые виды и средства реализации иронии / София Ивановна Походня. – К. : Наукова думка, 1989. – 123 с.
5. Slaughterhouse-Five: A Novel (Modern Library 100 Best Novels) Paperback – Illustrated, January 12, 1999.

Ярмолевич Г. Ю.

аспірантка кафедри німецької філології
факультету романо-германської філології

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ФОРМИ, ЕТИМОЛОГІЯ ТА ІНОЗЕМНІ ЕЛЕМЕНТИ ЧИСЛА «4» В ПРОТОІНДОЄВРОПЕЙСЬКІЙ МОВІ

Величезна кількість сучасних досліджень з вивчення контакту мов підкреслюють значущість запозичень для лінгвістики та мовознавства. Жодна мова не існує в ізоляції, навіть генетично ізольовані мови мають зв'язок із територіально близькими до них мовними спільнотами. Реконструйовані мови не є виключенням і також презентують ознаки контакту з іншими протомовами, які надалі стають предметами дослідження та лягають за основу передових праць з компаративної лінгвістики.

Вивчення поняття числа та його мовної реалізації охоплює ледь не всю історію існування виду *homo sapiens*. Формування нумеративної системи від 2-1 до 12 зайняло менше часу ніж весь шлях розвитку від перших ознак математичного мислення до викарбовування перших форм числівників. Недостатність прямих письмових свідотств ускладнює дослідження лексичного складу давніх мов, але самі мовинащадки є носіями генетичного коду прамов, що дає можливість порівняти, реконструювати та дослідити особливості словоформ та їх функціонування. «Індоєвропейцям поки що не вдалося встановити первісні значення вказаних слів у зв'язку з великою давністю і абстрактністю цих числівників» [5, с. 53].

Найдавніші свідчення про життя людини на території розповсюдження мов ностратичної групи знайшли відображення в різних писемних пам'ятках, графічних зображеннях, віруваннях та ритуалах.

Палеографічні дослідження таких знахідок приводять до висновку стосовно порядку фіксації первісною людиною деяких лічильних одиниць. Таранець В.Г., Фролов Б.А., Рибаків Б.О., відмічають, що така черговість пов'язана зі світосприйняттям, та усвідомленням свого місця у цьому світі. Таким чином вважається, що числівник «чотири» виникає внаслідок проявлення принципу чотирикратності [6, с. 28]. Трипільські жертівники розташовано відповідно до чотирьох сторін світу, на посуді зображаються угруповані об'єкти по чотири, чотирикінцевий хрест вписаний у сонячний диск, та інше.

Спочатку, у порівнянні з 2-1-3 число «чотири» сприймалося, як невизначена множина. Хоча вона й представляла собою цілісний образ речі, довгий час існувала смислова реалізація через поєднання «2+2» та «3+1» [6, с.119]. Таку цілісність можна спостерігати у сучасних мовах, де окреmostоячий великий палець має особливу назву, що відрізняється від загального описового «палець». Наприклад: німецька *Daumen-Finger*, англійська *thumb-finger*, нідерландська *duim-vinger*, італійська *pollice-dito*, французька *pollex-doigt*.

Реконструкція протоіндоевропейською потребує аналізу розширеної бази давніх мов. Розглянемо наступні словоформи: тохарійська *štwar*, *štwēr*; латина *quattuor*; давньоірландська *cethair*; готська *fidwor*; литовська *keturi*; давньослов'янська *četyre*; албанська *katër*; микенська *qe-to-ro-pi* «чотири-ногий», грецька *τέσσαρες*; вірменська *c'o rk'*; санскрит *catvā'ra-*; індо-іранська *čathvārō*. [2, с.121] Перераховані вище форми є повністю послідовними за виключенням анатолійської, ця протоіндоевропейська форма може бути складовою з **kwe-twor* та наслідком помилкової сегментації, яка спершу більше відносилася до числівників «три» та «чотири». Припускається також що порядковий числівник «четвертий» утворився від нульового **kwetur* з послабленням початкового приголосного, і надалі розвинувся через ритмічне перерахування послідовності чисел **tres-kwe-twor-pen-kwe* «три-і-чотири-і-п'ять— і...» [1, с. 149]. Хіттітські *miyu-*, Лювійський клинопис *taaiua-*, Лікійська *τιρῑττ-* «чотириразовий»; Микенська *ti-we-jo* «менше». Цей елемент представляє проблеми для загалом послідовної та узгодженої десятирічної Індоевропейської системи, за виключенням анатолійських форм. В рамках існуючої в сучасному мовознавстві бінарної парадигми анатолійські форми можуть мати глибокий вплив на традиційно реконструйовані числові системи ранньої Протоіндоевропейської. Ця унікальна різниця може бути пояснена втратою та підстановкою, унікальною для цієї мови, адже інші мовні відгалуження зберігають усі цифри від «два» до «десять» [4, с. 145].

Цікаво, що існують десятки сучасних безперервних нащадків, продовжень **kwetwor*, наприклад в датській, валлійській, іспанській,

курдській, хінді. Проте ніщо не пояснює чи традиційний корінь було просто виключено, чи була ця форма нововведенням, можливою похідною від прикметника. Отже анатолійські свідотства стосовно числівника «чотири» вказують на абсорбацію форми зі зміненням лексичного значення, а також граматиалізацію дескриптивних термінів, що використовувалися раніше. Така дихотомія є фундаментальною відмінністю стратифікації протоіндоєвропейської мови і додає правдоподібність та актуальність внутрішнього походження іншого кореня (або також теоретично зовнішнього, числа «шість» через «вісім»). Вважається що корінь **oktō-* «вісім «було запозичено з ранньої протоіндоєвропейської в картвельську в значенні «чотири» [3, с. 276]. В остаточному підсумку цей аналіз прояснює етап інноваційної морфології було порушено через розгалуження предка анатолійської мови.

На закінчення можна дійти наступного висновку стосовно числівника «чотири»:

- Завершує основний етап в розвитку поняття числа.
- За своєю природою є складним утворенням «2+2» або «3+1», яке у свою чергу є частиною наступного складного утворення «вісім».
- Аналіз протоформ чисел «чотири», «вісім» вказує на цікаві стратифікаційні наслідки обміну числами між протоіндоєвропейською, картвельсько, та семітською мовами.
- В атестованих вище етимологіях запозичень, здатність обраної одиниці переходити з одної мови в іншу є найскладнішим елементом дискусії щодо запозичень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекес Р. Порівняльна індоєвропейська лінгвістика / Роберт Бекес. Амстердам: Видавничий дім Джона Бенджаміна, 1996. – 398 с.
2. Бйорн Р. Г. Іноземні елементи в протоіндоєвропейському лексиконі. Компаративне дослідження / Расмус Гудмундсен Бйорн. – Копенгаген: Університет Копенгаген, 2017. – 2014 с.
3. Гамкрелідзе Т. В. Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры: В 2-х книгах / Т. В. Гамкрелідзе, В. В. Иванов. – Тбилиси: Тбилисский университет, 1984. – 844 с.
4. Форстон Б. Индоевропейські мови та культура / Бенджамін Форстон. – Чішестер: Виллей-Блеквелл, 2010. – 562 с.
5. Мажюлис В. П. Индоевропейская десятичная система числительных // Вопросы языкознания. – 1956. – № 4. – С. 54.
6. Таранец В. Г. Происхождение понятия числа и его языковой реализации / Валентин Григорьевич Таранец. – Одесса: Астропринт, 1999. – 116 с.

НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Ласкова В. О.

студентка кафедри англійської
філології та перекладу

*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАТОПОЕТИЧНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ РОАЛЬДА ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»

Проблема вивчення власних назв набуває найбільшого поширення серед перекладачів. На практиці ще не існують правила, які можна використовувати при передачі власних імен у художніх текстах. Але є думка, що ці правила вже існують та, що всі імена перекладаються транскрипцією чи транслітерацією. Однак будь-який перекладач може зіштовхнутися з тим, що для перекладу не підходять дані методи, особливо це стосується географічних назв та прізвищ. Для цього перекладачі повинні розуміти внутрішню форму власних імен та їх образність. Поява нових ідей, розвиток нових методів стимулює прагнення проникнути у розмаїття нових поглядів, ідей, доказів та аргументів. Тому спроба підведення деяких підсумків являється необхідною та доцільною для подальшого розвитку поетичної ономастики [2, с. 138].

Теоретична значимість роботи полягає у дослідженні ряду загальних положень поетичної ономастики, визначення принципів використання ономастики у художній літературі, особливості відтворення імен власних за задумками автора, функції онімів у художньому тексті.

Проблема вивчення власних імен у художньому тексті є дуже актуальною та важливою. Більший інтерес ця тема викликає у вчених, оскільки власні імена в художньому тексті пов'язані не тільки з художньою вигадкою автора, але і з реаліями життя, що відображається у тексті твору. Вивчення того чи іншого розділу ономастики та вивчення розряду онімів засновується, як правило на розробці загальної теорії власних імен. Задачі дослідження особливостей функціонування імен власних ставилась перед багатьма українськими та закордонними вченими протягом декількох десятиліть. Дослідженням власних назв займалися такі мовознавці як Л.І. Дегтярьова, В.Г. Зимовець,

К.Г. Ісупов, О.В. Суперанська, Т.Є. Нікольська, Д.І. Руденко та інші. До проблеми перекладу власних назв у художньому тексті зверталися О.В. Калашніков, О.О. Кравченко, В.М. Мірошніченко, Є. Тимченко, Л.В. Коломієць та інші [3, с. 73–80].

Було розроблено багато методів та основ вивчення лінгвістичних та поетичних особливостей імен власних. Велику увагу також приділяли вивченню специфіки індивідуального авторського використання ономастики та онімів у художніх творах. Вивчення функціонування онімів у художньому тексті все ширше привертає увагу дослідників, адже власні назви у творі дають неоціненну інформацію для інтерпретації тексту. У письменника власні назви стають могутнім виразовим, характеристичним засобом. Він добирає ім'я своїм персонажам, уже обмірковуючи їхній характер і особливості, знаючи їх роль у розвитку сюжету, на відміну від батьків, що іменують своїх дітей немовлятами, називає вже дорослих, сформованих людей.

В літературі зараз накопилось багато матеріалів для дослідження власних імен, що відображають багато нових стилів та методів. Наразі написано багато літератури, де використовуються власні імена. Але не дуже багато вчених досліджували власні імена у своїх працях. Тому ще все попереду у такої науки як ономастика. Імен літературних персонажів дуже багато, тому ще довго можна займатися дослідженнями цієї науки.

Власні назви є невід'ємним компонентом художнього твору та одним із важливих компонентів тексту під час перекладу. Слід зазначити, що номінативна функція (надання назв та імен різним об'єктам дійсності) є однією з основних у мові, оскільки постійно виникає потреба у наданні назв новим поняттям, що виникають. Крім того, за твердженням Бережної М.В., вторинна номінація використовується для надання об'єкту додаткового значення відповідно до потреб мовця, що з'являються з часом.

Об'єктом дослідження ономастики (науки про найменування предметів та явищ) є власні назви, які не тільки ідентифікують предмет, відокремлюючи його з ряду схожих об'єктів, але і надають додаткову інформацію, яка є важливою з точки зору перекладу на цільову мову.

Функціональна класифікація онімів в художньому тексті може включати наступні позиції. 1) оніми, що формують когерентність всього тексту – імена головних дійових осіб. 2) оніми, що формують просторово-часові координати художньої картини світу. 3) вони, безпосередньо взаємодіючи з головними дійовими особами, що формують зовнішні зв'язки фрагмента тексту. 4) вони, що формують внутрішні зв'язки фрагмента тексту, репрезентують основних дійових осіб фрагмента тексту. 5) оніми, що створюють просторово-часовий фон

фрагмента тексту. 130 6) Периферійні за ступенем частотності оніми, що не грають помітної ролі в реалізації зв'язності тексту. Розповсюдження імен та використання їх у нашому житті призвело появи такої науки, як ономастика. Поява цієї науки призвела до потрібності в її вивченні [5, с. 18–21].

Одним із питань, яке зазвичай стосується поняття «власні назви» будь-якою мовою, є те, чи слід їх перекладати чи ні. Іншими словами, той самий текст, що призначений лише для іншої аудиторії, може вимагати перекладу власних назв в одному випадку та збереження їх в іншому. Тому, переклад власних назв у дитячій літературі є проблематичним для перекладачів. Дане дослідження має на меті зосередити увагу на перекладі власних імен у дитячій літературі та стратегіях, які можуть бути використані для забезпечення перекладача відповідними рішеннями щодо перекладу власних назв.

Власні назви, або оніми, вважаються мовною універсалією, оскільки вони наявні майже в усіх мовах світу, функціонують із давніх часів, вживаються масово, демонструють спільність своїх основних ознак. Використовуючи власну назву, автор актуалізує окремі індивідуальні риси персонажа чи характерні ознаки конкретного місця [4, с. 52]. Так можна і сказати про відомого англійського класичного письменника, як Роальд Дал. Власні імена були досліджені на матеріалі «Чарлі і Шоколадна фабрика», одна із найулюбленіших книжок Роальда Дала.

Британський письменник Роальд Дал (1916–1990) – всесвітньо відомий казкар. Його перу належать твори «The Witches» (1983), «The Gremlins» (1943), «The Minpins», «Matilda» (1988) та ін. Даля можна вважати справжнім майстром okazіонального словотвору. Цей автор використовує okazіоналізми, щоб діти, читаючи його книги, засвоювали основні моделі словотворення і вчилися творчо мислити, а дорослі високо оцінили іронічність цих слів «з подвійним дном». У повісті Р. Даля «Чарлі і Шоколадна фабрика» багатою okazіоналізмів, але особливий інтерес представляє група авторських новоутворень – okazіональних антропонімів.

Велика кількість асоціативних імен в казках не випадково. По-перше, Роальд Дал – автор, який любить пограти зі своїм маленьким читачем. По-друге, в асоціативних іменах відображається авторська модальність, ставлення до персонажу, яке письменник бажає донести у своєму творі. Крім того, випадки онімастичної гри орієнтовані на емоційно– експресивно-оцінну домінанту дитячого мовного пізнання і виконують, крім характерологічної, емотивну, експресивну і оцінну функції. У казках Р. Даля асоціативними іменами наділені не тільки головні персонажі. Іноді носієм такого імені стає персонаж, який згадується побіжно (Professor Foulbody, Mr. Prodnose, Miss Spring,

Mrs.Clonkers, Yougetoff, Warren Peace, Chu-On-Dat, How-Yu-Bin, Prudence та ін.).

Аналіз механізмів утворення ігрових антропонімів в казках Р. Даля показує, що автор використовує найрізноманітніші способи і прийоми для створення нових, okazіональних слів і їх значень. Більшість імен утворено за допомогою словоскладання: Prodnose, Gilligrass, Birdseye, Foulbody, Manhugger, Fleshlumpeater, Yougetoff, the Notsobig One та ін. Присутні випадки римованого повтору (Humpy-Rumpy, Roly-Poly); афіксації (Trunky, Hoppy, Clonkers); композиційного складання (the Enormous Crocodile), яке іноді має у собі власну назву і апелятив (Charlie Bucket, Mike Teavee); абрєвіацію (the BFG); використання апелятиву як власної назви (Sponge, Spiker, Mr. Kinch, Miss Honey).

Казка Р. Даля «Чарлі і шоколадна фабрика», адресована дітям дошкільного віку та молодшим школярам, була опублікована в 1964 р. Твір належить до жанру чарівної казки. За визначенням В.Я. Проппа, чарівні казки – це той жанр казок, який починається з нанесення будь-якої шкоди або з бажання мати що-небудь і розвивається через відправку героя з дому, зустріч з дарувальником, який дарує йому чарівний засіб або помічника, за допомогою якого предмет пошуку знаходиться [1, с. 165–170].

Отже, сучасна ономастика – це комплексна наукова дисципліна, що володіє своїм колом проблем і методів. Ономастичні дослідження допомагають вивченню шляхів міграції окремих етносів, виявлення місць їх колишнього проживання, встановленню більш давнього стану окремих мов, визначенню мовних і культурних контактів різних етносів.

Літературна власна назва є важливим елементом художнього тексту, може активно висловлювати змістовну і підтекстову інформацію твору. Концентруючи в собі необхідні образні сенси, власна назва відображає індивідуально-авторське розуміння подій і фактів, описаних в уявному світі, передає читачеві приховану інформацію, що розкривається завдяки здатності імені породжувати асоціативні і конотативні значення. Вживання асоціативних власних назв у художніх текстах дитячого жанру є особливим, так як вони передають особливості персонажей, характер, зовнішні риси та інші важливі ознаки, які впливають на загальний образ та сприйняття читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клічук О.Д. Онiмiя дитячого твору: «Чарлі й Шоколадна фабрика» Р. Дала // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2002. – Вип.35. – С. 165–170.

2. Васильева С.П., Ворошилова Е.В. Литературная ономастика: учебное пособие для студентов филологических специальностей / С.П. Васильева, Е.В. Ворошилова, Красноярский гос. Педагогический университет им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2009 – 138 с.
3. Вербич С. Українська ономастика: перспективи розвитку. Київ. Українська мова, 2010, № 3 – С. 73–80.
4. Суперанская А.В., Сталтмане В.Е., Подільська, Султанов А.Х. Теорія і методика ономастичні досліджень. М., 1986 – 52 с.
5. Критенко А.П. До теорії власних назв. Ономастика. Київ, 1966. С. 18–21.

Федченко А. І.

студентка кафедри англійської
філології та перекладу

*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

АДЕКВАТНІСТЬ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ ТЕОРІЇ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Розуміння законів людського спілкування сьогодні має величезне значення, оскільки комунікативні процеси становлять важливу сторону життя людства. Специфіка перекладу як особливого виду діяльності полягає у повній відповідній заміні оригінального тексту на текст перекладу. Але через розбіжність між окремими елементами в мовах оригіналу та цільовій, відмінності в граматичних структурах мов, стилістичних особливостях, повна відповідність неможлива. Тому терміни «адекватність» та «еквівалентність» використовуються для позначення природи та взаємозв'язку між вихідним текстом та цільовим текстом.

Таким чином, такі базові поняття перекладу як адекватність і еквівалентність виходять на передній план та становлять основоположні поняття перекладу, а їх комплексність та багатогранність дозволяє використовувати дані поняття як критерії оцінки якості перекладу тексту. За допомогою адекватності та еквівалентності можна оцінити відповідність змісту вихідного тексту та тексту перекладу. Дана робота присвячена вивченню цих понять та розглядає їх як взаємопов'язані, проте не тотожні.

До вивчення понять адекватності та еквівалентності зверталися В. Н. Комісаров, О. Д. Швейцер, М. Г. Маркіна, А. Б. Кам'янець, В. С. Виноградов, Л. М. Черноватий, В.І. Карабан та інші.

Незважаючи на те, що дослідженням цієї теми займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців, проблематика теми висвітлена не достатньо і наразі є дуже актуальною. Відомо, що кожен текст має свою специфічну структуру, а вимоги до перекладу у різних країнах різняться та є динамічними.

Між поняттями «еквівалентність» і «адекватність» є одна принципова відмінність: еквівалентність завжди певною мірою націлена на ідеальний сталон. Вона має на увазі вичерпну передачу змісту оригіналу на всіх семіотичних рівнях і в повному обсязі його функцій (повна еквівалентність), або, принаймні – стосовно до того чи іншого семіотичному рівню або тієї чи іншої функції (часткова еквівалентність). Вимога еквівалентності носить, іншими словами, максимальний характер або стосовно тексту в цілому, або по відношенню до його окремих аспектів. Адекватність ж являє собою категорію з іншим онтологічним статусом. Її вимоги носять оптимальний характер. Вона націлена на краще з того, що можливо в даних умовах. Справді, відомо, що переклад нерідко вимагає жертв і що рішення перекладача часто носять компромісний характер. Більше того, в процесі вторинної комунікації нерідко модифікується і сама мета комунікативного акту, що неминуче тягне за собою відомі відступи від еквівалентності текстів.

О. Д. Швейцер розмежовує поняття еквівалентності та адекватності: «Якщо еквівалентність відповідає на питання про те, чи відповідає текст перекладу вихідному, то адекватність відповідає на питання про те, чи відповідає переклад як процес даними комунікативним умовам. Повна еквівалентність передбачає вичерпну передачу комунікативно-функціонального інваріанту, тобто йдеться про максимальне наближення тексту перекладу до оригіналу, про максимальні вимоги, які висуваються перекладу. Вимога адекватності ж носить оптимальний характер: переклад повинен оптимально відповідати певним комунікативним цілям і завданням» [7].

В.Н. Комісаров, аналізуючи категорію еквівалентності, справедливо зазначав, що «зіставлення перекладів з їх оригіналами показує, що існує кілька типів еквівалентності, в кожному з яких різні частини змісту вихідного тексту. Вивчення рівнів еквівалентності дозволяє визначити, який ступінь близькості до оригіналу перекладач може досягти в кожному конкретному випадку».

В. Н. Комісаров пропонує модель рівнів еквівалентності, яка включає 5 рівнів:

1. Рівень мети комунікацій.
2. Рівень опису ситуацій.
3. Рівень висловлювання
4. Рівень повідомлення.

5. Рівень мовних знаків.

Фактично, рівні еквівалентності, запропоновані В. Н. Комісаровим, є лише способом опису можливих дій перекладача, моделлю, яка нагадує йому, наскільки і якою частиною змісту оригінального тексту він вільний чи не вільний жертвувати [4, с. 95]. Так, з цієї моделі стає зрозумілим, що ні в якому разі не можна жертвувати метою спілкування. Жоден збіг на інших рівнях не може бути рівнозначним, якщо немає рівня еквівалентності на рівні мети спілкування. Однак це не означає, що еквівалентність на рівні мети спілкування є кращою, ніж еквівалентність на рівні, скажімо, мовних знаків, оскільки останнє також неминуче передбачає збереження мети спілкування.

Отже, адекватність і еквівалентність не є тотожними поняттями, проте вони взаємопов'язані і взаємозалежні. Еквівалентність відображає відповідність лексичного складу і семантичного будови оригіналу і перекладу, однак без збереження та передачі ключових сем, стилістичних особливостей і прагматичного впливу, які включені в поняття адекватності, еквівалентність не є достатнім критерієм, і навпаки, відповідність стилю і прагматичної ситуації (адекватність) без збереження мети комунікації та змісту (еквівалентності) призведе до значних і непоправних смислових втрат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В.С., Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001, 224 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М. : Международные отношения, 1980. 176 с.
3. Егер Г. Коммуникативная и функциональная эквивалентность. М. : Междунар. отношения, 1978. С. 137–156.
4. Комісаров В. Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти). М., 1990.
5. Нелюбин Л. Л. Перевод и прикладная лингвистика. М., 1983.
6. Сдобников В.В. Теория перевода: учебник. М.: АСТ Восток-Запад, 2006. 448 с.
7. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Отв. ред. В. Н. Ярцева. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 216 с.

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Балаклєєць О. В.

студентка магістратури факультету лінгвістики
та соціальних комунікацій

*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВІЗАЦІЇ НОВИННОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ САЙТІВ НОВИН)

Глобалізація масових інформаційних процесів призвела до того, що центр створення літературної мови у 21 столітті перемістився до журналістики, яка сьогодні є оперативним, динамічним носієм та продюсером громадської думки. У просторі засобів масової інформації чітко усвідомлюється когнітивно-комунікативний характер взаємодії учасників спілкування, що супроводжується вираженням різноманітних почуттів, психологічних реакцій та емоцій. Тому сьогодні у новинному дискурсі ми спостерігаємо пошук засобів виразності, прагнення опосередковано впливати на читача, адже виразні засоби виступають як конкретні актуалізатори тексту, відкривають ширші перспективи сприйняття повідомлення через асоціації, його інтерпретації та суб'єктивного осмислення.

Вивчення експресивності як елементу новинного дискурсу показало, що головним фактором сучасного трактування категорії експресивності є функціональний фактор, який зв'язується з виконанням як стилістичних, так і прагматичних функцій. Таким чином, виникає розуміння експресивності як прагмалінгвістичної категорії, основною функцією якої є цілеспрямований вплив на читача з точки зору фокусування уваги на певних елементах змісту висловлювання. На синтаксичному рівні експресивність реалізується в прояві особливих типів конструкцій, які дозволяють виділяти в мовному ланцюжку певні фрагменти інформації.

Визначимо особливості експресивізації новинного дискурсу англomовних та україномовних сайтів новин на лексичному та синтаксичному рівнях.

Характерною для сучасного медіадискурсу і для публіцистичного стилю особливістю як в англійській, так в українській мовах, є вживання автором кліше:

*«По-перше, законопроект не **передбачене** звільнення від сплати у випадках, **відповідним чином передбачених** щодо земельного податку, а також у разі фактичного невикористання земельної ділянки чи неодержання прибутку від такої. Хочете бути титульними власниками, платіть, відсутня можливість – продавайте»* [2].

Відмінною особливістю як англійських, так і українських новин, є наявність емоційно-оцінної лексики, характерної для публіцистичного стилю і сучасного медіадискурсу:

*«Biden says Putin is **a killer** and 'will pay a price' for election interference»* [3].

*«Якщо «Приватбанк» піде на дно, він потягне за собою весь банківський сектор. Про те, наскільки **твердо** банк стоїть на ногах зараз і до яких сценаріїв розвитку подій готується в майбутньому, редакторка відділу економіки ZN.UA Юлія Самаєва говорила з його фінансовою директоркою Ганною Самаріною»* [2].

Ще однією експресивною лексичною особливістю як в англійському, так в українському новинному дискурсі, є використання неологізмів:

*«Man, when I go out tonight, I am so going **to Meghan Markle** it,» before going home early, getting eight hours sleep and not texting your ex»* [6].

*Для тих, хто все ще не прочитав повний текст резолюції, або ж не проаналізував промову від містера Ксі, є багато чого **профільтрувати** та зрозуміти (його довге звернення включає в себе заклик протистояти «безпринципній політиці «славного малого»))* [1].

Використання ідіоматичних виразів в англійському та українському публіцистичному дискурсі пов'язане зі сприйняттям світу, його пізнанням і зміною і викликають асоціації з життям, почуттями, фізичною та розумовою працею у конкретній мовній спільності:

*«By British standards, a political party capable of raising £ 6m from three benefactors **is in clover**»* [4].

«Так вони як кут в маслі. Що їм ще треба?» [7].

*«...And owners of capital are grabbing a bigger **slice of the cake** relative to workers as a whole»* [6].

«Звісно, та земельна ділянка ласий шматок» [6].

*«In speeches and with champagne toasts, many across the world bid Trump '**good riddance**'»* [7].

*«There are many ways **to kill the goose that lays the golden eggs**»* [4].

Тексти новин характеризуються безособовістю подачі інформації. Автор не говорить в тексті від свого обличчя, інформація подається переважно від третьої особи.

«You get an extreme heat weather event that [the insect] can not escape from because they are juveniles, so they can not move as much,» explained co-author Rhonda Snook from the University of Sheffield, UK» [5].

Для україномовного новинного дискурсу більш характерним є вказівка на джерело цитування, для чого використовуються вставне слово:

«За словами, скажімо так, російського колеги, який був ознайомлений з результатами, відповіді на це запитання його, котрий знає структуру населення півострова, ошелешили: майже чверть опитаних по всьому Криму своєю національністю зазначили неіснуючу – «кримчани». Є, однак, про що замислитися» [2].

Зазначимо, що в англійських та українських текстах новин наявні неозначено-особові і безособові речення. Такі конструкції дозволяють автору підтримувати об'єктивний характер наданої інформації:

«There is an authentically Nero-vian air to this spectacle, with its grand indifference to the smell of burning. Living in Delhi, it's hard to ignore; it is the unmistakable scent of a failing state» [5].

«У Велику суботу в храмі Гробу Господнього в Єрусалимі відбулася церемонія запалювання благодатного вогню, передає «Інтерфакс-Україна» [7].

Широко використовуються дієприкметникові і дієприслівникові звороти, які слугують засобом логічного виділення:

«Scientific research has established these tiny particles, measuring less than 1 millimetre in size, are found in all ocean organisms, including fish in Sydney Harbour» [1].

«Адміністрація Байдена продовжує прагнути, аби двері в НАТО залишалися відчинені для претендентів, коли вони будуть готовими виконувати відповідні вимоги й зобов'язання»,– сказав представник Держдепу, коментуючи перспективи євроатлантичної інтеграції України» [7].

Висновок. Головною комунікативною метою новин є передача актуальної інформації про нещодавні події. Незважаючи на характерну для новинних жанрів неупередженість передачі об'єктивної інформації, новини на сайтах популярних видань відрізняються наявністю емоційно-оцінної мети: автори новин прагнуть опосередковано впливати на читача, використовуючи засоби експресивізації, які відкривають ширші перспективи сприйняття повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. День. Україна. URL: <http://day.kyiv.ua/uk>
2. Дзеркало тижня. Україна. URL: <https://zn.ua/ukr/>

3. Слово і Діло. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2021/03/20/kolonka/vladyslav-faraponov/svit/putin-bajden-mizh-nymy-naspravdi>
4. Euronews [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.euronews.com>
5. The New York Times [Електронний ресурс] / режим доступу: URL: <http://www.nytimes.com/>
6. The Guardian [Електронний ресурс] / режим доступу: URL: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2020/jan/24/to-meghan-markle-verb-how-to-use-it>
7. Los Angeles Times [Електронний ресурс] / режим доступу: URL: <https://www.latimes.com/world-nation/story/2021-01-20/inauguration-world-reacts-biden-trump>

Bilyanina V. I.

PhD in Linguistics,

Senior Lecturer at the Department of Oriental Languages

National Academy of the Security Service of Ukraine

Kyiv, Ukraine

STRUCTURAL FEATURES OF SOUND-IMITATING WORDS IN THE CHINESE LANGUAGE: GENERAL CHARACTERISTICS

Growing number of contacts between China and Ukraine made us interested not only in China as one of the world's biggest economic power, but also in Chinese language as a cultural code with the long-lasting history. People have always been interested in discovering the world around and themselves as a part of it. That is the reason of an existing number of works on Chinese language, as well as on the Modern Chinese onomatopoeia (Chenxi Meng; Fumito Masui; Helena Casas-Tost; Michal Ptaszynski; Q. Yun; Wen Luo etc.), as a part of the Chinese speech. Among the subjects reviewed the most common may be divided into such groups as: Introducing the way to define onomatopoeia in different languages, explaining onomatopoeia and its similar terms, making distinguish between onomatopoeia and verbal skills; Reviewing of previous scholars' research on onomatopoeia as a part of speech; Reflecting the problem from the perspective of grammatical function, by discussing the category of onomatopoeia, mainly to solve the problem of onomatopoeia and revealing its' difference from adjectives, adverbs and modal particles; Looking at the onomatopoeia as a part of speech from the perspective of semantics.

It is typical for the Chinese to put special meaning into the worlds recorded in characters. But, as soon as onomatopoeia is a voice recording of sounds, its written reflection has not always been related to the thing or creature which sound is been simulated. There are different points of view on this statement. There are researchers (such as Ma Fan, for example) who stand for the idea that onomatopoeia in the Chinese language reflects only sounds and is not paying attention to the character used for its reflection [3]; on the other hand, there are those (such as Li Jing), who argues that structural elements of characters are always connected with the meaning and quite often with the sound they reflect [2].

Modern Chinese onomatopoeia can be divided into single-syllable, two-syllable, three-syllable and four-syllable onomatopoeias. As far as onomatopoeia describes the vocabulary of the sounds of things, people and nature, we agree that the three aspects of its shape, sound and meaning are interrelated and inseparable and the relationship between the form, sound and meaning is very close. Ma Fan stands that it can be judged by the referent based on the radicals of the Chinese characters, that make up onomatopoeia [3]. To oppose the idea that Chinese onomatopoeia does not have any characteristics in the form of morphological combination, Ma Fan insists that it is often been used as word-making material to create words, or participate in the creation of words, in a separate form, as well as in the form of morpheme [3]. That is the reason we can stand that Chinese onomatopoeia has its unique morphological characteristics, that make it possible to be used in a form of constitutive noun, verb and forming adjectives.

According to Mr. Ma's research, onomatopoeia appears in different forms, depending on the language family it belongs to. In Latin American languages, onomatopoeias are mainly used as nouns or verbs. In the Altaic language family, onomatopoeia takes the form of adverbs. They can also make other sentence components, continues Ma Fan, by changing the form [3]. In Chinese onomatopoeia can itself serve as any sentence component, such as predicate, attributive, adverbial or complement. It is a well-known fact, that different nationality's languages have nonidentical forms of the onomatopoeia's expression. Onomatopoeias are formed by imitating the sounds of objects, Ma Fan says, changes in times and regional differences may be the reason why the same sound presents different forms and thus appears to be different onomatopoeia [3].

The analyzes of the modern researches on the subject reveilles the following characteristics of the Chinese language onomatopoeia:

- a) Most onomatopoeias use the element [2]: 哈哈, 嘖, 哼.
- b) There are many ways to write Chinese onomatopoeia. Some of these characters are polysyllabic words. Most of the stereotyped onomatopoeias are used from ancient times and are double-syllable words. Their writing form

and the sound they represent are relatively fixed and it is possible to know what sound it refers to without a certain language environment [2].

c) According to the syllable structure it can be divided into A-type (砰), AA-type (哗哗), AB-type (轰隆), AAA-type (唧唧唧), AAB-type (啦啦队), ABB-type (哗啦啦), ABC-type (拨浪鼓), ABAB-type (叮咚叮咚), AABB-type (滴滴答答), ABCC-type (三轮嘟嘟), ABCD-type (稀里哗啦) [2; 3].

d) Both mimicry and non-mimicry onomatopoeia refer to a certain sound in semantics, but functions of both can not be exactly the same. The mimic refers to the sound itself, while the non-mimic refers to the sound and play the effect of modifying certain action or behavior. Therefore, the mimicry is closer to the sound in phonetics [2].

e) Fixed words by means of lexicalization. It can be concluded that the imitation and non-imitation of Chinese onomatopoeia are phonetic. That is the reason of different onomatopoeia forms within the language but between different dialects [1].

The study of the Chinese language onomatopoeia is a big field that can hide a lot of interesting peculiarities of the country and finally help the world to understand China better.

REFERENCES

1. 柯 航, 王 晓君. 拟声词的语音和语义. 拟声词的语音和语义. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/196701047.pdf> (accessed 12 May 2021).
2. 李镜儿. 现代汉语拟声词研究. 学位论文. 哲学与人文科学. 2006. Retrieved from: <https://wap.cnki.net/lunwen-2007069288.html> (accessed 12 May 2021).
3. 麻烦先生. 现代汉语拟声词特点及其运用. 2020. Retrieved from: <https://www.sbv.cn/chachong/6536.html> (accessed 12 May 2021).

Куцос О. І.
кандидат філософських наук,
магістрант кафедри слов'янських мов
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

КОНЦЕПТИ «ЧОЛОВІК» І «ЖІНКА» ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Однією із найбільш значущих тенденцій сучасного мовознавства є посилення уваги до вивчення категорії мовної свідомості, в тому числі – через опрацювання матеріалів асоціативних словників. У свою чергу, дослідження мовної свідомості відкриває шлях до розуміння ще однієї категорії – національного характеру. На наш погляд, дослідження національного характеру через призму мовної свідомості варто починати з базових понять, до яких, безумовно, належать концепти «чоловік» і «жінка».

Матеріалом дослідження стали асоціативні ряди, що містяться в таких джерелах, як: 1) «Словник асоціативних норм української мови» Н.П. Бутенко (САНУМ) [1]; 2) «Русский ассоциативный словарь» під редакцією Ю.М. Караулова (РАС) [2]; 3) «Славянский ассоциативный словарь» під редакцією Н.Ф. Уфимцевої (САС) [3]; Аналіз проводився на базі слів-реакцій з частотністю не менше 0,5% від загальної вибірки. Класифікація здійснювалася за трьома групами: 1) соціально обумовлені характеристики; 2) індивідуально-особистісні характеристики; 3) біологічно обумовлені характеристики.

Перш за все, слід зазначити, що у російській мовній свідомості реакція «жінка» на стимул «чоловік» і реакція «чоловік» на стимул «жінка» зустрічається значно частіше, ніж в українській мовній свідомості. Так, реакція «жінка» на стимул «чоловік» зафіксована у 16% (РАС) + 26,3% (САС) російськомовних респондентів і тільки у 4,2% (САС) + 11,9% (САНУМ) україномовних опитаних; реакцію «чоловік» на стимул «жінка» продемонстрували 13,4% (РАС) + 15% (САС) російськомовних респондентів і тільки 2,5% (САС) + 4,1% (САНУМ) україномовних. Якщо слово-реакцію «жінка» у російській мовній свідомості доповнити словосполученням-реакцією «і жінка», то загальний підсумок для російськомовних респондентів складатиме 18,4% (РАС) + 27,8% (САС).

Вищесказане дозволяє припустити, що в російській мовній свідомості діада «чоловік і жінка» мислиться як нерозривна єдність, або, в усякому разі, як певне цілісне поняття, у той час як в українській

мовній свідомості поняття «чоловік» і «жінка» не сприймаються як взаємодоповнюючі. Це свідчить про те, що носії російського національного характеру відрізняються колективізмом, общинністю, тоді як носії українського національного характеру більшою мірою схильні до індивідуалізму, сприйняття людини як самоцінної особистості.

Виділена нами група соціально обумовлених характеристик дозволяє зосередитися на виявленні та аналізі типових, з точки зору носіїв мовної свідомості, соціальних ролей чоловіка та жінки. Так, соціальні ролі чоловіка представлені чотирма варіантами: 1) подружня пара, кохана людина (*коханий* – 1,3% (САС), *любов* – 1% (САС), *моєї мрії* – 0,6% (САС) в українській мовній свідомості, *муж* – 1,7% (САС), *любимый* – 1,1% (РАС) + 0,7% (САС), *любовь* – 0,6% (РАС), *мой* – 0,6% (РАС) у російській мовній свідомості); 2) людина, що дала життя (*батько* – 1,9% (САС) + 0,5% (САНУМ), *дитина* – 0,5% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *отец* – 0,6% (РАС) + 1,5% (САС), *папа* – 0,7% (САС) у російській мовній свідомості); 3) лідер, опікун (*захист* – 1,7% (САС), *голова* – 0,8% (САС), *опора* – 0,8% (САС), *господар* – 0,6% (САС), *захисник* – 0,6% (САС), *хазяїн* – 0,6% (САС) в українській мовній свідомості, *хозяин* – 0,6% (РАС), *воин* – 1% (САС), *глава* – 0,5% (САС), *защита* – 0,5% (САС) у російській мовній свідомості); 4) друг (*друг* – 1,7% (САС) в українській мовній свідомості *друг* – 0,9% (РАС) + 0,8% (САС) у російській мовній свідомості).

Як видно з наведеної класифікації, розуміння чоловічих соціальних ролей у мовній свідомості українців і росіян збігається. Із чотирьох груп дві характеризуються відображенням горизонтальних, рівноправних відносин з іншими людьми («подружня пара, кохана людина» і «друг»), дві – відображенням вертикальних, ієрархічних відносин («людина, що дала життя» і «лідер, опікун»).

У той самий час, розуміння жіночих соціальних ролей в українській та російській мовній свідомості має певні відмінності. Перетин обсягу понять спостерігається за двома параметрами: 1) подружня пара, кохана людина (*кохана* – 3,3% (САС), *дружина* -1,7% (САС) + 0,5% (САНУМ), *кохання* – 1% (САС), *любов* – 1% (САС) + 0,6% (САНУМ), *коханка* – 0,6% (САС), *любима* – 0,7% (САНУМ), *моя* – 0,6% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *жена* – 1,1% (РАС) + 2,3% (САС), *любимая* – 1,1% (РАС) + 1,5% (САС), *любовь* – 0,9% (РАС) + 1,5% (САС), *моя* – 0,8% (САС) у російській мовній свідомості); 2) людина, що дала життя (*мати* – 8,4% (САС) + 4,1% (САНУМ), *мама* – 0,6% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *мать* – 6,8% (РАС) + 12,5% (САС), *мама* – 0,6% (РАС) + 1,3% (САС), *с ребёнком* – 0,9% (РАС), *ребёнок* – 0,6% (РАС) + 0,7% (САС), *дети* – 0,8% (САС) у російській мовній свідомості).

Відмінності у сприйнятті жіночої соціальної ролі проявляються в наступному: 1) в українській мовній свідомості присутнє виділення соціальної ролі «друг» (*подруга* – 0,8% (САС) и 0,5% (САНУМ)), а в російській – ні; 2) у російській мовній свідомості виражена діада «мати – дитина», а в українській – ні. Таким чином, для російської мовної свідомості характерне сприйняття жінки, переважно, як носія двох соціальних ролей – «подружня пара, кохана людина» (горизонтальні відносини) і «людина, що дала життя» (вертикальні відносини), причому підкреслюються симбіотичні відносини матері і дитини. Для української мовної свідомості характерне сприйняття жінки як носія ролей «подружньої пари, коханої людини», «друга» (тобто маються на увазі рівні відносини) і «людини, що дала життя» (тобто мова йде про ієрархічні відносини).

Досліджуючи індивідуально-особистісні характеристики, що притаманні концептам «чоловік» і «жінка», ми виділили в їхніх межах чотири базові компоненти – вольовий, емоційний, інтелектуальний і естетичний. Так, слова-реакції на слово-стимул «чоловік» представлені наступним чином: 1) вольовий компонент: *справжність* – 1% (САС), *мужній* – 2,9% (САС) + 1% (САНУМ), *мужність* – 1% (САС) + 0,5% (САНУМ), *хоробрий* – 0,8% (САС) + 0,9% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *настоящий* – 1,7% (САС) у російській мовній свідомості; 2) емоційний компонент: *гарний* – 2,7% (САС) + 2% (САНУМ), *добрий* – 1,3% (САС) + 6,8% (САНУМ), *веселий* – 2,2% (САНУМ), *поганий* – 0,7% (САНУМ), *серйозний* – 0,5% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *интересный* – 0,7% (САС), *хороший* – 0,6% (САС) + 0,7% (САС) у російській мовній свідомості; 3) інтелектуальний компонент: *розумний* – 2,9% (САС) + 5,2% (САНУМ), *мудрий* – 0,5% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *умный* – 1,1% (САС) + 1,3% (САС) у російській мовній свідомості; 4) естетичний компонент: *симпатичний* – 1% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *обаятельный* – 0,6% (САС), *симпатичный* – 0,6% (САС), *элегантный* – 0,6% (САС) у російській мовній свідомості.

Слова-реакції на слово-стимул «жінка» згруповані наступним чином: 1) вольовий компонент: *працьовита* – 1% (САС) в українській мовній свідомості; 2) емоційний компонент: *добра* – 1% (САС) + 2,3% (САНУМ), *приємна* – 1% (САС) + 2% (САНУМ), *ніжність* – 2,9% (САС) + 0,8% (САНУМ), *ніжна* – 1,9% (САС) + 0,6% (САНУМ), *гарна* – 3,8% (САС) + 8% (САНУМ), *чарівна* – 1% (САС), *лагідна* – 0,6% (САС) + 2% (САНУМ), *вірність* – 0,6% (САС), *любляча* – 0,6% (САС), *весела* – 1,6% (САНУМ), *погана* – 0,6% (САНУМ), *чудова* – 0,6% (САНУМ), *життєрадісна* (0,5%) (САНУМ) в українській мовній свідомості, *милая* – 1,9% (САС), *добрая* – 1,3% (САС) + 0,5% (САС), *интересная* –

0,9% (РАС), *загадка* – 0,6% (РАС), *приятная* – 0,6% (РАС), *нежность* – 0,7% (САС), *хорошая* – 0,5% (САС), *хорошо* – 0,5% (САС) у російській мовній свідомості; 3) інтелектуальний компонент: *разумна* – 0,8% (САС) + 1,7% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *умная* – 1,5% (РАС) + 0,5% (САС), *мудрая* – 0,8% (РАС) у російській мовній свідомості; 4) естетичний компонент: *элегантна* – 1% (САС) + 0,5% (САНУМ), *приваблива* – 0,8% (САС) + 0,5% (САНУМ) в українській мовній свідомості, *элегантная* – 0,8% (РАС), *обаятельная* – 0,8% (РАС), *симпатичная* – 0,6% (РАС) у російській мовній свідомості.

Наведена класифікація свідчить про те, що у російській мовній свідомості концепт «чоловік» більшою мірою визначається через емоційний і естетичний компоненти, тоді як в українській мовній свідомості найбільш значущими виявляються емоційний і вольовий компоненти. Таким чином, у межах російського національного характеру пріоритетним є емоційне прийняття людини та її особистісна привабливість, харизматичність, тоді як у межах українського національного характеру пріоритет віддається емоційному прийняттю та активній життєвій позиції особистості.

Концепт «жінка» як в українській, так і в російській мовній свідомості представлений, переважно, через емоційний компонент, причому для українського національного характеру він виявляється більш значущим. Вольовий компонент зафіксований в українській мовній свідомості і відсутній у російській. Таким чином, у межах українського національного характеру концепт «жінка» постає у більш вираженому емоційному і діяльнісному контекстах.

Аналіз біологічно обумовлених характеристик показав, що значних відмінностей у сприйнятті концептів «чоловік» і «жінка» в українській та російській мовній свідомості немає. В обох випадках фігурують такі підстави класифікації, як «вік» (з варіаціями від молодості до старості) і «статура» (з варіаціями від стрункості до повноти і від слабкості до сили). Це дозволяє зробити висновок про те, що сприйняття людини в біологічному сенсі від національних особливостей не залежить (або залежить незначною мірою).

Проведений аналіз показав, що асоціативні ряди як відображення мовної свідомості дозволяють виявити особливості національного характеру. У дослідженні було продемонстровано, що в контексті соціально обумовлених та індивідуально-особистісних характеристик між українським та російським національним характером є певні відмінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови / Н.П. Бутенко. – Львів: Вища школа, 1979. – 120 с.
2. Русский ассоциативный словарь: В 2-х т. / Под ред. Ю.Н. Караулова. – Т. 1. От стимула к реакции. – М.: АСТ-Астрель, 2002. – 784 с.
3. Славянский ассоциативный словарь / Под ред. Н.В. Уфимцевой. – М., 2004. – 792 с.

НАПРЯМ 7. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Зелінська О. Я.

магістрантка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

Науковий керівник: Сітко А. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНОЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ У ПЕРЕКЛАДАХ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ПРОМОВ

Політика як сфера діяльності займає чільне місце у житті громадянина, оскільки інші відомі сфери життєдіяльності так чи інакше підпорядковуються їй. Проте, основним засобом ведення ефективної політики з боку політиків є політичні промови. Так, при перекладі публіцистики перекладачі стикаються з прагматичними проблемами, які викликані відмінностями культури та мовного досвіду реципієнтів тексту. Останніми десятиріччями у мовознавстві спостерігається перенесення акцентів у дослідницьких інтересах з вивчення мови як внутрішньої системи, у якій усе є взаємопов'язане на вивчення мови – мовлення як діяльності або як дії [4, с. 128]. Прагматичний аспект перекладу – це та прихована складова, яка наділяє текст комунікативністю та передає певне повідомлення від автора висловлювання реципієнту [2, с. 209]. Тобто, не завжди семантичне значення речення збігається із прагматичним, тому повідомлення, яке має чинити вплив на читача або слухача, при буквальному перекладі через відмінність мов та мовного досвіду реципієнта може втрачати правильне повідомлення. Це призводить до хибного трактування, що неприпустимо при перекладі.

Для досягнення прагматичної еквівалентності від фахового перекладача очікується втручання на нижчі рівні дискурсу – те, що Гержиміш-Арбогаст називає «інформаційною упаковкою» – тобто в межах окремих абзаців тексту, в яких присутні транскультурні норми, і на які більше впливають прагматичні фактори. Прикладами прагматичних проблем на нижчих текстових рівнях є проблеми, пов'язані з перекладом припущень, і зокрема посилання на текст-джерело, що

стосуються нелінгвістичних знань, якими, на думку мовця, слухачі мали б володіти, але перекладач вважає, що слухачі не володіють цими знаннями. Проблеми презумпціонального характеру – це культурні посилання, які неможливо просто передавати та включати в цільовий текст [9, с. 134].

Багато дослідників перекладознавства, такі як Белл та Саймон вважають переклад актом спілкування (декодуванням, передачею та кодуванням) та перекладачів – учасниками спілкування [6, с. 308]. Прагматика – вчення про використання мови в комунікативних ситуаціях – має велике значення для перекладу як міжкультурної комунікації. У будь-якій галузі перекладу, окрім того, що відбувається зміщення соціокультурного контексту від однієї мови / культури до іншої, читачі «цільового тексту» відрізняються від тих, до яких звертається мовець в оригінальному тексті. [6, с. 290.]

Пітер Ньюмарк зазначає різницю між методами та процедурами перекладу, яка полягає в тому, що «в той час як, методи перекладу стосуються всього тексту, процедури перекладу використовуються для речень і для менших частин мови». Перекладознавець поділяє методи перекладу на семантичний та комунікативний. Завдання семантичного перекладу – точно відтворити забарвлення, тон мови-джерела, граматичні структури, зберегти ідіолект (індивідуальний стиль автора), його форму вираження, естетичну цінність тексту-джерела. Завдання комунікативного перекладу: передати точне контекстуальне значення оригінального тексту в такий спосіб, що зміст і мова були цілком прийнятними і зрозумілими для аудиторії; справити на слухачів/читачів якомога ближче враження до того, яке справляє на них оригінальний текст. П. Ньюмарк пише про континуум, який існує між «семантичним» та «комунікативним» видом перекладу. Будь-який переклад може бути «більш або менш семантичним, або більш або менш комунікативним – навіть певна частина речення може бути передана більш комунікативно чи менш семантично» [8, с. 47].

Аналізуючи офіційно-ділову промову Бориса Джонсона та її переклад українською мовою, здійснений перекладачем Віктором Трегубовим, можна стверджувати, що відповідно до поділу текстів щодо функцій мови, цю промову можна віднести до такої, яка виконує експресивну функцію, тобто стиль є важливішим, аніж факти. Проте, у промові також спостерігаються ознаки комунікативного перекладу. Зважаючи на імпульсивний характер мовця, можна зазначити, що ця промова також виконує спонукальну (кличну) функцію – переконує та скеровує слухача. Щодо типу інформації, варто зауважити, що даній промові характерний естетичний тип інформації, яка передається в тексті перш за все за допомогою стилістичних засобів (метафор,

метонімії, епітетів, порівнянь і т.д.). Оскільки, цій промові властива спонукальна функція, слід підкреслити наявність «емоційного» виду інформації у ній.

Об'єктом прагмалінгвістики, як відомо, є одиниці мови (від фонем до речення). Прагмалінгвістичні властивості речення вивчає прагматичний синтаксис, який реалізує функціонально-орієнтований підхід до вивчення речень, при якому лінгвіста перш за все цікавлять комунікативно-функціональне призначення та використання речень у мовленнєвих актах спілкування [3, с. 135].

Серед структурно-семантичних особливостей можна визначити такі:

1) використання формального стилю, зокрема й у формах звертання: «*My Lord Mayor, Your Excellencies, Ladies and gentlemen.*» [10]. – «*Вельмишановний лорде-мере, ваші високоповажності, леді та джентльмени*» [11]. Ввічливість і тактовність мовця виражена такою фразою: «*But by your leave my Lord Mayor and without wishing to be in any way invidious I want to remind you of the full roll of honour...*» [10]. – «*Але, з вашого дозволу, лорде-мере – не хотів би бути нестерпним – я все ж нагадаю повний почесний список країн, що вислали дипломатів...*» [11];

2) використання ЛО, наближених до розмовного реєстру (*kick out*, *no one would give a fig*), що вказує на емоційність промови. Фразове дієслово «*kick out*» – перекладач відтворив вдалим відповідником «*витурити*»: «*As I speak there are now 27 countries that have themselves taken the risk of kicking out people whose presence they deem to be no longer conducive to the public good*» [10]. – «*Як я зауважив, уже 27 країн ризикнули витурити людей, чия присутність більше не вважається корисною для суспільних інтересів*» [11]. Переклад образної фразеології «*no one would give a fig*» перекладено його варіантним відповідником «*будуть усім по цимбалах*», коли з кількох фразеологічних одиниць вибирається одна – та що найадекватніша в даному випадку: «*...if they believed that no one would give a fig about the suffering of Sergei and Yulia Skripal...*» [10]. – «*якщо вірили, що страждання Сергія та Юлії Скрипаль будуть усім по цимбалах...*» [11];

3) використання складних речень та конструкцій. Для спрощення синтаксису перекладач вдається до використання трансформації членування речення: використовує прості речення та конструкції, фрагментні синтаксичні структури та дробіння складного речення на кілька неповних, наприклад: *I'm going to talk about Britain's global role and our work with our allies around the world but I turn first to the events of this remarkable week because never before has there been a collective expulsion of Russian diplomats on the scale that we have seen over the last few days* [10]. – *Я хочу обговорити глобальну роль Британії та нашу роботу із союзниками у світі. Але спершу я звернуся до подій цього*

визначного тижня. Бо ми ще ніколи не мали такого масштабного колективного вислання російських дипломатів, як то було за останні кілька днів [11];

4) дослівний повтор і відтворення ідентичного змісту в семантично-синонімічній формі, адже М. Ландау вважає повтори ефективними у політичній стратегії [7, с. 17].

«We are with you in Estonia, we are with you in training the armed forces in Ukraine, we are there in Nigeria and in the Middle East, where the fight against Daesh goes on and where the UK has delivered the second biggest number of air strikes after the US.

We are with you in the Sahel...» [10]. – «Ми підтримуємо Естонію і тренуємо Збройні сили України, ми присутні в Нігерії та на Близькому Сході, де ще точиться війна з ІДІЛ, і де Сполучене Королівство на другому місці за авіаударами після США».

Ми з вами в Сахель...» [11].

Аналізуючи переклад промов Бориса Джонсона, було виявлено, що повтори замінені словами, близькими за змістом, і перекладено з використанням стратегії доместикації (одомашнення): «We are with you in Estonia – Ми підтримуємо Естонію; we are with you in training the armed forces in Ukraine – тренуємо Збройні сили України; we are there in Nigeria – ми присутні в Нігерії, We are with you in the Sahel – Ми з вами в Сахель...»[11].

4) Як і більшість політиків, у своєму мовленні мовець використовує емоційно забарвлені епітети. Отже, завдяки модифікаціям, тобто додаванню евалюативних прикметників та прислівників до вже згаданих дієслів та іменників, увага аудиторії фокусується на семантиці ключових слів.

«...reckless and contemptuous disregard for public safety ...» [10]. – «...що ми не звернемо увагу на безрозсудну та нахабну зневагу до суспільної безпеки...» [11].

«...there are now just too many countries who have felt the disruptive and malign behaviour...» [10]. – «...які переконалися: поведінка російської держави – руйнівна та підступна...» [11].

«And out of this great minestrone, this bouillabaisse, this ratatouille, this seething and syncretic cauldron of culture, we export not just goods – though we certainly do – but ideas and attitudes and even patterns of behaviour.» [10]. – У нас на столах мінестроне, буабес, рататуй – киплячий та синкретичний котел культур, але й ми експортуємо не лише товари (хоча товари теж), а й ідеї, схильності, патерни поведінки [11]. При перекладі словосполучення patterns of behaviour перекладач використовує стратегію форенізації, адже зберігається певна інформація

тексту оригіналу, що передбачає навмисне порушення норм мови перекладу.

Властива політична гіперболізація виявляється у зверненні Бориса Джонсона з вживанням таких словосполучень: *we would not dare to respond* (не насмілимося відповісти), *I pay tribute to them* (я вдячний їм), *I thank them from the bottom of my heart* (я широко вдячний), *I do not for one moment believe* (я ані на мить не вірю), *let alone a sentimental love or affection for the UK* (сентиментальною прихильністю до Сполученого Королівства), *they are not swallowing that nonsense any more* (більше ми цю маячню ковтати не будемо), *deal with the possibility of their own lives being turned upside down* (і їх дипломати в Росії, а також їхні сім'ї, наражаються на переверт у своєму житті). Не менш емоційно забарвленими є й такі вирази: *when years of vexation and provocation have worn the collective patience to breaking point* – коли роки драгування та провокацій довели загальне терпіння до точки зламу; *they deem to be no longer conducive to the public good* (не вважається корисною для суспільних інтересів); *to extend the hand of friendship* (протягнути руку дружби).

Для перекладу деяких речень використано прийом мейозису, що доволі часто зустрічається в англійському мовленні [1, с. 334]: *«I do not for one moment believe that this global wave of revulsion has been prompted solely by Salisbury...»* [10]. – «Бо я ані на мить не вірю, що ця глобальна хвиля висилок була спричинена лише Солсбері...» [11].

Отже, переклад повинен бути насамперед прагматичним, оскільки прагматиці та перекладу характерні спільні риси, які мають семіотичний характер, спрямовані на підвищення розуміння та полегшення спілкування. Правила прагматичної інтерпретації є одночасно й правилами ведення розмови, і тими правилами-прийомами, які використовує інтерпретатор (учасник спілкування або спостерігач) під час переосмислення висловлювань, спираючись на локацію та семантику [5, с. 322].

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову. Translation from Ukrainian into English / В. І. Карабан, Дж. Мейс : [Навч. посібник-довідник для студ. вищ. навч. закладів]. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 608 с.
2. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Сітко А.В. Категорія питальності в логіко-філософському аспекті // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. – К.: Університет «Україна», 2012. – Вип. 24. – С. 134–139.

4. Сітко А.В. Комунікативні типи англійських речень та їх функції // Філологічні студії: зб. наук. праць. – Луцьк: Волинський Академічний Дім, 2005. – № 1-2 (3132). – С. 128–131.

5. Сітко А.В. Прагматична інтерпретація вторинних функцій англійських інтерогативних конструкцій як проблема перекладу // Наукові записки Кіровоградського державного пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – 2008. – Вип. 75 (5). – С. 321–325.

6. Desilla Louisa, Tipton Rebecca. The Routledge Handbook of Translation and Pragmatics-Routledge. – 2019.

7. Landau M. J. The Persuasive Power of Political Metaphors // Social Psychology and Politics. / M. J. Landau, L. A. Keefer [Eds. P. Forgas, W. Crano, & K. Fiedler]. – New York: Psychology Press. – 25 p.

8. Newmark Peter. Approaches to Translation. – Prentice Hall, 1988 – 200 p.

9. Pedro José Chamizo Domínguez. Semantics and Pragmatics of False Friends //Routledge studies in linguistics. – 2012

10. Boris Johnson's speech.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-lord-mayors-easter-banquet-speech-at-mansion-house-wednesday-28-march>

11. Переклад промови українською мовою Віктора Трегубова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://petrimazepa.com/promova_borisa_dzonsona

Калько Р. М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та іноземних мов
*Національна металургійна академія України
м. Дніпро, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МАШИНИ ТЬЮРІНГА ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Починаючи з часів Галілея, світоглядні погляди науковців ґрунтувались на принципі, що «світ є великою машиною», яку міг сконструювати майстер-ремісник, подібно до складного варіанта годинника або сучасного комп'ютера. У праці «Про природу і мову» Н. Хомський, аналізуючи погляди відомих учених, указує на те, що «Галілейська модель розуміння» має один наслідок: як виходить з ладу механізм, так

само руйнується й розуміння. Іншої думки дотримується Р. Декарт, вважаючи, що більшість явищ природи можна пояснити за допомогою механістичних термінів: неорганічний і органічний світ, крім людей, але також і фізіологію людини, її відчуття, сприйняття та дію. Отже, межі механічного пояснення досягались тоді, коли її людські функції опосередковувались мисленням унікальною спадщиною людини, що створене на принципі, який виходить поза межі механічного пояснення: «творчий» принцип, покладений в основу певних дій волі та вибору, а люди лише «вмотивовані і схильні діяти відповідним чином, але вони не діють вимушено або випадково, тож не схожі на машину, тобто на решту всього світу».

Ж. Ламетрі (La Mettrie) характеризував людину та її мову як одну з найскладніших машин. У своїй праці «Людина-машина» вчений писав: «Вона так різниться від мавпи та інших розвинутих тварин, як різниться планетарний годинник Гюйгенса від годинника часів імператора Юліана». Ж. Ламетрі вважав, що, за допомогою принципів механіки можна легко пояснити мовні феномени. Ця теза, звичайно, була визнана дещо спрощеною, але вона дала можливість спочатку теоретичного обґрунтування, а там і практичного створення спочатку механічних, а згодом і електричних обчислювальних машин. Нащадком Машини Ламетрі є Машина Тюрінга, але не як механістична модель, а як математична абстракція. Засади принципу «світ є великою машиною» покладені в основу тези А. Тюрінга про «механістичну філософію», яка складається з двох аспектів: емпіричного, який стосується природи світу («світ – це машина, яка сконструйована із взаємодіючих частин»), і методологічного, «якому необхідна механістична модель розуміння, пристрій, який зміг би сконструювати ремісник» [1, с. 57].

Машина Тюрінга – абстрактний виконавець (абстрактна обчислювальна машина), яка була запропонована Аланом Тюрінгом у 1936 р. для формалізації поняття алгоритму. Машина Тюрінга є розширенням скінченного автомата і, згідно з тезою Черча-Тюрінга, здатна імітувати всіх інших виконавців (за допомогою задання правил переходу), що будь-яким чином реалізують процес покрокового обчислення, в якому кожен крок обчислення достатньо елементарний. Створення А. Тюрінгом обчислювальної машини МТ, здатної теоретично вирішувати завдання, які люди раніше вирішували за допомогою розумових здібностей, акцентувало увагу на проблемі структури людського мозку та нервової системи. Людський розум та мисленнєва діяльність людини займають особливе місце в дослідженнях ученого. Для з'ясування поставленого питання А. Тюрінг проводить аналогії, саме порівнюючи людський розум з цибулиною. Він пише: «Розглядаючи функції мислення або мозку, ми виявляємо певні операції, які можливо повністю пояснити в термінах суто механічного процесу. Можна

сказати, що вони не відповідають справжньому розуму: це свого роду «лушпиння», яке варто обібрати, щоб виявити справжній розум. Однак, розглядаючи частину, що залишилася, ми знову виявимо «лушпиння», яке теж варто зняти. Постає питання: «Якщо ми продовжуватимемо цей процес, чи вдасться нам коли-небудь дібратися до розуму «сьогодення», або ж зрештою, ми знімемо «лушпиння», під яким нічого не залишиться?» В останньому випадку ми вважаємо, що розум має механічний характер, хоча він не може бути машиною з дискретними станами» [1, с. 221 – 285].

Машина Тюрінга може виконувати всі можливі перетворення слів, реалізуючи тим самим всі можливі алгоритми. На машині Тюрінга можна імітувати машину Поста, алгоритми Маркова і будь-яку програму для звичайних комп'ютерів, перетворюючи вхідні дані у вихідні з якого-небудь алгоритму. Всі алгоритми, придумані людством протягом століть, можуть бути реалізовані машиною Тюрінга. Цей фундаментальний результат був отриманий у той час, коли універсальних обчислювальних машин ще не існувало. Більше того, сам факт побудови уявного універсального виконавця дозволив висловити припущення про доцільність побудови універсальної обчислювальної машини, яка б могла розв'язувати будь-які задачі за умови відповідного кодування вихідних даних і розробки відповідної програми дій виконавця [1, с. 298].

Конструктивний опис природної мови Машиною Тюрінга дозволяє уявити будь-яку мову як частково рекурсивну функцію й описати її як загальноматематичну задачу з кодування машини Тюрінга та використання нормальних алгоритмів Маркова. Традиційні алгоритми опису мови засновані на вирішенні математичної задачі оптимізації (про комівояжера або про укладку ранця), яка передбачає простий перебір теоретично можливих варіантів. З урахуванням квадратичного уповільнення таке завдання стає практично нездійсненним, коли настає ситуація «інформаційного вибуху» та програма губиться серед великої кількості рівнозначних варіантів. Так, залучення універсальних теорій дозволяє створити алгоритми, які відкидають велику кількість неграматичних конструкцій і створюють автоматичні критерії вибору найбільш оптимальних варіантів [2, с. 218].

ЛІТЕРАТУРА

1. Turing Alan, Computing Machinery and Intelligence, Mind, vol. LIX, no. 236, October 1950, pp. 433 – 460.
2. Kalko R. Peculiarities of the usage of artificial intelligence methods to solve digital translation problems in the Modern Linguistics (based on the Ukrainian-English translation). International Journal of Advanced Research (IJAR). – 2020. – С. 212-218

Нестерук Н. В.

студентка кафедри прикладної лінгвістики,
факультету іноземної філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Засєкін С. В.

кандидат філологічних наук,
професор кафедри прикладної лінгвістики
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Переклад як феномен має міждисциплінарний характер і пов'язаний з багатьма науками, серед яких: когнітивна наука і культурологія. Міждисциплінарність теорії перекладу і її практичні застосування вказують на той факт, що переклад є складним когнітивним явищем.

Переклад як феномен складається з декількох напрямків, серед яких домінантне місце займають теорія перекладу, аналіз перекладу і методика освоєння перекладу [1, с. 12].

Термін машинний переклад (МП) розуміється у двох сенсах. Машинний переклад у вузькому сенсі – це процес перекладу певного тексту з однієї природної мови на іншу, що реалізовується комп'ютером повністю або частково.

Машинний переклад в широкому сенсі – це область наукових досліджень, що знаходиться на стику лінгвістики, математики, кібернетики, і має на меті побудову систем, що реалізують машинний переклад у вузькому сенсі.

Всі сучасні варіанти систем МП є гібридними, оскільки поєднують використання архівів систем перекладацької пам'яті з процедурами, які реалізують МП для тих фрагментів тексту, які в цих архівах не знайдені [2, с. 35].

З метою оцінки якості перекладу був проведений експеримент – порівняння перекладів, виконаних СМП Translate. Експериментальний текст – уривки з інструкції по експлуатації Thermo King, загальна кількість слів – близько 3100. При проведенні аналізу порівнювалися різні параметри – лексичні, граматичні та стилістичні аспекти перекладу, а також були виявлені орфографічні помилки, звуження контексту (зокрема упущення під час перекладу певних слів) і спотворення сенсу.

Істотним недоліком СМП Translate є те, що СМП не впізнають власні назви та буквально переводять назву компанії, що призводить до

втрати сенсу: The Thermo King family of generator sets – Термо сім'я Короля генераторних установок – Термо-сім'я короля комплектів генератора.

Також було виявлено ряд неправильних перекладів полісемії лексичних одиниць: *shutting down the power* – *закриттям влади* – *відключенням електроживлення*.

У процесі дослідження були виявлені численні спотворення сенсу вихідного тексту. Наприклад, в результаті перекладу запобіжних заходів в інструкції по експлуатації дизельних генераторів СМП Translate «рекомендує» «негайно спалахнути під проточною водою»: *If electrolyte is splashed on the skin or in the eyes, flush immediately under running water* – *Якщо електроліт розплескати на шкірі або в очах, Спалахнути негайно під проточною водою* – *Якщо бризки електроліту потрапили на шкіру або в очі, то негайно промийте їх проточною водою*.

На відміну від інших помилок, спотворення сенсу – найпідступніша помилка. На перший погляд, переклад може викликати довіру у користувача і він не стане перевіряти правдивість інформації. Подібні помилки в перекладах технічної літератури можуть становити небезпеку для користувача.

Системи машинного перекладу малопридатні для перекладу статей, реклам, художніх текстів, де потрібно творчий підхід і уяву. Але вони добре справляються із науковими текстами. Також деякі люди намагаються довести завдання до абсурду, наприклад, намагаючись перекласти приказки, пісні або вірші, тобто саме те, для чого системи МП не призначені. Також часом користувачі, не прочитавши опис програми, намагаються перекладати текст з медичної тематики з підключеним банківським словником.

За останні десятиліття системи машинного перекладу зазнали великих змін та розвитку. Якщо порівняти переклад текстів за допомогою СМП (систем машинного перекладу) у минулому столітті із тим, що ми маємо сьогодні, прогрес очевидний. Однак, СМП досі далекі від досконалого перекладу текстів. Вони роблять численні помилки, а тому постредагування – це невід'ємний етап перекладу будь-якого тексту.

В наш час постає питання, чи може комп'ютер замінити перекладача? Ми вважаємо, що ні. Комп'ютер – це машина, яка позбавлена людського мислення, а отже вона не може впоратись зі завданнями, які потребують більше, ніж просто бази даних. Ми можемо навчити систему розпізнавати ті чи інші слова, однак вона нездатна трактувати стилістичні аспекти, до прикладу перекладати художню літературу, де важливо розуміти зміст цілого тексту, а не лише конкретного словосполучення.

Під час перекладу технічного тексту на українську мову було помічено ряд помилок, зокрема невірне трактування значень і хибний підбір еквівалентів. Серед помилок також часто зустрічаються розбіжності граматичних нюансів: роду, числа, ступеню порівняння прикметника, часові форми та ін.

Проведені дослідження показують, що робота з постредагуванням результатів МП залишає простір для вирішення творчих і лінгвістичних завдань, однак вивчення процесу постредагування результатів МП має становити обов'язкову частину підготовки перекладачів [16, с. 39].

Отож, СМП досі далекі від ідеального перекладача, однак вони продовжують розвиватись і вдосконалюватись з кожним роком, що стимулює інтерес лінгвістів до дослідження всіх аспектів машинного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської науково-технічної літератури / В'ячеслав Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
2. Нестерова Я. А. Машинний переклад // Інноваційний потенціал уроку англійської мови: від теорії до практики (From Reflection to Action): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для викладачів англійської мови. 20-22 вересня 2013 р .: збірник / упоряд. О. А. Титова; відп. ред. І. В. Родіонова. Тула: Гриф і К, 2013. С. 174–179.
3. Проблеми машинного перекладу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moiperevod.ru/info/articles/article_detail.php?id=112 (дата звернення: 25.11.2017).

Чумак Г. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

АДАПТАЦІЯ НАЗВ ФІЛЬМІВ У ПЕРЕКЛАДІ

Безсумнівно, кожна назва кінострічки повинна бути адекватно перекладена на цільову мову. Проте в деяких випадках для досягнення адекватності та еквівалентності достатньо транслітерації чи дослівного перекладу, а в деяких – не обійтись без трансформацій або креативності

перекладача у використанні заміни назви. Не кожену назву фільму взагалі можливо перекласти без будь-яких смислових та прагматичних втрат. Це зумовлено відмінностями мов та фонових знань глядачів різних країн, адже не кожна назва, яка ефективно виконує рекламну функцію в оригіналі, буде мати такий же прагматичний ефект серед аудиторії цільової мови. У зв'язку з відмінностями культур і мов деякі назви фільмів неможливо перекласти дослівно. Це пов'язано як з реаліями, так і з наявністю специфічного мовного матеріалу – фразеологізмів, авторських оказіоналізмів, омонімів, тощо. Часто при їх перекладі, для збереження прагматичного смислу оригінальної назви застосовується адаптація.

Поняття адаптації охоплює набір перекладацьких операцій, результатом яких є текст, який не повністю визнається перекладом, але певним чином відображає оригінальний текст у повному його обсязі та відповідає очікуванням реципієнта [8, с. 96–102].

Найвідоміше визначення було сформульоване Ж. Віне та Ж. Дарбельне у 1958 році. Вони розглядали адаптацію як перекладацьку процедуру: адаптація – це процедура, що може використовуватись у випадках, коли контекст оригінального тексту не існує у культурі цільового тексту, вимагаючи певну форму перетворення [3, с. 157].

Ми розглядаємо адаптацію як набір певних перекладацьких дій для відтворення оригіналу із збереженням його прагматичного ефекту, беручи до уваги мовні, соціальні і культурні особливості цільової аудиторії.

Для перекладу назв фільмів перекладач може застосовувати прагматичну та жанрову адаптацію. Причиною застосування прагматичної адаптації є те, що еквівалентне відтворення назви не завжди забезпечує передачу прагматичного потенціалу. Це зумовлено тим, що реципієнти-глядачі належать до різних культур, відтак те, що цілком зрозуміле глядачам оригіналу, може бути незрозумілим глядачам перекладу, внаслідок відсутності у них необхідних фонових знань. Або ж у фільмі наявні елементи, які неможливо дослівно перекласти на цільову мову, наприклад фразеологізми, сленг, гра слів, тощо. В обох випадках перекладачеві доводиться вдаватися до прагматичної адаптації – вносити у назву необхідні зміни, які забезпечать адекватне розуміння та передачу прагматичного потенціалу назви фільму.

В. Демецька сформулювала умови застосування перекладацької адаптації: 1) прагматична функція тексту стає домінантною; 2) текст перекладу зорієнтовано на стереотипи очікування носіїв мови реципієнта та культури реципієнта; 3) ступінь віддаленості/близькості мов і культур, що контактують, визначає наявність/відсутність стереотипів очікування того чи іншого прагматичного типу тексту [2, с. 20].

У випадку прагматичної адаптації важливою є орієнтація на реципієнта. Тому перекладач може як додавати роз'яснювальну інформацію, так і навпаки, вилучати елементи, які на його думку є надлишковими або зайвими. Лише у такому випадку вдасться досягнути бажаного комунікативно-прагматичного впливу на цільову аудиторію.

Наприклад драма «360» (2011) була перекладена українською мовою як «*Калейдоскоп кохання*» із застосуванням прагматичної адаптації. У назві ця цифра досить символічна і розуміється як 360 градусів, тому що фільм розповідає про групу людей із різних соціальних прошарків, різних міст та країн – Відня, Парижа, Лондона, Берліна, Денвера та їхні стосунки один з одним, що перетинаються впродовж фільму. Проте навряд чи така назва була б зрозумілою для цільової аудиторії чи привернула увагу, тому перекладачі вжили слово *калейдоскоп*, яке в українській мові використовується в переносному значенні як *швидка зміна явищ, осіб, подій*. Таким чином воно краще передає прагматичний зміст назви, а слово *кохання* уточнює, які саме стосунки показані у фільмі.

Яскравим прикладом є відома романтична драма, знята за романом Ніколаса Спаркса, – «*The Notebook*» (2004). В українській мові слово *notebook* має такі відповідники: *записна книжка, записник; блокнот*, а означений артикль взагалі важко передати, адже в українській мові він відсутній. Тому дослівний переклад цієї назви звучав би незрозуміло та дивно, не кажучи вже про те, що він зовсім не передавав би прагматичний потенціал оригінальної назви. Саме тому в українському прокаті фільм вийшов під назвою «*Щоденник пам'яті*». Слово *щоденник* досить близьке за семантичним значенням до слова *блокнот*, а словосполучення *щоденник пам'яті* наشتовхує глядача на думку, що це не просто щоденник, а річ, що має певну нематеріальну цінність. У стрічці літній чоловік читає одну й ту ж історію із свого записника жінці. Згодом ми дізнаємось, що це його дружина, яка втратила пам'ять. Вона згадує, що поряд її чоловік, лише ненадовго – завдяки історіям їхньої молодості із записника.

Ще один випадок застосування прагматичної адаптації – британський фільм «*Trainspotting*» (1996). У ньому чотирьох друзів об'єднує залежність від наркотиків, а оскільки живуть вони на околицях Единбургу, біля старого покинутого залізничного вокзалу, то використовують його у власних цілях. Під час одного з їхніх візитів хтось іронічно запитує їх, чи була не на поїзди вони прийшли подивитись, тому що *trainspotting* – це хобі, під час якого людина відстежує поїзди та записує номер кожного локомотива. Це й дало назву фільму. Оскільки в Україні таке хобі практично не відоме, то дослівний переклад не тільки не давав би ніякого уявлення про зміст фільму, а й був би зовсім не відомим пересічному глядачеві. Натомість перекладачі вирішили застосувати у

назві асоціацію про наркотичну залежність зі словом *голка* і переклали назву як «*На голці*».

Невдалим прикладом використання прагматичної адаптації вважаємо і переклад назви фільму «*Inception*» (2010). У цьому науково-фантастичному трилері термін *inception* означає процес зародження ідеї, розміщення її в чужій свідомості, тобто адекватними є відповідники *вкорінення, проникнення, впровадження, зародження*. Натомість українські перекладачі чомусь вирішили обрати найперший у словниковому ряді відповідник цього слова і переклали назву як «*Початок*».

Другий вид адаптації назви фільму – жанрова адаптація. Ця стратегія полягає у тому, що перекладач вносить певні зміни до назви, або користується прийомом заміни для того, щоб глядач міг легко ідентифікувати жанр фільму. Найчастіше жанрову адаптацію застосовують, аби надати назві експресивності, тому що сама по собі вона є невиразною і не говорить глядачу нічого ні про сюжет, ні про жанр стрічки.

Часто жанрова адаптація застосовується до фільмів у жанрі комедія, жахи, трилер. Прикладом може слугувати адаптація назви фільму «*Grudge*» (2020). Словниковими відповідниками слова *grudge* в українській мові є *невдоволення, недоброзичливість, заздрість, причина образи*. Проте така назва швидше нашоувхувала б глядача на думку про психологічну драму. Натомість в українському перекладі назва звучить як «*Прокляття*». Це, по-перше, чіткіше вказує на жанр фільму – жахи, а по-друге, не суперечить змісту фільму, адже в ньому і справді йде мова про прокляття – демонічне прокляття будинку, яке прирікає на смерть усіх, хто в нього ввійде.

Таку саму стратегію застосували і перекладачі назви фільму «*Possession*» (2012). Хоч у контексті сюжету фільму слово *possession* перекладається як *одержимість* і може слугувати цілком презентабельною назвою для кінострічки, фільмонім було перекладено як «*Скринька прокляття*». В даному випадку можемо стверджувати, що перекладачі застосували як жанрову, так і прагматичну адаптацію, адже назва в результаті не тільки дає уявлення про жанр фільму, а й розкриває певні деталі сюжету – в ньому дівчинка Емілі й справді стає одержимою скринькою, яка вселяє в її тіло демона.

Прикладом жанрової адаптації фільму комедійного жанру є стрічка «*Long Shot*» (2019). Українською ідіома *long shot* перекладається як *малоймовірна подія, щось, що має дуже низькі шанси*. Для назви комедії таке словосполучення не надто доречне та цікаве, тому перекладачі вирішили замінити його на інше – «*Божевільна парочка*». Така назва точно дає зрозуміти глядачу, чого очікувати від фільму і передає зміст комедії – стосунки посереднього журналіста із його нянею (і по сумісництву першою симпатією), яка балотується в президенти.

Також жанрова адаптація була застосована і при передачі назви комедії «*The Switch*» (2010). Враховуючи контекст фільму слово *switch* перекладається як *зміна, змінювати щось місцями*. Проте в українському прокаті фільм вийшов під назвою «*Більше, ніж друг*». Це дає зрозуміти, що фільм романтичний і повністю розкриває суть сюжету, адже найкращий друг головної героїні дізнається, що на вечірці, де він неабияк напився, він став донором для штучного запліднення і у нього є 7-річний син.

Завданням перекладача при відтворенні назви фільму є розпізнати та адекватно відтворити вербальні репрезентації, що містяться у назві, а саме: персоналії; власні назви неістоти; терміни; функціональні складові; асоціативні складові та події складові.

У випадку, коли складові оригінальної назви не вдається передати засобами цільової мови або вони не виконують належної рекламної функції чи спотворюють прагматику назви, перекладач може використати прийом заміни або лексичні трансформації. Найменше труднощів при перекладі викликають власні назви та іменникові словосполучення, при буквальному перекладі яких не втрачається ні смислове навантаження назви, ні її комунікативна функція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демецька В. В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. *Вісник Сумського держ. ун-ту. Сер. Філол. науки*. 2007. № 1. С. 96-102.
2. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2008. 27 с.
3. Vinay J. P. *Stylistique Comparee du Francais et de l' anglais. Medofe de traduccion*. Paris. Didier et Montreal, Beauchemin, 1958. 331p.
4. Yin, Lu. On the Translation of English Movie Titles [E-resource]. *Asian Social Science*. 2009. Vol. 5. No. 3. URL: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/268>

НАПРЯМ 8. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Клименко Т. А.

кандидат филологических наук,
доцент кафедры перевода и лингвистической подготовки иностранцев
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
г. Днепр, Украина

ОДИН ИЗ ПОДХОДОВ К РАЗВИТИЮ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ

В работе рассматривается один из аспектов коммуникативно-когнитивного подхода к обучению русскому/украинскому языку как иностранному на примере работы с аутентичным текстом. Данный подход апеллирует к коммуникативной и когнитивной парадигмам научного знания. Коммуникативная парадигма связана с овладением речевой компетенцией, когнитивная – с познанием. В русле данной проблематики работают такие ученые как Г.И. Богин, О. А. Жеглова, О.Н. Киян, Р.П. Мильруд, Д.Х. Хасанбаева, Е. Г. Шатова и другие. Коммуникативно-когнитивный подход – один из новых подходов в обучении языку как иностранному, сопоставление методических компонентов и лингвистических понятий является актуальным, так как методическая база в рамках данного подхода не достаточно исследована. Целью является описание методики работы с аутентичными текстами, что развивает речевую и когнитивную компетенции студентов-иностранцев.

В настоящее время понятия «владение языком» и «владение коммуникативной компетенцией» представляют собой синонимичные понятия, так как развитие коммуникативной компетенции подразумевает работу над формированием четырех основных компонентов:

- грамматического компонента, а это знание грамматики, лексики и фонетики;
- прагматического компонента: подразумевает знание того, что сказать в определенной ситуации;
- стратегического компонента: знание, как сказать в различных обстоятельствах;
- социокультурного компонента, учитывающего культурологический фактор, знание этикета и др. [1, с. 31].

Коммуникативной деятельности в целом присущи такие черты, как информационный пробел, обратная связь, выбор и аутентичность материалов.

Информационный пробел является необходимым условием осуществления коммуникации, однако нельзя считать информационным пробелом пересказ текста, с которым работала группа студентов. Обратная связь предусматривает реакцию на воспринятое сообщение. Выбор проявляется в предпочтении одной из множества форм выражения того или иного коммуникативного намерения. Аутентичность материалов может быть спорной для начального уровня владения языком, но для дальнейшего освоения языка аутентичность необходима. Понимание аутентичных тестов своеобразный показатель высокого уровня владения языком. Такие тексты обладают структурными, морфологическими и лексическими особенностями: «присутствует много местоимений, частиц, междометий, слов с эмоциональной окраской, словосочетаний, рассчитанных на возникновение ассоциативных связей, фразеологизмов, модных слов; и своеобразием синтаксиса: краткость и неразвернутость предложений, фрагментарность, наличие структурно-зависимых предложений, употребленных самостоятельно. Также возможна недосказанность, обрыв начатого предложения, предпочтение отдается простым предложениям» [2].

Известно, что работа с текстом в иностранной аудитории дает широкие возможности для развития различных компетенций, становления языковой личности, увеличения информационного потенциала, вовлечения в социокультурную сферу изучаемого языка, приближения к реальным условиям употребления языка, расширения лексического запаса и т.д. Работая с аутентичными текстами, студенты учатся понимать, что слова существуют не изолированно, а включены в сложную систему лексико-семантических отношений.

Изучение аутентичного текста можно условно разделить на три этапа: предтекстовый, текстовый, послетекстовый.

На первом этапе происходит формирование мотивации к текстовой части работы, идентификация текста, снимаются лексические и грамматические сложности. Для этого студентам предлагается выполнить ряд предтекстовых заданий, студенты работают со словарем.

На втором этапе происходит ознакомление с текстом, студенты работают с его элементами. Они выделяют незнакомые единицы текста и поясняют их с помощью уже известных им, что помогает лучше понять смысл текста.

На послетекстовом этапе студенты тренируются в употреблении новых лексических единиц и грамматических явлений, им предлагается ответить на вопросы по содержанию текста или составить собственные

вопросы. Можно предложить студентам творческие задания, ролевые ситуативные игры. Интересными с точки зрения активизации мыслительной деятельности и усвоения информации являются коммуникативные задания, предлагающие дать характеристику действующим лицам, выразить свое отношение к ним и к описываемым событиям, определить позицию автора, рассказать о личном опыте, который бы соотносился с текстовой ситуацией и др. Стимулировать работу можно при помощи так называемых «активных слов», которые привлекают внимание коммуникантов своей эмоциональностью и динамизмом. К ним относят глаголы, наречия и причастия.

Коммуникативно-когнитивный подход является современным подходом к изучению иностранного языка. Данный подход позволяет решать ряд проблем, связанных с развитием языковой личности, с переходом ее с одного уровня развития на другой. Методические нюансы и инструментарий в рамках данного подхода развивают у студентов-иностранцев коммуникативную и когнитивную компетенции, что имеет прикладную ценность. Рассмотренные этапы работы с аутентичными текстами обладают широкими возможностями для развития когнитивной компетенции, особенно послетекстовый этап работы.

Дальнейшее развитие нашей работы мы видим в исследовании и детальном описании всего методического инструментария в рамках коммуникативно-когнитивного подхода к изучению русского/украинского языка как иностранного.

ЛИТЕРАТУРА

1. Жеглова О. А. Формирование языковой личности студентов вуза в условиях гуманитаризации высшего образования [Текст] / О. А. Жеглова // Молодой ученый. 2011. №6. Т.2. С. 148–150. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.moluch.ru/archive/29/3335/>
2. Мильруд Р.П. Компетентность в изучении языка // Иностранные языки в школе. 2004. N 7. С. 30–36.

Лебедєва Л. Е.
старший викладач кафедри іноземних мов
*Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького*

Рахімова О. К.
старший викладач кафедри іншомовної освіти і міжкультурної
комунікації
*Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Функціонально-динамічний підхід до викладання іноземних мов в класичній лінгвістичній освіті визначає сьогодні появу нових технологій навчання на основі теоретичних знань і положень міжкультурної комунікації.

Знання мови іншого народу – суттєвий складник міжкультурної комунікації і найперший крок до налагодження успішного спілкування між представниками різних націй і культур. Нетактовне для певної культури звертання до людини через незнання мовних особливостей може унеможливити спілкування ще до його початку. Необізнаність у системі метафоричних і символічних значень призводить до різнобою тлумачень та мовних порівнянь, на які так багаті мовні картини світу. Помилкове вживання міжмовних омонімів спричинює непорозуміння, комічні ситуації, а часом навіть конфлікти. Однак знання мови і володіння нею не тотожні [3, с. 20].

Підготовка студентів – перекладачів до міжкультурної комунікації ґрунтується на формуванні лінгвокультурологічної концепції, яка «дозволяє мовній особистості вийти за межі власної культури і придбати якості медіатора культур не втрачаючи власної культурної ідентичності».

Для формування «вторинної мовної особистості», і знань культурних реалій іноземної мови студенти отримують:

- наукові уявлення про структуру, суб'єкти і засоби комунікації, структуру комунікативного акту, та інші поняття загальної теорії комунікації;

- уявлення про основні аспекти взаємозумовленості і взаємопроникнення культури і комунікації, мови та культури, про спільне і відмінне в рідній культурі та культурі мови, що вивчається;

– уявлення про існуючі лінгвокраїнознавчі та культурологічні словники та довідкові матеріали, що містять лінгвокраїнознаву інформацію;

– знання про основні національно-культурні розбіжності в німецькій та українській мовах. При цьому у студентів формуються навички та вміння національно-культурної адаптації при перекладі з німецької мови на українську та з української мови на німецьку, виробляються вміння прогнозувати збої в міжкультурній комунікації, пояснюється національно-культурні особливості поведінки комунікантів при перекладі. Набуті знання та сформовані навички та вміння є важливими, тому що підміна чужого культурного досвіду кодом рідної культури нерідко призводить до «парадоксів міжкультурної комунікації», тобто псевдокомунікації, непорозуміння, повного або часткового блокування каналів передачі і сприйняття інформації [1, с. 110].

Людина вивчає іноземну мову для того, щоб бути здатним спілкуватися нею, однак спілкування можливе лише на основі спільного коду. Щоб ним користуватися, необхідно знати конотативні значення іншомовних слів і вибирати правильні еквіваленти в обох мовах, в іншому випадку – код не буде співпадати [4, с. 8].

Лінгвокультурологічний аспект охоплює також зіставлення різних комунікативних ситуацій, способи членування світу мовними засобами, порівняння мовної поведінки представників різних культур [2, с. 20].

Однак, проблема в тому, що навіть володіючи усіма мовними навичками та додатковою інформацією з культурної та соціальної сфери життя народу, непорозуміння все одно буде відбуватися у діалозі, де існують культурні розбіжності між його партнерами. У найгіршому випадку, невірна міжкультурна комунікація може призвести до конфлікту або погіршити уже наявну конфронтацію між сторонами, оскільки, усвідомлюємо ми це чи ні, наше бачення світу й нашого місця у ньому істотно відрізняється від обставин нашого партнера. Тому є необхідним формування у студентів – перекладачів перекладацької, іншомовної комунікативної та міжкультурної компетенцій.

Лінгвокультурологічний підхід здійснюється за допомогою практичних методів навчання, тісно пов'язаних з розвитком як розумових процесів, так і перекладацької, іншомовної комунікативної та міжкультурної компетенцій:

1. Системно-модельний метод передбачає мовні вправи перекладацького характеру, що забезпечують формування перекладацьких навичок;

2. Метод диспути та дискусії включає двосторонню комунікацію між викладачем і студентами, або студентами, надаючи їм можливість обміну ідеями;

3. Метод симуляції та імітації, який дає можливість моделювати реальні ситуації професійної діяльності;

4. Аудіовізуальний метод передбачає використання відео-та аудіо-матеріалів з опорою на тексти відео– або аудіозаписів, для відпрацювання навичок усного перекладу та активного комплексного тренінгу, а саме: тренінг пам'яті, тренінг перемикання з мови на мову, тренування темпу, робота над лексикою.

Таким чином, при навчанні перекладу необхідно враховувати, що мова здатна відображати культурно-національну ментальність її носіїв, особливості їх свідомості, які безпосередньо впливають на мислення і на способи мовної передачі думки в процесі перекладу, на інтерпретації мовних знаків в категоріях культурного коду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Komarnizka Tatjana. Zum xenologischen Ansatz des interkulturellen Lernens (Einführung in die Grundbegriffe) // DaFiU, Nr. – 1997. – № 1. – С. 110.

2. Volker Hinnekamp. Interkulturelle Kommunikation. Julius Groos Verlag. – Heidelberg, 1993. – С. 20–87.

3. Введення в теорію міжкультурної комунікації / А. П. Садохін. – М.: Вищ. шк., 2005. – С. 15–135.

4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми / Селіванова О. О. – Полтава, 2008. – С. 8–15.

Темник Г. Д.

наукова співробітниця

*Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

м. Львів, Україна

ЗДОБУТТЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА МАТЕРІАЛІ ПІДРУЧНИКА «КЛЮЧ ДО УКРАЇНИ: МІСТА І ЛЮДИ»

Вивчення мови, зокрема й української мови як іноземної (УМІ) нерозривно пов'язане із порозумінням між носіями різних мов, яке полягає не лише у знанні значень слів, вмінні ідентифікувати контекстуальні значення, але й у розумінні ментальності, культури співрозмовника. Здобуття країнознавчої компетенції відбувається як у

процесі вивчення мови, так і під час подорожей, спілкування з носіями мови. Для навчального процесу одним із способів досягнення зазначеної мети є використання країнознавчих підручників.

В українській лінгводидактиці успішно застосовують країнознавчі підручники, починаючи із середнього рівня вивчення УМІ (B1-B2), оскільки на початковому рівні елементи країнознавчої компетенції інтегровані в основний навчальний курс. У переліку видань цього напрямку такі підручники та посібники, як «Мандрівка Україною» [3], «Місто Лева»[5], «Мій Львів»[4], «Україна-Польща. Dialog Kultur»[6]. Ці навчальні видання схожі за своїм рівнем (B1-C1) та локальним представленням української культури, яке обмежене одним містом чи культурними взаєминами із однією до України держав. Доповнює цей ряд підручник із загальнонаціональним охопленням української культури «Ключ до України: міста і люди», який був виданий нещодавно у двох томах [1, 2].

Підручник «Ключ до України: міста і люди» передбачає здобуття та вдосконалення країнознавчої компетенції шляхом читання країнознавчих текстів та виконання комплексу дотекстових та післятекстових завдань. За структурою двотомник містить 12 розділів-розповідей про найбільш знакові та визначальні міста України (Київ, Львів, Луцьк, Чернігів, Полтава, Канів, Харків, Донецьк, Крим, Чернівці, Кам'янець-Подільський, Ужгород). Кожне місто представлене з 5 різних аспектів, які формують його рубрики: загальна історико-культурна характеристика (у якій розкрито загальні риси цього міста, його архітектурні особливості, названо ключові події цього міста), легенда (про заснування чи життя у місті або ж про людей цього міста), подія (знакова чи найбільш відома сучасна подія у місті), постать (розповідь про видатних українців, які походять з цього міста, жили чи живуть і творять у цьому місті), художній текст (уривок з художньої інтерпретації про це місто, про людей цього міста чи уривок художнього тексту, автором якого є житель цього міста).

Доповнюють процес здобуття країнознавчої компетенції, окрім читання тексту, інші складові підручника: словник, який готує до читання, містить тлумачення термінів, країнознавчих понять, власних назв, застарілих слів чи діалектизмів, дотекстові вправи, які теж готують до читання, актуалізуючи лексику, проблематику і тематику тексту, післятекстові вправи, які спрямовані на перевірку чи поглиблення розуміння змісту тексту, розширення словникового запасу та розвиток мовленнєвих компетентностей.

За лінгводидактичною метою завдання підручника можемо згрупувати на лексичні, граматичні, комунікативні, змістові. У межах цих типів маємо ще декілька підтипів (лексичні: пошук значень слів із

переліку, групування слів за значенням, визначення зайвої лексики, ідентифікація лексики за зображенням; граматичні: утворення форм слів, вставлення у речення, виправлення помилок, конструювання мовленнєвих одиниць; комунікативні: відповіді на розгорнуті питання, дискусія у групах, опис зображень, моделювання сюжетів, ситуацій, рольові ігри).

Змістова складова та зазначена типологія завдань у комплексі сприяють здобуттю та поглибленню знань про культуру України, побудові успішної міжкультурної комунікації та підвищують мовленнєві компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключ до України : міста і люди: підручник з української мови як іноземної (рівні B2–C1) / Ірина Ключковська, Оксана Горда, Оксана Трумко, Наталія Мартинишин, Галина Темник. Львів: Колір ПРО, 2020. Ч.1., 200.

2. Ключ до України : міста і люди: підручник з української мови як іноземної (рівні B2–C1) / Ірина Ключковська, Оксана Горда, Оксана Трумко, Наталія Мартинишин, Галина Темник, Ольга Руснак. Львів: Колір ПРО, 2020. Ч. 2. 296 с.

3. Мандрівка Україною : навчальний посібник з української мови як іноземної (рівень B2) / Ірина Ключковська, Олеся Палінська, Ольга Пташник, Оксана Туркевич, Богдан Сиванич, Галина Шміло. Львів: «Дон Боско», 2012. – 152.

4. Мій Львів : навч. посібн. для вивчення української мови як іноземної (B2) / О. Антонів, О.Туркевич, П. Луньо та ін. – Львів : Дон Боско, 2012. – 79.

5. Місто Лева: навч. посібн. з української мови для чужоземних студентів / Г. Бойко, О. Качала, А. Мотрний, О. Палінська, І. Юзвяк та ін. Львів : Дон Боско, 2013. 100 .

6. Україна-Польща: Dialog Kultur. Podręcznik do nauki języka Ukraińskiego. C1 / Олександра Антонів, Світлана Романюк, Олена Синчак. Warszawa, 2014. 195.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Міжнародна науково-практична
конференція

«СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: ТЕНДЕНЦІЇ
ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ»

21–22 травня 2021 р.
м. Одеса

Видавник – Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»

Адреса для кореспонденції: 65001, м. Одеса, а/с 332

Електронна пошта: наука@fcenter.org.ua

Сторінка: www.fcenter.org.ua, Т: 099 415 08 03

Підписано до друку 24.05.2021 р. Здано до друку 25.05.2021 р.

Формат 60х84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 9,53.

Тираж 100 прим. Зам. № 2505-21.